

KODEKS WYKROCZEŃ

Komentarz

redakcja naukowa Jerzy Lachowski

Izabela Kosierb, Szymon Krajnik, Jerzy Lachowski
Jacek M. Wojciechowski, Małgorzata Żukowska

KOMENTARZE

KODEKS WYKROCZEŃ

Komentarz

redakcja naukowa Jerzy Lachowski

Izabela Kosierb, Szymon Krajnik, Jerzy Lachowski
Jacek M. Wojciechowski, Małgorzata Żukowska

KOMENTARZE

Stan prawny na 31 lipca 2021 r.

Recenzent

Dr hab. Jolanta Jakubowska-Hara, prof. INP PAN

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Violet Design Wioletta Kowalska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne artykuły opracowali:

Izabela Kosierb – art. 33–41, 84–103, 146–166,

Szymon Krajnik – art. 11–17, 49–64, 119–139b

Jerzy Lachowski – art. 1–10a, 47, 48

Jacek M. Wojciechowski – art. 18–32, 65–83, 140–145

Małgorzata Żukowska – art. 42–46, 104–118

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-016-2

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wprowadzenie	19
Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń	21
Część ogólna	23
Rozdział I	
Zasady odpowiedzialności	25
Art. 1. [Warunki odpowiedzialności]	25
Art. 2. [Zmiana ustawy]	30
Art. 2a. [Zamiana kary]	34
Art. 3. [Zasada terytorialności]	39
Art. 4. [Czas i miejsce wykroczenia]	42
Art. 5. [Wina]	46
Art. 6. [Umyślność i nieumyślność]	47
Art. 7. [Nieświadomość karalności; błąd]	54
Art. 8. [Wiek]	59
Art. 9. [Zbieg przepisów i wykroczeń]	60
Art. 10. [Zbieg wykroczenia z przestępstwem]	65
Art. 10a. [Zbieg kar lub środków karnych tego samego rodzaju]	69
Art. 11. [Usiłowanie wykroczenia]	70
Art. 12. [Podżeganie do wykroczenia]	74
Art. 13. [Pomocnictwo do wykroczenia]	76
Art. 14. [Odpowiedzialność podżegacza i pomocnika. Zasada indywidualizacji winy]	78
Art. 15. [Obrona konieczna]	79
Art. 16. [Stan wyższej konieczności]	83
Art. 17. [Wyłączenie odpowiedzialności sprawcy niepoczytalnego]	86

Rozdział II

Kary, środki karne i zasady ich wymiaru	92
Art. 18. [Kary (zasadnicze)]	92
Art. 19. [Kara aresztu]	94
Art. 20. [Kara ograniczenia wolności]	97
Art. 21. [Obowiązek pracy]	100
Art. 22. [Inne obowiązki w ramach kary ograniczenia wolności]	106
Art. 23. [Zastępcza kara za karę ograniczenia wolności]	109
Art. 24. [Grzywna]	112
Art. 25. [Praca społecznie użyteczna za grzywnę. Zastępcza kara aresztu]	117
Art. 26. [Przeszkody w orzekaniu kary aresztu]	121
Art. 27. [Uwolnienie od zastępczej kary aresztu lub wykonywania pracy społecznie użytecznej]	122
Art. 28. [Środki karne (kary dodatkowe)]	124
Art. 29. [Zakaz prowadzenia pojazdów]	128
Art. 30. [Przepadek przedmiotów]	132
Art. 31. [Podanie orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości]	136
Art. 32. [Orzekanie nawiązki]	139
Art. 33. [Zasady i ogólne dyrektywy wymiaru kary. Szczególne okoliczności wymiaru kary]	142
Art. 34. [Zasada indywidualizacji wymiaru kary]	149
Art. 35. [Orzekanie aresztu przy zagrożeniach alternatywnych]	150
Art. 36. [Orzekanie nagany]	151
Art. 37. [Chuligański charakter wykroczenia jako podstawa orzekania nawiązki]	153
Art. 37a. (uchylony)	155
Art. 38. [Recydywa wielokrotna]	155
Art. 39. [Nadzwyczajne złagodzenie kary. Odstąpienie od wymierzenia kary]	157

Rozdział III

Zastosowanie środków oddziaływania wychowawczego	161
Art. 40. (uchylony)	161
Art. 41. [Stosowanie środków pozapenalnych]	161

Rozdział IV

Warunkowe zawieszenie wykonania kary aresztu	165
Art. 42. [Warunkowe zawieszenie wykonania kary aresztu]	165
Art. 43. [Negatywne przesłanki warunkowego zawieszenia wykonania kary aresztu]	169
Art. 44. [Zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszanej]	172

Rozdział V

Przedawnienie orzekania, wykonania kary oraz zatarcie ukarania	176
Art. 45. [Przedawnienie karalności i wykonania kary]	176
Art. 46. [Zatarcie ukarania]	185

Rozdział VI

Wyjaśnienie wyrażeń ustawowych	189
Art. 47. [Definicje ustawowe]	189

Rozdział VII

Stosunek do ustaw szczególnych	200
Art. 48. [Stosowanie części ogólnej]	200

Część szczególna	201
-------------------------	-----

Rozdział VIII

Wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu	203
Art. 49. [Lekceważenie Narodu Polskiego i konstytucyjnych organów]	203
Art. 49a. [Nielegalne przekroczenie granicy państwowej]	208
Art. 50. [Nieopuszczenie zbiegowiska publicznego]	211
Art. 50a. [Posiadanie niebezpiecznych przedmiotów w miejscu publicznym]	215
Art. 51. [Zakłócenie spokoju lub porządku publicznego]	219
Art. 52. [Naruszenie przepisów o zgromadzeniach]	222
Art. 52a. [Nawoływanie do przestępstwa, przeciwdziałania przemocą prawu lub pochwalanie przestępstwa]	228
Art. 52b. [Zużywanie oleju opałowego do celów napędowych]	231
Art. 53. (uchylony)	233
Art. 54. [Naruszenie przepisów porządkowych]	233
Art. 55. [Kąpiel w miejscu zabronionym]	237
Art. 56. [Publiczna zbiórka ofiar bez zgłoszenia]	240
Art. 57. [Publiczna zbiórka ofiar na uiszczenie grzywny; niedozwolone uiszczenie za skazanego lub ukaranego grzywny, nawiązki, odszkodowania lub innej kwoty]	244
Art. 58. [Żebractwo w miejscu publicznym]	248
Art. 59–60. (uchylone)	251
Art. 60 ¹ . [Nielegalne wykonywanie działalności gospodarczej]	251
Art. 60 ² . (uchylony)	263
Art. 60 ³ . [Sprzedaż poza miejscem wyznaczonym przez gminę]	264
Art. 61. [Przywłaszczenie stanowiska, tytułu, stopnia]	266
Art. 62. (uchylony)	271
Art. 63. [Bezprawne wykonywanie działalności telekomunikacyjnej]	272
Art. 63a. [Bezprawne ogłoszenia]	274

Art. 63b.	[Sprzeczne z prawem umieszczanie reklam w pobliżu dróg publicznych]	278
Art. 64.	[Niewykonanie obowiązku oznakowania obiektu]	282

Rozdział IX

Wykroczenia przeciwko instytucjom państwowym, samorządowym

i społecznym	286
Art. 65. [Wprowadzanie w błąd organu państwowego lub instytucji]	286
Art. 65a. [Niestosowanie się do poleceń funkcjonariusza Policji lub Straży Granicznej]	293
Art. 66. [Wywołanie fałszywego alarmu]	297
Art. 66a. [Zniszczenie lub uszkodzenie urządzenia związanego z dozorem elektronicznym]	302
Art. 66b. [Niestosowanie się do nakazów i zakazów wydanych w sprawach o zobowiązanie do opuszczenia mieszkania i zakazaniu zbliżania się do niego]	306
Art. 67. [Uszkodzenie lub bezprawne usunięcie ogłoszenia]	310
Art. 68. [Bezprawny wyrób pieczęci, godła, znaku]	313
Art. 69. [Umyślne niszczenie, uszkodzanie, usuwanie znaków]	316

Rozdział X

Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia	320
Art. 70. [Wykonywanie czynności przez osobę do tego niezdolną]	320
Art. 71. [Wadliwe wykonanie urządzeń lub uczynienie ich niezdatnymi]	327
Art. 72. [Niezabezpieczenie miejsca niebezpiecznego]	330
Art. 73. [Niezawiadomienie wbrew obowiązkowi o niebezpieczeństwie]	333
Art. 74. [Niszczenie, uszkodzanie, usuwanie znaków ostrzegawczych]	336
Art. 75. [Nieostrożne wystawianie lub wywieszanie przedmiotów]	339
Art. 76. [Rzucanie przedmiotami w pojazd mechaniczny]	343
Art. 77. [Niezachowanie ostrożności przy trzymaniu zwierzęcia]	350
Art. 78. [Drażnienie lub płoszenie zwierzęcia]	355
Art. 79. [Zaniechanie wbrew obowiązkowi oświetlenia miejsca publicznego]	358
Art. 80. [Uszkodzanie wału przeciwpowodziowego]	363
Art. 81. [Niszczenie lub uszkodzanie urządzeń ochrony brzegów wodnych]	367
Art. 82. [Niewykonywanie obowiązków przeciwpożarowych]	370
Art. 82a. [Niedopełnianie obowiązków w razie powstania pożaru]	386
Art. 83. [Nieostrożne obchodzenie się z materiałami wybuchowymi]	392

Rozdział XI

Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji	397
Art. 84. [Nieoznaczenie wbrew obowiązkowi przeszkody w ruchu]	397
Art. 85. [Samowolna zmiana znaku]	401

Art. 85a.	[Niezgodne z przepisami znakowanie dróg wewnętrznych]	406
Art. 86.	[Zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym]	409
Art. 86a.	[Przekraczanie dopuszczalnej prędkości na chodniku lub drodze dla pieszych przez kierującego rowerem, hulajnogą elektryczną lub urządzeniem transportu osobistego oraz przez osobę poruszającą się przy użyciu urządzenia wspomagającego ruch; nieustąpienie pierwszeństwa pieszemu]	424
Art. 87.	[Prowadzenie pojazdu w stanie po użyciu alkoholu]	428
Art. 88.	[Prowadzenie nieoświetlonego pojazdu]	435
Art. 89.	[Małoletni na drodze]	438
Art. 90.	[Tamowanie lub utrudnianie ruchu]	441
Art. 91.	[Zanieczyszczenie drogi publicznej]	443
Art. 92.	[Niestosowanie się do znaku, sygnału lub polecenia w ruchu drogowym]	445
Art. 92a.	[Przekroczenie prędkości]	450
Art. 93.	[Nieudzielenie pomocy ofierze wypadku]	452
Art. 94.	[Prowadzenie pojazdu bez uprawnienia]	454
Art. 95.	[Prowadzenie pojazdu bez wymaganych dokumentów]	458
Art. 95a.	[Posługiwanie się dowodem rejestracyjnym z nieprawdziwymi danymi]	460
Art. 96.	[Dopuszczenie do prowadzenia pojazdu wbrew wymaganiom]	464
Art. 96a.	[Nieuprawnione oznakowanie pojazdu jako uprzywilejowanego]	471
Art. 96b.	[Nieuprawnione posługiwanie się kartą parkingową]	474
Art. 96c.	[Naruszenie ograniczeń w dostępie do strefy czystego transportu]	476
Art. 96d.	[Przekazywanie osobie nieuprawnionej dokumentów związanych z profesjonalną rejestracją pojazdów]	478
Art. 97.	[Naruszenie przepisów o bezpieczeństwie lub porządku w ruchu drogowym]	480
Art. 98.	[Niezachowanie ostrożności przy korzystaniu z dróg wewnętrznych]	483
Art. 99.	[Naruszenie stanu fizycznego drogi publicznej]	485
Art. 100.	[Uszkodzenie drogi publicznej]	488
Art. 101.	[Nieoczyszczanie drogi wbrew obowiązkowi]	492
Art. 102.	[Niezachowanie należytego stanu zjazdu z drogi]	495
Art. 103.	[Uchyłanie się od świadczeń]	497
Art. 103a.	(uchylony)	499

Rozdział XII

Wykroczenia przeciwko osobie	500
Art. 104. [Skłanianie do żebractwa]	500
Art. 105. [Naruszenie obowiązków rodzicielskich lub opiekuńczych]	503
Art. 106. [Dopuszczenie do przebywania małoletniego w okolicznościach niebezpiecznych]	508

Art. 107.	[Złośliwe niepokojenie drugiego człowieka]	511
Art. 107a.	[Zakłócanie przebiegu zdalnej komunikacji prowadzonej za pomocą systemów teleinformatycznych]	516
Art. 108.	[Szczucie psem człowieka]	519

Rozdział XIII

Wykroczenia przeciwko zdrowiu	522
Art. 109. [Zanieczyszczenie wody]	522
Art. 110. [Zatrudnienie chorego przy niedozwolonych pracach]	527
Art. 111. [Niezachowanie należytego stanu sanitarnego]	533
Art. 112. (uchylony)	535
Art. 113. [Niezachowanie należytej czystości przy świadczeniu usług]	535
Art. 114. [Odmowa udzielenia wyjaśnień organowi służby zdrowia]	541
Art. 115. [Niepoddanie się obowiązkowi szczepienia lub badania]	545
Art. 116. [Nieprzestrzeganie nakazów lub zakazów o zapobieganiu chorobom]	551
Art. 117. [Niespełnianie obowiązków w zakresie utrzymania czystości i porządku]	558
Art. 118. [Ubój zwierzęcia bez zezwolenia lub wbrew warunkom zezwolenia]	563

Rozdział XIV

Wykroczenia przeciwko mieniu	570
Art. 119. [Kradzież lub przywłaszczenie]	570
Art. 120. [Kradzież leśna]	576
Art. 121. [Szalbierstwo]	578
Art. 122. [Paserstwo]	583
Art. 123. [Kradzież ogrodowa]	589
Art. 124. [Niszczenie lub uszkodzanie cudzej rzeczy]	591
Art. 125. [Niezawiadomienie w terminie o znalezieniu cudzej rzeczy]	594
Art. 126. [Kradzież, przywłaszczenie, niszczenie cudzej rzeczy niemajątkowej]	597
Art. 127. [Samowolne użycie cudzej rzeczy]	598
Art. 128. [Urządzanie gry hazardowej]	600
Art. 129. [Wyrób, posiadanie, nabywanie, dostarczanie wytrychów]	606
Art. 130. [Wyłączenie stosowania niektórych przepisów Kodeksu wykroczeń w szczególnych okolicznościach]	608
Art. 131. [Odpowiedzialność za wykroczenia popełnione za granicą]	612

Rozdział XV

Wykroczenia przeciwko interesom konsumentów	614
Art. 132. (uchylony)	614
Art. 133. [Spekulacja biletami]	614

Art. 134. [Oszustwo gospodarcze]	617
Art. 135. [Ukrywanie towaru]	621
Art. 136. [Usuwanie oznaczeń z towarów]	624
Art. 137. [Nieposiadanie faktur]	626
Art. 138. [Nieprzestrzeganie zasad wynagrodzeń za usługę. Odmowa świadczenia usługi]	629
Art. 138a. (uchylony)	630
Art. 138b. [Niestosowanie się do orzeczenia sądu w przedmiocie stosowania warunków umów]	630
Art. 138c. [Naruszenie warunków kredytu konsumenckiego]	633
Art. 138d. [Wprowadzenie w błąd co do posiadanych uprawnień]	641
Art. 139. (uchylony)	644
Art. 139a. [Wykroczenia związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa]	644
Art. 139b. [Niedopełnienie obowiązków informacyjnych wobec konsumenta]	649
 Rozdział XVI	
Wykroczenia przeciwko obyczajności publicznej	653
Art. 140. [Nieobyczajny wybryk]	653
Art. 141. [Nieobyczajne ogłoszenie, napis, rysunek]	658
Art. 142. [Proponowanie czynu nierządno z chęci korzyści majątkowej]	662
 Rozdział XVII	
Wykroczenia przeciwko urządzeniom użytku publicznego	667
Art. 143. [Utrudnianie lub uniemożliwianie korzystania z urządzeń użytku publicznego]	667
Art. 144. [Niszczenie, uszkodzanie roślinności, trawników lub zieleńca]	671
Art. 145. [Zaśmiecanie miejsc publicznych]	676
 Rozdział XVIII	
Wykroczenia przeciwko obowiązkowi ewidencji	680
Art. 146. [Niezgłoszenie urodzenia lub zgonu]	680
Art. 147. (uchylony)	687
Art. 147a. [Prowadzenie zakładu opieki zdrowotnej lub zakładu leczniczego dla zwierząt bez zgłoszenia]	687
 Rozdział XIX	
Szkodnictwo leśne, polne i ogrodowe	694
Art. 148. [Szkodnictwo leśne]	694
Art. 149. [Paserstwo leśne]	701
Art. 150. [Szkodnictwo ogrodowe]	704
Art. 151. [Wypas zwierząt na cudzym gruncie]	708
Art. 152. [Niszczenie kosodrzewiny]	714

Art. 153.	[Drobne szkodnictwo leśne]	717
Art. 154.	[Nieuprawnione kopalnictwo na cudzym gruncie leśnym lub polnym]	720
Art. 155.	[Niszczenie lub uszkodzenie urządzeń melioracyjnych]	723
Art. 156.	[Niszczenie zasiewów, sadzonek lub traw]	725
Art. 157.	[Nieopuszczenie wbrew żądaniu cudzego terenu]	726
Art. 158.	[Wyrąb drzewa w lesie niezgodnie z warunkami]	729
Art. 159.	[Niedopełnienie obowiązku ochrony lasu przed szkodnikami]	732
Art. 160.	[Bezprawna zamiana lasu na uprawę rolną]	735
Art. 161.	[Nieuprawniony wjazd pojazdem do lasu]	736
Art. 162.	[Zanieczyszczenie lasu]	739
Art. 163.	[Niszczenie grzybów w lesie]	744
Art. 164.	[Wybieranie piskląt, niszczenie gniazd, lęgówisk]	745
Art. 165.	[Płoszenie, ściganie, zabijanie zwierząt]	747
Art. 166.	[Puszczanie psa luzem w lesie]	749
Bibliografia		753
O Autorach		767

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
k.k.s.	– ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2021 r. poz. 408)
k.k.w.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2021 r. poz. 53 ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 735)
k.p.w.	– ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2021 r. poz. 457)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
k.w.	– ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2021 r. poz. 281)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
nowelizacja z 28.08.1998 r.	– ustawa z 28.08.1998 r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy – Kodeks pracy i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 113, poz. 717)
nowelizacja z 4.10.2018 r.	– ustawa z 4.10.2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2077)
p.a.s.c.	– ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 709)
p.o.ś.	– ustawa z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.)
p.r.d.	– ustawa z 20.06.1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2021 r. poz. 450 ze zm.)
p.s.w.n.	– ustawa z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478)

- pr. at.** – ustawa z 29.11.2000 r. – Prawo atomowe (Dz.U. z 2021 r. poz. 623 ze zm.)
- pr. bud.** – ustawa z 7.07.1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2020 r. poz. 1333)
- pr. łow.** – ustawa z 13.10.1995 r. – Prawo łowieckie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1683)
- pr. miar.** – ustawa z 11.05.2001 r. – Prawo o miarach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2166)
- pr. przeds.** – ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2021 r. poz. 162)
- pr. przew.** – ustawa z 15.11.1984 r. – Prawo przewozowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 8)
- pr. tel.** – ustawa z 16.07.2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (Dz.U. z 2021 r. poz. 576)
- pr. wod.** – ustawa z 20.07.2017 r. – Prawo wodne (Dz.U. z 2021 r. poz. 624 ze zm.)
- pr. zgrom.** – ustawa z 24.07.2015 r. – Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. z 2019 r. poz. 631)
- r.e.g.b.** – rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z 29.03.2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz.U. z 2019 r. poz. 393)
- r.o.ppoż.** – rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 7.06.2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. Nr 109, poz. 919 ze zm.)
- rozporządzenie nr 178/2002** – rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z 28.01.2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności (Dz.Urz. WE L 31, s. 1)
- rozporządzenie nr 852/2004** – rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.04.2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych (Dz.Urz. UE L 139, s. 1)
- rozporządzenie nr 1099/2009** – rozporządzenie Rady (WE) nr 1099/2009 z 24.09.2009 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania (Dz.Urz. UE L 303, s. 1)
- rozporządzenie nr 1169/2011** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z 25.10.2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylenia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektyw Komisji 2002/67/WE i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004 (Dz.Urz. UE L 304, s. 18)
- u.b.a.** – ustawa z 21.05.1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. z 2020 r. poz. 955)
- u.b.i.m.** – ustawa z 20.03.2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2171)
- u.b.o.w.** – ustawa z 18.08.2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 350 ze zm.)
- u.b.ż.ż.** – ustawa z 25.08.2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. z 2020 r. poz. 2021 ze zm.)
- u.c.c.z.** – ustawa z 31.01.1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1947)

u.c.p.g.	– ustawa z 13.09.1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. z 2021 r. poz. 888)
u.CEIDG	– ustawa z 6.03.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2020 r. poz. 2296)
u.d.l.	– ustawa z 15.04.2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2021 r. poz. 711 ze zm.)
u.d.p.	– ustawa z 21.03.1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1376)
u.d.p.p.w.	– ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1057 ze zm.)
u.e.p.a.	– ustawa z 11.01.2018 r. o elektromobilności i paliwach alternatywnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 110)
u.g.b.h.	– ustawa z 31.01.1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1509)
u.g.h.	– ustawa z 19.11.2009 r. o grach hazardowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2094 ze zm.)
u.h.p.w.t.	– ustawa z 29.08.1997 r. o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2211)
u.i.c.t.u.	– ustawa z 9.05.2014 r. o informowaniu o cenach towarów i usług (Dz.U. z 2019 r. poz. 178)
u.i.t.	– ustawa z 24.11.2017 r. o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2139)
u.k.k.	– ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2019 r. poz. 1083 ze zm.)
u.k.p.	– ustawa z 5.01.2011 r. o kierujących pojazdami (Dz.U. z 2021 r. poz. 1212)
u.KRK	– ustawa z 24.05.2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 1158 ze zm.)
u.KRS	– ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2021 r. poz. 112)
u.l.	– ustawa z 28.09.1991 r. o lasach (Dz.U. z 2021 r. poz. 1275)
u.m.w.	– ustawa z 21.06.2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 204)
u.o.g.p.	– ustawa z 12.10.1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1776)
u.o.g.r.l	– ustawa z 3.02.1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1326)
u.o.h.r.z.	– ustawa z 10.12.2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz.U. z 2021 r. poz. 36)
u.o.m.	– ustawa z 21.12.1978 r. o odznakach i mundurach (Dz.U. z 2016 r. poz. 38)
u.o.p.	– ustawa z 16.04.2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2021 r. poz. 1098)
u.o.ppoż.	– ustawa z 24.08.1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 869)
u.o.z.	– ustawa z 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2020 r. poz. 638)

u.o.z.o.z.	– ustawa z 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2021 r. poz. 710)
u.P	– ustawa z 6.04.1990 r. o Policji (Dz.U. z 2020 r. poz. 360)
u.p.d.o.f.	– ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm.)
u.p.e.a.	– ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2020 r. poz. 1427 ze zm.)
u.p.k.	– ustawa z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta (Dz.U. z 2020 r. poz. 287 ze zm.)
u.p.n.	– ustawa z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2020 r. poz. 2050)
u.p.p.	– ustawa z 6.11.2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2020 r. poz. 849)
u.p.p.r.	– ustawa z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249)
u.p.p.z.	– ustawa z 16.12.2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1753)
u.p.s.n.	– ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969)
u.p.t.u.	– ustawa z 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2021 r. poz. 685 ze zm.)
u.p.z.p.	– ustawa z 27.03.2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2021 r. poz. 741 ze zm.)
u.PIS	– ustawa z 14.03.1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 2021 r. poz. 195)
u.PSP	– ustawa z 24.08.1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 1123)
u.r.ś.	– ustawa z 18.04.1985 r. o rybactwie śródlądowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 2168 ze zm.)
u.r.z.	– ustawa z 20.02.2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz.U. z 2019 r. poz. 908)
u.s.g.	– ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2021 r. poz. 1372)
u.s.p.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 920)
u.s.u.s.	– ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2021 r. poz. 423 ze zm.)
u.SG	– ustawa z 12.10.1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. z 2020 r. poz. 305)
u.SOP	– ustawa z 8.12.2017 r. o Służbie Ochrony Państwa (Dz.U. z 2021 r. poz. 575)
u.t.	– ustawa z 16.09.2011 r. o timeshare (Dz.U. Nr 230, poz. 1370)
u.t.k.	– ustawa z 28.03.2003 r. o transporcie kolejowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 1043)
u.w.o.m.w.	– ustawa z 13.06.2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 1545)

u.w.t.p.a.	– ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2021 r. poz. 1119)
u.z.l.l.d.	– ustawa z 5.12.1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentysty (Dz.U. z 2021 r. poz. 790)
u.z.l.z.	– ustawa z 18.12.2003 r. o zakładach leczniczych dla zwierząt (Dz.U. z 2019 r. poz. 24)
u.z.p.p.	– ustawa z 15.07.2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. z 2021 r. poz. 479)
u.z.p.z.p.	– ustawa z 14.03.2014 r. o zasadach prowadzenia zbiorów publicznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1672)
u.z.z.w.	– ustawa z 7.06.2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz.U. z 2020 r. poz. 2028)
u.z.z.z.	– ustawa z 5.12.2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. z 2020 r. poz. 1845 ze zm.)
u.ŻW	– ustawa z 24.08.2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1214)

Czasopisma i publikatory

Biul.PK	– Biuletyn Prawa Karnego
CzPKiNP	– Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
Dz.Urz. KGP	– Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji
Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz.Urz. WE	– Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich
GSP-Prz.Orz.	– Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
IN	– Ius Novum
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
NKPK	– Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSAW	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
OSN(K)	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna
OSNC	– Orzecznictwo Sądów Polskich. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Prokuratura Generalna
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Seria A
OwSS	– Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych

Pal.	– Palestra
PD	– Paragraf na Drodze
PiP	– Państwo i Prawo
POSAG	– Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	– Przegląd Sądowy
PwD	– Prawo w Działaniu
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZW	– Zagadnienia Wykroczeń

Inne

CEIDG	– Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
NIP	– numer identyfikacji podatkowej
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
PKD	– Polska Klasyfikacja Działalności
REGON	– Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
SA	– sąd apelacyjny
SKO	– samorządowe kolegium odwoławcze
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
SR	– sąd rejonowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WPROWADZENIE

Oddawany do rąk Czytelników komentarz zawiera omówienie przepisów ustawy z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń. Przedmiotem analizy są uregulowania zawarte w części ogólnej oraz szczególnej Kodeksu, a nierzadko również unormowania, które wypełniają blankietowe znamiona ustawowe stypizowanych w komentowanym akcie wykroczeń. Autorami komentarza są praktycy, którzy w swej codziennej pracy nierzadko stykają się z unormowaniami zawartymi w Kodeksie wykroczeń. Posiadają oni również gruntowny warsztat naukowy będący efektem wieloletniej pracy badawczej w dziedzinie nauk penalnych. Dzięki temu wątki praktyczne zgrabnie są łączone z problemami teoretycznymi, które wyłaniają się na tle wykładni poszczególnych przepisów. Autorzy szeroko odwołują się do dorobku literatury przedmiotu, a także orzecznictwa w zakresie prawa wykroczeń, akcentują kwestie sporne, przedstawiając argumenty przemawiające za różnymi rozwiązaniami konkretnego problemu. Nie unikają zagadnień trudnych, przedstawiają również własne stanowisko, zwłaszcza tam, gdzie poglądy wyrażane w doktrynie prawa wykroczeń i judykaturze nie są jednolite. Godzi się zaznaczyć, że w swoich poglądach Autorzy zachowują autonomię, która tworzy klimat sprzyjający dyskusji nad rozwiązaniami prawnymi zawartymi w Kodeksie wykroczeń. W związku z tym zaprezentowana w komentarzu wykładnia poszczególnych unormowań zawartych w tym akcie stanowi wyraz osobistego stanowiska poszczególnych Autorów.

Komentarz jest adresowany przede wszystkim do sędziów orzekających w sprawach o wykroczenia, adwokatów, radców prawnych, a także funkcjonariuszy i pracowników różnych służb i instytucji, którzy w swej codziennej praktyce sięgają do rozwiązań zawartych w Kodeksie wykroczeń. Wyróżnia go zwięzły, jasny przekaz, a nadto czytelny układ, co sprawia, że interesujące Czytelnika treści będzie można w nim z łatwością odnaleźć.

USTAWA

z dnia 20 maja 1971 r.

Kodeks wykroczeń

(tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 281; zm.: Dz.U. z 2021 r. poz. 720, poz. 1023)

Część ogólna

ROZDZIAŁ I

Zasady odpowiedzialności

Art. 1. [Warunki odpowiedzialności]

§ 1. Odpowiedzialności za wykroczenie podlega ten tylko, kto popełnia czyn społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5000 złotych lub nagany.

§ 2. Nie popełnia wykroczenia sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

1. **Pojęcie czynu.** Podstawą odpowiedzialności za wykroczenie jest **czyn**. Pojęcie to może być różnie rozumiane w zależności od założeń teoretycznych, które w jego definiowaniu przyjmowane są jako punkt wyjścia. Z pomocą mogą przyjść tutaj rozważania prowadzone w tym zakresie w obszarze prawa karnego, które zachowują również pełną aktualność na gruncie komentowanego przepisu. Współcześnie dominuje **pojęcie socjologiczne czynu**, traktujące go jako **zachowanie człowieka, które ma znaczenie w układzie społecznym**, tzn. dotyczy dóbr prawnych (chronionych przez prawo wartości).
2. **Elementy czynu jako podstawy odpowiedzialności za wykroczenie.** Czyn stanowiący podstawę odpowiedzialności za wykroczenie składać się musi z dwóch elementów: **przedmiotowego** oraz **podmiotowego**. Jednocześnie nie wolno utożsamiać elementu przedmiotowego i podmiotowego czynu ze stroną przedmiotową i podmiotową czynu zabronionego. Elementem przedmiotowym (zewnętrznym) czynu jest **zachowanie człowieka**, przybierające postać **działania** lub **zaniechania**. Wyróżnienie zaniechania jako formy czynu znajduje swoje oparcie w treści przepisu art. 4 § 1 k.w., w którym wyraźnie odróżnia się działanie od zaniechania. Odpowiedzialność za zaniechanie wchodzi w grę jedynie wówczas, gdy stwierdzony zostanie obowiązek działania. Trafnie podkreśla się w literaturze, że źródło tego obowiązku musi mieć charakter **prawny**. Obowiązek działania nie może wynikać jedynie ze zwyczaju czy też zasad współżycia społecznego (zob. P. Daniluk

[w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2019, Legalis, art. 1, nb 4). Odpowiedzialność za zaniechanie zależy również od tego, czy sprawca miał **obiektywną możliwość** zadośćuczynienia obowiązкови (zob. M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Ra-decki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis, art. 1, pkt V.13–14). Po-nadto niekiedy wyróżnia się także **posiadanie**, jako postać czynu, które z reguły stanowi kompleks działań i zaniechań. Natomiast elementem **podmiotowym czynu** jest **zdolność sprawcy do odbierania bodźców z zewnątrz przez jego psychikę oraz możliwość ste-rowania wolą**. Przy czym na płaszczyźnie czynu nie ma znaczenia, czy sprawca odbiera te bodźce prawidłowo, czy też nieprawidłowo. Ważne jest jedynie to, czy w ogóle może je odbierać. Kwestia prawidłowości lub nieprawidłowości odbierania takich bodźców przez sprawcę wiąże się z zagadnieniem jego poczytalności, a ta jest istotna z perspektywy winy oraz strony podmiotowej czynu zabronionego, a nie czynu jako podstawy wartościowania na gruncie prawa wykroczeń.

3. **Okoliczności wyłączające czyn.** Nie zachodzi czyn, jeśli zdolność sterowania wolą po stronie sprawcy była całkowicie wyłączona. Czynu nie będzie w przypadku zastosowania **tzw. vis absoluta** (przymus bezwzględny). W razie **vis compulsiva** czyn zachodzi, choć stopień winy może być obniżony. Czynem nie są zachowania człowieka podczas snu, ataku epileptycznego. Nie oznacza to jednak, że czyn będzie wyłączony, jeśli w jego czasie sprawca znalazł się w trakcie ataku epileptycznego, jeśli już przed jego dokonaniem naruszył określone zasady postępowania, co w stopniu nieakceptowalnym zwiększyło niebezpieczeństwo dla dóbr prawnych.
4. **Czyn a zachowanie.** Na gruncie niektórych przepisów Kodeksu wykroczeń pojęcia te traktowane są synonimicznie. Należy wskazać tutaj przepis art. 47 § 1 k.w., w którym postanowiono, że czynem zabronionym jest zachowanie o znamionach określonych w ustawie. W tym przypadku zachowanie rozumiane jest jako czyn, który może stanowić podstawę odpowiedzialności za wykroczenie. Trzeba jednak podkreślić, że co do zasady pojęcia te trzeba od siebie odróżnić. Przede wszystkim należy przypomnieć, że nie każde zachowanie człowieka będzie mogło być traktowane jako czyn na gruncie prawa wykroczeń. W szczególności czynami nie będą te zachowania, które nie mają żadnego znaczenia w układzie społecznym. Mam tutaj na myśli takie czynności jak na przykład jedzenie niedzielnego posiłku w gronie rodzinnym czy też oglądanie ulubionego serialu w telewizji. Czynami będą tylko takie zachowania, które – jak wskazano wyżej – dotyczą dóbr prawnych. Ponadto należy podkreślić, że nie zawsze jedno zachowanie będzie stanowiło czyn w rozumieniu prawa wykroczeń. Nie można wykluczyć takich sytuacji, w których to kilka zachowań, przy jednoczesnej zbieżności czasowo-sytuacyjnej, będzie stanowiło jeden czyn w rozumieniu prawa wykroczeń. Innymi słowy, mimo wielości zachowań możemy mieć do czynienia z jednym czynem. Nie ma natomiast możliwości, aby z jednego zachowania człowieka zrobić kilka czynów stanowiących podstawę odpowiedzialności. Kryterium tożsamości czynu jest **zbieżność czasowo-sytuacyjna** zachowań człowieka i realizacja **tego samego zamiaru**.

5. **Czyn zabroniony.** Podstawą odpowiedzialności za wykroczenie jest czyn zabroniony. Zgodnie z art. 47 § 1 k.w. czynem zabronionym jest zachowanie o znamionach określonych w ustawie karnej. Pod pojęciem znamion określonych w ustawie karnej należy rozumieć znamiona dotyczące przedmiotu ochrony, podmiotu, strony podmiotowej oraz strony przedmiotowej. Do znamion czynu zabronionego nie należy społeczna szkodliwość, która jest jego cechą materialną. Ustawa karna powinna określać **zasadnicze znamiona**. Oznacza to, że można w obszarze prawa wykroczeń stanowić **normy blankietowe**, określające typ czynu zabronionego, natomiast blankiet ten może być wypełniony regulacjami podstawowymi (rozporządzenia) albo aktami prawa miejscowego. Ważne jest jedynie, aby regulacje wypełniające blankiet były wydane **na podstawie ustawy** i w trybie przewidzianym w ustawie (zob. T. Grzegorczyk [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Grzegorczyk, Warszawa 2013, LEX, art. 1, nt 5; por. także wyrok TK z 8.07.2003 r., P 10/02, OTK-A 2003/6, poz. 62). Trafnie podkreśla się w doktrynie oraz judykaturze, że w przypadku wykroczeń blankietowych pociągnięcie do odpowiedzialności nie może odbywać się na podstawie regulacji wypełniającej blankiet, lecz w oparciu o jej powiązanie z konkretnym przepisem ustawy określającym typ czynu zabronionego (tak trafnie M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 1, pkt II.5; wyroki SN: z 19.08.2009 r., III KK 230/09, KZS 2009/12, poz. 52; z 26.08.2009 r., III KK 226/09, KZS 2009/12, poz. 53; z 12.02.2009 r., III KK 430/08, KZS 2009/6, poz. 59).
6. **Bezprawność.** Istotnym elementem w strukturze wykroczenia jest jego bezprawność. Poprzez sam fakt zakazania określonego zachowania pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie popełnienia czynu można przyjąć, że mamy do czynienia z zachowaniem bezprawnym. Innymi słowy, bezprawność może być wyprowadzana z faktu stypizowania czynu zabronionego w ustawie. Zatem można powiedzieć, że każdy czyn zabroniony ze swej natury jest czynem jednocześnie bezprawnym. Trafnie w doktrynie wskazuje się w tym przypadku na **domniemanie bezprawności** (tak np. P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 1, pkt IV.4; zob. też T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2020, LEX, art. 1, nt 2). Są jednak takie sytuacje, w których mimo formalnej realizacji znamion czynu zabronionego brak będzie cechy bezprawności. Taki przypadek będzie zachodził w razie zaistnienia kontratypu. Warto podkreślić, że stwierdzenie bezprawności na gruncie prawa wykroczeń wcale nie musi oznaczać, iż zachowanie wyczerpujące znamiona czynu zabronionego będzie bezprawne także w innych gałęziach prawa, w szczególności w prawie cywilnym. W części szczególnej prawa wykroczeń można wskazać wiele typów, które jednocześnie nie są zachowaniami bezprawnymi w obrębie innych gałęzi prawa (np. art. 49a, 50, 58 § 1 k.w.).
7. **Związek przyczynowy.** Ze względu na **skutek** wykroczenia dzieli się na **formalne** (bezsuktowe) oraz **materialne** (skutkowe). W przypadku tych ostatnich przypisanie czynu zabronionego zależy od ustalenia związku przyczynowego między zachowaniem sprawcy a skutkiem należącym do ustawowych znamion. Związek ten ustala się w oparciu o koncepcję **tzw. obiektywnego przypisania skutku**, która w sprawach karnych została

zaakceptowana w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Zgodnie z tą teorią związek przyczynowy w sprawach o czyny polegające na działaniu bada się na dwóch płaszczyznach: ontologicznej oraz normatywnej. W płaszczyźnie ontologicznej konieczne jest ustalenie, czy bez zachowania sprawcy skutek nastąpiłby (koncepcja *sine qua non*). Jeśli tak, należy przejść do badania płaszczyzny normatywnej. Konieczne jest ustalenie, czy sprawca naruszył konkretną regułę postępowania z dobrem prawnym, w ramach którego doprowadził do określonego skutku. Jeśli uda się zidentyfikować taką regułę, trzeba odpowiedzieć na pytanie, czy przestrzeganie tej reguły ustrzegłoby sprawcę przed spowodowaniem skutku. Odpowiedź twierdząca musi prowadzić do przypisania skutku. W przypadku wykroczeń materialnych z zaniechania ustalenie związku przyczynowego odbywa się tylko na płaszczyźnie normatywnej, wszak płaszczyzny ontologicznej tutaj nie ma. W takim przypadku konieczne jest ustalenie źródła obowiązku działania, który spoczywał na sprawcy, a także rekonstrukcja treści takiego obowiązku. Następnie należy poszukiwać odpowiedzi na pytanie, czy zadośćuczynienie takiemu obowiązkowi zapobiegłoby niebezpieczeństwu i skutkowi, który nastąpił. Tylko w razie twierdzącej odpowiedzi na to pytanie możliwe jest przypisanie skutku.

8. **Obowiązywanie ustawy karnej w czasie czynu.** Podstawą odpowiedzialności jest ustalenie, że sprawca podjął swoje zachowanie wówczas, gdy obowiązywała ustawa, która zabraniała go pod groźbą kary. Jeśli ustawa penalizująca określone zachowanie wchodzi w życie w czasie zachowania sprawcy, wówczas odpowiada on tylko za ten fragment czynu, którego dopuścił się od momentu wejścia w życie ustawy. Jeżeli w trakcie popełnienia czynu zabronionego wejdzie w życie ustawa, która depenalizuje takie zachowanie, nie ma mowy o odpowiedzialności za wykroczenie również w takim zakresie, w jakim sprawca dopuścił się zachowania pod rządem ustawy zabraniającej go pod groźbą kary. Zmiana ustawy karnej podczas popełnienia czynu zabronionego poprzez zaostrenie lub złagodzenie kary będzie podpadała pod przepis art. 2 k.w.
9. **Spółeczna szkodliwość czynu.** Spółeczna szkodliwość czynu jest **materialnym elementem wykroczenia**. Dla pociągnięcia do odpowiedzialności za wykroczenie wystarcza **jakikolwiek stopień społecznej szkodliwości**, a więc nawet znikomy (zob. np. M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 1, pkt III.6; T. Grzegorzczuk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczuk, art. 1, nt 8). Odnośnie do kryteriów oceny stopnia społecznej szkodliwości zob. art. 47 § 6 k.w. i komentarz do tego przepisu. Trzeba podkreślić, że społeczna szkodliwość jest odrębnym elementem w strukturze wykroczenia od elementu formalnego w postaci bezprawności oraz zakazu określonego zachowania pod groźbą kary. Poza tym odnosi się ona do konkretnego czynu zabronionego (w odróżnieniu od **tw. społecznej szkodliwości in abstracto**, uwzględnianej przez ustawodawcę poprzez zakazywanie tylko takich zachowań, które zagrażają określonym dobrom prawnym; bliżej na ten temat zob. P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 1, pkt VI.3–4). Zakaz określonego zachowania pod groźbą kary rodzi domniemanie, że jest to zachowanie społecznie szkodliwe *in genere* (tak np. T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*,

red. T. Bojarski, 2020, art. 1, nt 7). Oznacza to, że *in concreto* może okazać się, iż sprawca w sensie formalnym wypełnił znamiona czynu zabronionego, ale z uwagi na brak społecznej szkodliwości nie będzie on stanowił wykroczenia. Brak społecznej szkodliwości konkretnego czynu nie oznacza, że traci on cechę bezprawności. Innymi słowy, brak społecznej szkodliwości nie odejmuje czynowi zabronionemu bezprawności. Wynika to z faktu, że bezprawność przesądza ustawodawca poprzez zabronienie określonego zachowania pod groźbą kary. Społeczna szkodliwość jest natomiast oceną tego bezprawnego zachowania *in concreto*. Bezprawność i społeczna szkodliwość podlegają ocenie z perspektywy różnych kryteriów: ta pierwsza z punktu widzenia porządku prawnego, a ta druga z punktu widzenia kryteriów, które są wymienione w art. 47 § 6 k.w. Brak społecznej szkodliwości czynu nie usuwa formalnego zakazu określonego zachowania pod groźbą kary. Gdyby było inaczej, to w procesie stosowania przepisów prawa wykroczeń przez sąd dopuszczalne byłoby uchylenie zakazu przez stwierdzenie braku tej społecznej szkodliwości, a to oznaczałoby ingerencję władzy sądowniczej we władzę ustawodawczą. Odnotować jednak należy, że w doktrynie prawa karnego niekiedy przyjmuje się, że brak jakiejkolwiek społecznej szkodliwości czynu powoduje, iż zachowanie traci również element bezprawności, przestaje być bowiem zabronione pod groźbą kary (por. T. Grzegorzczuk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczuk, art. 1, nt 8 oraz powołanych tam autorów i orzecznictwo).

10. **Wina.** Kodeks wykroczeń nie definiuje pojęcia winy, choć czyni z tego elementu istotną przesłankę odpowiedzialności. Wydaje się, że na gruncie prawa wykroczeń, podobnie jak w prawie karnym, do zaakceptowania jest **czysto normatywne ujęcie winy**, odróżniające ją od umyślności i nieumyślności i postrzegające ją jako **zarzut stawiany sprawcy z tego powodu, że dopuścił się zachowania stypizowanego w ustawie**. Do przesłanek przypisania winy w sensie normatywnym zalicza się: wiek sprawcy powyżej 17 lat, poczytalność, świadomość bezprawności zachowania, działanie w warunkach normalnej sytuacji motywacyjnej, tzn. że nie zachodziły żadne okoliczności, które usprawiedliwiały sprawcę. Innymi słowy, winę przypisać można tylko wówczas, gdy od sprawcy można było oczekiwać posłuchu dla nakazów prawa. Nietrafne jest ujmowanie jako przesłanki przypisania winy w sensie normatywnym znajdowania się przez sprawcę „w stanie wolnym od błędu co do okoliczności stanowiącej zamię czynu zabronionego (zgodnie z art. 7 § 2 KW nie popełnienia wykroczenia umyślnego, kto pozostaje w błędzie co do okoliczności stanowiącej zamię czynu zabronionego)” (tak P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 1, pkt VII.4). Należy wskazać, że błąd co do okoliczności stanowiącej zamię czynu zabronionego powoduje konsekwencje w zakresie ustawowych znamion podmiotowych takiego czynu, wyłączając możliwość przypisania, a tym samym dekompletując umyślność. Innymi słowy, jeśli taki błąd zachodzi, przesuwamy ocenę zachowania sprawcy w stronę nieumyślności. Ma on niewiele wspólnego z winą w ujęciu czysto normatywnym. Błąd taki decyduje zatem nie o przypisaniu winy, lecz o tym, czy sprawca odpowie za wykroczenie umyślne, czy też nieumyślne. Odwołanie się do przepisu art. 7 § 2 k.w. dla uzasadnienia jednej z przesłanek przypisania winy nie jest trafne, wszak uregulowanie to wyłącza umyślność (dotyczy ustawowych znamion czynu zabronionego), a nie winę. Zupełnie inną sprawą jest

to, że unormowanie zawiera pustą regułę, wszak o wyłączeniu umyślności w razie błędu co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego można wnioskować również na podstawie art. 6 § 1 k.w. *a contrario*. Jeśli bowiem przyjąć, że o przypisaniu umyślności decyduje świadomość ustawowych znamion przedmiotowych oraz wola ich realizacji, a w przypadku błędu co do tych znamion świadomość ta jest zniekształcona, a tym samym wola również, więc przypisanie umyślności nie jest możliwe, to regulacja zawarta w art. 7 § 2 k.w. jawi się jako zbędna, ponieważ powiela stwierdzenie oczywiste.

11. **Zasada koincydencji winy i czynu.** Odpowiedzialność za wykroczenie zdeterminowana jest istnieniem przesłanek przypisania winy w momencie popełnienia czynu. Nie ma podstaw do takiej odpowiedzialności, jeśli przesłanki przypisania winy zaistniały dopiero po popełnieniu czynu.
12. **Zagrożenie ustawowe.** Treść przepisu art. 1 § 1 k.w. wskazuje jednoznacznie, że o zaliczeniu danego czynu zabronionego do kategorii wykroczeń decyduje zagrożenie karą aresztu, ograniczenia wolności, grzywną do 5000 zł lub karą nagany. Odnośnie do istoty tych kar zob. komentarz do art. 18–27 k.w. Trafnie podkreśla się w orzecznictwie, że nieoznaczenie **górną granicę** ustawowego zagrożenia karą ograniczenia wolności lub karą grzywny oznacza, że tak zagrożone czyny są występkami, a nie wykroczeniami (zob. wyrok SN z 9.04.2019 r., V KK 56/19, LEX nr 2647155; W. Radecki, *Normatywne ujęcie wykroczenia*, Prok. i Pr. 2003/2, s. 71). Równie trafne jest inne stanowisko wyrażone w judykaturze, zgodnie z którym, jeśli w ustawie wskazano, że orzekanie co do określonego czynu następuje na podstawie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, to czyn taki zawsze jest wykroczeniem, a więc także wówczas, gdy jest zagrożony grzywną wyższą niż 5000 zł (zob. postanowienie SN z 24.02.2006 r., I KZP 52/05, OSNKW 2006/3, poz. 23). Trafność tego stanowiska wynika z faktu, że sąd jest związany ustawą, a zatem również ustawowym wskazaniem trybu postępowania w sprawie o określony czyn. Poza tym dopuszczalność kształtowania zagrożenia ustawowego w sposób odmienny od tego, który przewiduje część ogólna Kodeksu wykroczeń, wynika z art. 48 k.w. Inną sprawą jest natomiast to, że wprowadzanie przez ustawodawcę typów wykroczeń zagrożonych karą grzywny przekraczającą wyżej wskazaną kwotę burzy spójność systemową i popada w kolizję z treścią przepisu art. 1 § 1 k.w. oraz art. 24 § 1 k.w., a nadto stanowi bodziec do podwyższenia górnej granicy tej kary w prawie wykroczeń (bliżej na ten temat zob. K. Wała, *Konieczność nowelizacji części ogólnej Kodeksu wykroczeń*, Prok. i Pr. 2014/3, s. 118).

Art. 2. [Zmiana ustawy]

§ 1. Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia wykroczenia, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

§ 2. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty orzeczeniem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, ukaranie uważa się za niebyłe.

1. **Pojęcie czasu popełnienia wykroczenia.** Zob. komentarz do art. 4 § 1 k.w.
2. **Ustawa.** Pod pojęciem ustawy należy rozumieć nie tylko Kodeks wykroczeń, ale każdą ustawę, która przewiduje odpowiedzialność za wykroczenie, każdą ustawę, której unormowania wypełniają normę blankietową przewidującą typ czynu zabronionego o randze wykroczenia. Warto dodać, że pojęcie to musi być rozumiane szeroko ze względów gwarancyjnych. Oznacza to, że pod pojęciem ustawy rozumieć należy także inne akty normatywne, nawet o randze niższej od ustawy (w tym akty prawa miejscowego), które wypełniają uregulowania ustawowe określające znamiona czynu zabronionego (por. P. Kozłowska-Kalisz [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2009, LEX, art. 2, nt 1). Tytułem przykładu można wskazać typ wykroczenia z art. 54 k.w., który przewiduje odpowiedzialność w przypadku naruszenia przepisów porządkowych. Przepisy porządkowe mogą wynikać nie tylko z aktów podustawowych, ale również z aktów prawa miejscowego. Zmiana przepisów porządkowych może rzutować na zakres odpowiedzialności za wykroczenie stypizowane we wskazanym przepisie.
3. **Pojęcie zmiany ustawy.** Pod pojęciem zmiany ustawy rozumieć należy modyfikację zakresu ustawowych znamion wykroczenia, które popełnił sprawca. Pojęcie to obejmuje także zmianę regulacji w zakresie sankcji, które są przewidziane za takie wykroczenie, w tym środków karnych, problemu nadzwyczajnego złagodzenia czy też obostrzenia kary. Uregulowanie zawarte w art. 2 § 1 k.w. obejmuje również sytuację, w której przed orzekaniem dochodzi do całkowitej depenalizacji czynu. Należy wskazać, że przepis ten mówi o każdej zmianie ustawy pomiędzy czasem popełnienia wykroczenia a czasem orzekania, nie wskazując na jakiegokolwiek ograniczenia (tak również P. Gensikowski [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2019, Legalis, art. 2, pkt II.C.1 oraz powołane tam orzecznictwo; odmiennie natomiast na gruncie art. 4 § 1 k.k. W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003, s. 507). W literaturze podniesiono wątpliwość, czy przepis art. 2 § 1 k.w. znajduje zastosowanie również w przypadku, gdy w momencie popełnienia czynu sprawcy miał status przestępstwa, a w chwili orzekania, na podstawie nowej ustawy, jest to wykroczenie. Zdaniem P. Gensikowskiego w takim przypadku należy odwoływać się do rzeczony regulacji, i to wbrew jej literalnemu brzmieniu, że chodzi o porównywanie ustaw między czasem popełnienia wykroczenia (a nie przestępstwa) i orzekania (P. Gensikowski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 2, pkt II.C.2). Z poglądem tym trudno się zgodzić, albowiem istotnie popada on w kolizję z literalnym brzmieniem komentowanego uregulowania i stanowi przejaw wykładni prawotwórczej. Wydaje się, że w takim przypadku znajdzie zastosowanie przepis art. 4 § 1 k.k., który stanowi o ustawie obowiązującej w czasie popełnienia przestępstwa. Oczywiście przepis art. 2 § 1 k.w. znajdzie zastosowanie wówczas, gdy czyn sprawcy w chwili jego popełnienia oceniany był jako wykroczenie, a w chwili orzekania ma on status przestępstwa. W takim przypadku ustawa obowiązująca poprzednio jest oczywiście względniejsza dla sprawcy. Zmianą ustawy jest również stwierdzenie niekonstytucyjności przepisu określającego typ czynu zabronionego

o randze wykroczenia albo przepisów, które wypełniają normę blankietową typizującą określone zachowanie.

4. **Moment zmiany ustawy.** Stan prawny kształtujący zakres odpowiedzialności za wykroczenie może zmienić się **przed jego popełnieniem**. W takim przypadku, zgodnie z art. 1 § 1 k.k., stosuje się przepisy obowiązujące w czasie popełnienia wykroczenia, nawet jeśli są one surowsze od uregulowań obowiązujących wcześniej. W takim przypadku oczywiście nie dochodzi do złamania zakazu retroakcji, wszak nowa ustawa, zaostrzająca odpowiedzialność za wykroczenie, obejmuje wykroczenie popełnione po wejściu jej w życie, a nie przed. W tej sytuacji nie znajduje zastosowania komentowane unormowanie. Stan prawny może zmienić się również **w czasie popełnienia wykroczenia rozciągniętego w czasie** (np. art. 56 § 1 k.w. – przeprowadzanie publicznej zbiórki ofiar; art. 57 § 1 k.w. – publiczna zbiórka pieniędzy na zapłacenie kary grzywny; art. 58 § 1 k.w. – żebranie). To, którą ustawę będziemy stosować w takim układzie sytuacyjnym, zależy od rozwiązania problemu czasu popełnienia wykroczenia wieloczynowego. Jeśli uznać, że czasem tym jest ostatnie zachowanie, wówczas należy stosować ustawę obowiązującą podczas tego ostatniego zachowania, choćby była surowsza od ustawy obowiązującej podczas wcześniejszych zachowań. Jeśli natomiast uznać, że w takim przypadku czasem popełnienia wykroczenia jest czasokres od pierwszego zachowania po ostatnie, wówczas należy stosować zasadę wynikającą z art. 2 § 1 k.w. W takim przypadku trzeba bowiem przyjąć, że ustawa zmieniła się między czasem popełnienia wykroczenia a czasem orzekania. Innymi słowy, czyn był częściowo popełniony pod rządem ustawy obowiązującej poprzednio, a częściowo pod rządem ustawy nowej, która obowiązuje również podczas orzekania. Bliżej na ten temat zob. komentarz do art. 4 § 1 k.w. (por. jednak B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2008, LEX, art. 2, nt 2, który uważa, że w razie popełnienia wykroczenia ciągłego pod rządem nowej ustawy oraz obowiązującej poprzednio zawsze stosuje się ustawę nową). Analizowany przypadek dotyczy sytuacji, w której ustawa zmieniła się tylko w czasie popełnienia czynu, a później do zmian już nie dochodziło. Jeśli ustawa zmieniła się między czasem popełnienia wykroczenia a orzekaniem kilkakrotnie, wówczas stosuje się art. 2 § 1 k.w.
5. **Czas orzekania.** Czas orzekania to nie tylko czas wyrokowania. Chodzi o wydawanie jakichkolwiek decyzji procesowych przez sąd, i to nie tylko w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, ale również w postępowaniu przed sądem drugiej instancji (zob. B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń...*, art. 2, nt 5). Trzeba również pamiętać, że z orzekaniem mamy do czynienia także na etapie postępowania wykonawczego, dlatego komentowane unormowanie, jako szeroko ujęte, obejmuje także i ten etap postępowania (P. Kozłowska-Kalisz [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 2, nt 3). Jednakże dodać wypada, że regulacja ta znajdzie zastosowanie, o ile z przepisu art. 2a k.w. nie wynika nic innego.
6. **Ustawa obowiązująca poprzednio.** Pod pojęciem ustawy obowiązującej poprzednio należy rozumieć stan prawny obowiązujący pomiędzy czasem popełnienia wykroczenia

(w tym ustawę obowiązującą w tym czasie) a dniem wejścia w życie ustawy nowej, obowiązującej w czasie orzekania. Nie chodzi tutaj wyłącznie o ustawę obowiązującą bezpośrednio poprzednio przed ustawą nową.

7. **Zasada stosowania ustawy nowej.** Z treści komentowanego uregulowania wynika zasada stosowania ustawy nowej, a więc obowiązującej w czasie orzekania.
8. **Ustawa względniejsza dla sprawcy.** Pod pojęciem ustawy względniejszej należy rozumieć ustawę korzystniejszą dla sprawcy w stosunku do ustawy nowej. Warto zwrócić uwagę na zakres podmiotowy przepisu art. 2 § 1 k.w., który mówi o sprawcy, co oznacza, że chodzi o sprawcę konkretnego czynu, który trzeba ustalić (w doktrynie podkreśla się, że chodzi o ocenę ustawy w konkretnym przypadku; por. np. T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 2, nt 3). Niezbędna jest zatem najpierw **rekonstrukcja stanu faktycznego**, a przede wszystkim zachowania sprawcy. Do tak ustalonego stanu faktycznego należy przyłożyć ustawę nową oraz ustawy obowiązujące poprzednio. Słusznie podkreśla się w doktrynie, że należy uwzględniać tylko te przepisy ustawy nowej oraz obowiązującej poprzednio, które mogłyby znaleźć zastosowanie do konkretnego sprawcy wykroczenia (tak trafnie T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 2, nt 3). Trzeba dokonać wyboru tej ustawy, na gruncie której ocena prawna ustalonego stanu faktycznego wypada najkorzystniej dla sprawcy (podobnie B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń...*, art. 2, nt 6). W tym przejawia się gwarancyjny charakter komentowanego uregulowania. Konieczne jest zastosowanie **jednej ustawy**, a nie najkorzystniejszych przepisów wszystkich ustaw (por. m.in. T. Grzegorzczak [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczak, art. 2, nt 3). Nie oznacza to, że w przypadku wielopodmiotowej konfiguracji (jeden czyn popełniony przez kilku sprawców) do każdego ze sprawców znajdzie zastosowanie inna ustawa (tak słusznie P. Kozłowska-Kalisz [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 2, nt 6). Trafnie podkreśla się w orzecznictwie, że **wobec każdego z czynów przypisanych sprawcy** należy odrębnie analizować kwestię stosowania ustawy względniejszej (zob. wyrok SN z 17.07.2002 r., III KKN 485/99, Prok. i Pr.-wkł. 2003/2, poz. 7; wyrok SA w Katowicach z 5.12.2002 r., II AKa 407/02, Prok. i Pr.-wkł. 2003/10, poz. 6). Unormowanie zawarte w art. 2 § 1 k.w. stanowi o ustawie obowiązującej poprzednio, a nie o ustawach obowiązujących poprzednio. Przy ocenie tego, czy ustawa obowiązująca poprzednio jest względniejsza dla sprawcy, bierze się pod uwagę zakres ustawowych znamion na gruncie ustawy nowej i ustaw obowiązujących poprzednio, sankcję przewidzianą za ten czyn, w tym jak kształtują się granice kary, środków karnych, czy te ostatnie mają charakter fakultatywny, czy też obligatoryjny, podstawy do nadzwyczajnego złagodzenia kary czy też obostrzenia, kwestię warunkowego zawieszenia wykonania kary aresztu, przedawnienia.
9. **Zatarcie ukarania.** W przypadku całkowitej depenalizacji czynu osądzonego ukaranie uważa się za niebyłe. Chodzi tutaj o przypadek, w którym nowa ustawa już nie przewiduje odpowiedzialności za wykroczenie, które było przedmiotem osądu. Na gruncie

tego przepisu chodzi o kary, które nie zostały jeszcze w całości wykonane, w grę wchodzi również sytuacja, w której po wykonaniu kary za wykroczenie, ale przed zatarciem ukarania na podstawie przepisu art. 46 § 1 k.w., doszło do całkowitej depenalizacji czynu osądzonego.

10. **Obniżenie górnej granicy zagrożenia.** Jeżeli nowa ustawa obniża górną granicę kary za wykroczenie w ten sposób, że jest ona niższa od kary orzeczonej za taki sam czyn w prawomocnym wyroku, wówczas zgodnie z art. XIV § 1 ustawy z 20.05.1971 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks wykroczeń (Dz.U. Nr 12, poz. 115 ze zm.) karę wymierzoną obniża się do górnego ustawowego zagrożenia przewidzianego za taki czyn w nowej ustawie. Górne ustawowe zagrożenie przewidziane w nowej ustawie to nic innego jak sankcja za wykroczenie, bez uwzględnienia regulacji dotyczących nadzwyczajnego obostrzenia kary. Stylizacja komentowanego przepisu jest odmienna od art. 4 § 2 k.k. Przepis art. XIV § 1 pkt 1 Przepisów wprowadzających Kodeks wykroczeń stanowi o karze wymierzonej, co mogłoby sugerować, że chodzi o każdą karę bez względu na to, czy została ona wykonana, czy też nie, a także bez względu na stan zaawansowania postępowania wykonawczego. Wydaje się jednak, że nie znajduje uzasadnienia dokonywanie zmiany opisanej w wyżej wskazanym przepisie, jeśli kara została w całości wykonana przed wejściem w życie ustawy nowej. Jeżeli proces wykonywania takiej kary jest na tyle zaawansowany, że wykonano karę w zakresie przekraczającym górną granicę ustawowego zagrożenia w nowej ustawie, konieczne jest **umorzenie postępowania wykonawczego**. Rodzi się pytanie, który sąd jest władny orzekać w kwestii obniżenia kary. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia nie przewiduje regulacji na wzór art. 95aa k.p.k., w którym unormowano tryb orzekania na podstawie przepisu art. 4 § 2–4 k.k. Przepis art. 38 k.p.w. nie odsyła również do tej regulacji Kodeksu postępowania karnego. Wydaje się zatem, że powinno się stosować przepis art. 3 § 1 k.k.w.

Art. 2a. [Zamiana kary]

§ 1. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo na karę pozbawienia wolności stanowi wykroczenie, orzeczone karę podlegającą wykonaniu ulega zamianie na karę aresztu w wysokości równej górnej granicy ustawowego zagrożenia za taki czyn, a jeżeli ustawa nie przewiduje za ten czyn kary aresztu, na karę ograniczenia wolności, a jeżeli ustawa nie przewiduje za ten czyn kary ograniczenia wolności – na karę grzywny, przyjmując jeden dzień pozbawienia wolności za równoważny grzywnie w kwocie od 10 do 250 złotych i nie przekraczając górnej granicy tego rodzaju kary przewidzianej za ten czyn.

§ 2. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo na grzywnę lub karę ograniczenia wolności stanowi wykroczenie, orzeczone kary ulegają zamianie tylko wówczas, gdy kara grzywny lub ograniczenia wolności podlegająca wykonaniu przekroczyłaby górną granicę ustawowego zagrożenia przewidzianą za ten czyn. Wówczas orzeczoną karę grzywny lub ograniczenia

wolności zamienia się na karę w wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianej za dany czyn. Jeżeli za dany czyn nie jest przewidziana kara ograniczenia wolności, orzeczoną karę ograniczenia wolności zamienia się na karę grzywny, przy czym miesiąc ograniczenia wolności przyjmuje się za równoważny grzywnie od 100 do 2500 złotych nieprzekraczającej górnej granicy ustawowego zagrożenia za ten czyn.

§ 3. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo stanowi wykroczenie, orzeczone środki karne, środki kompensacyjne, środki związane z poddaniem sprawcy próbie, środki zabezpieczające, o których mowa w art. 93a Kodeksu karnego, oraz przepadek podlegają wykonaniu na podstawie przepisów dotychczasowych.

§ 4. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym na karę pozbawienia wolności za przestępstwo stanowi wykroczenie i kara ta była podstawą orzeczenia kary łącznej, kara łączna traci moc. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym na karę ograniczenia wolności albo grzywny stanowi wykroczenie i kary te były podstawą orzeczenia kary łącznej, kara łączna traci moc tylko w razie wydania postanowienia w wypadku, o którym mowa w § 2. W razie potrzeby sąd wydaje wyrok łączny.

§ 5. Przepisów § 1–4 nie stosuje się, jeżeli ich zastosowanie powoduje skutki prawne mniej korzystne dla sprawcy niż stosowanie ustawy obowiązującej poprzednio.

1. **Zakres regulacji.** Komentowany przepis dotyczy zmiany ustawy po prawomocnym skazaniu za przestępstwo, przy czym zmiana ta polegać musi na tym, że czyn, który został osądzony jako przestępstwo, w nowej ustawie jest wykroczeniem.
2. **Kara podlegająca wykonaniu.** Zamianie na podstawie art. 2a § 1–2 k.w. ulegają tylko takie kary wymierzone w wyroku skazującym za przestępstwo, które **podlegają wykonaniu**. Oznacza to, że zamianie podlega tylko ta część kary, którą skazany musiałby wykonać, a nie ta, która została już wykonana. Zamianie nie będzie podlegała kara pozbawienia wolności i kara ograniczenia wolności, których wykonanie **odroczone** albo **przerwano**. Zamianie natomiast podlega grzywna rozłożona na raty. Karę taką wykonuje się tylko w innym trybie. Zamianie będzie również podlegała kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, wszak jest to jeden z systemów wykonywania takiej kary. Warto dodać, że zamianie podlega **kara orzeczona**, a więc wskazana w prawomocnym wyroku. Nie będzie natomiast podlegała zamianie kara pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono, kara już wykonana, a także kara pozbawienia wolności, z której odbycia sprawca został warunkowo zwolniony (por. P. Gensikowski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 2, pkt II.A.1 oraz powołani tam autorzy; V. Konarska-Wrzošek, *Nowe przepisy intertemporalne – wątpliwości i trudności w ich praktycznym stosowaniu* [w:] *Problemy współczesnego prawa karnego i polityki kryminalnej. Księga jubileuszowa Profesora Zofii Sienkiewicz*, red. M. Bojarski, J. Brzezińska, K. Łucarz, Wrocław 2015, s. 215).

3. **Skazanie na karę pozbawienia wolności.** Jeżeli w wyroku skazującym za przestępstwo wymierzono karę pozbawienia wolności, wówczas kara taka podlega zamianie. Jeżeli w **nowej ustawie** za wykroczenie przewidziano karę aresztu, wówczas kara pozbawienia wolności podlegająca wykonaniu ulega zamianie na taką karę. Ustawodawca sztywno określa granice kary aresztu powstałej na skutek takiej zamiany. Mianowicie kara aresztu jest równa **górnej granicy** tej kary przewidzianej za wykroczenie w nowej ustawie. Nie ma znaczenia, czy kara pozbawienia wolności pozostała do wykonania równa się owej górnej granicy kary aresztu przewidzianej za wykroczenie w nowej ustawie. Może się zdarzyć tak, że pozostała do wykonania kara pozbawienia wolności wyniesie tydzień – wówczas i tak konieczne jest wymierzenie kary aresztu do wysokości górnej granicy tej kary w nowej ustawie. Jeżeli nowa ustawa za wykroczenie nie przewiduje kary aresztu, zamiana podlegającej wykonaniu kary pozbawienia wolności następuje na karę miesiąca ograniczenia wolności. Trafnie podkreśla się w literaturze przedmiotu, że takiej kary aresztu nie można warunkowo zawiesić na podstawie art. 42 k.w., ponieważ byłoby to nadmierne łagodzenie reżimu odpowiedzialności wobec sprawcy (tak W. Wróbel, *Aktualne problemy intertemporalne okresu przejściowego po wejściu w życie ustawy z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, cz. 1, CzPKiNP 2015/3, s. 83). Jeżeli nowa ustawa nie przewiduje za wykroczenie kary ograniczenia wolności, zamiana następuje na karę grzywny, przy czym jeden dzień kary pozbawienia wolności jest równoważny grzywnie od 10 do 250 zł. Nie wolno przekroczyć górnej granicy kary grzywny. Powstaje pytanie, czy komentowane uregulowanie znajduje zastosowanie do sytuacji, w której sprawca został prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności i grzywnę kumulatywną na podstawie art. 33 § 2 k.k. Wydaje się, że w takim przypadku kara pozbawienia wolności podlega zamianie na podstawie art. 2a § 1 k.w., natomiast grzywna będzie podlegała zamianie na podstawie § 2. Trafnie podkreśla się w literaturze, że przepis art. 2a § 1 k.w. nie przewiduje możliwości zamiany prawomocnie orzeczonej kary pozbawienia wolności na karę nagany za wykroczenie w nowej ustawie (P. Gensikowski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 2, pkt II.B.1). Na marginesie jednak można dodać, że trudno sobie wyobrazić sytuację, w której na gruncie poprzedniej ustawy czyn był przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności, a w nowej jest wykroczeniem zagrożonym tylko karą nagany.
4. **Skazanie na kary wolnościowe za przestępstwo.** W razie prawomocnego skazania za przestępstwo na karę grzywny lub ograniczenia wolności kary takie zamienia się na podstawie nowej ustawy tylko wówczas, gdy **przekraczają one górną granicę kary grzywny lub ograniczenia wolności przewidzianej za wykroczenie w nowej ustawie**, tj. kara ograniczenia wolności podlegająca wykonaniu musi przekraczać miesiąc, a kara grzywny po przeliczeniu stawek dziennych na kwotę (lub kwotowo) musi przekraczać 5000 zł. W takim przypadku na podstawie nowej ustawy wymierza się grzywnę albo karę ograniczenia wolności w wysokości górnej granicy przewidzianej w nowej ustawie, odpowiednio, dla kary grzywny (5000 zł) lub ograniczenia wolności (w tym ostatnim przypadku miesiąc). Jeśli za wykroczenie w nowej ustawie nie jest przewidziana kara ograniczenia wolności,

to karę taką, wymierzoną za przestępstwo, zamienia się na grzywnę za wykroczenie, przyjmując następujący przelicznik: miesiąc kary ograniczenia wolności to grzywna w wysokości od 100 zł do 2500 zł. Słusznie zauważono w doktrynie, że przepis art. 2a § 2 k.w. nie przewiduje trybu zamiany kary ograniczenia wolności wymierzonej prawomocnie za przestępstwo, jeśli w nowej ustawie ten sam czyn jest wykroczeniem zagrożonym karą aresztu, ewentualnie karą aresztu alternatywnie z grzywną. Postuluje się w takim przypadku stosowanie art. 2a § 2 zdanie trzecie k.w. i zamianę kary ograniczenia wolności na grzywnę (por. P. Gensikowski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 2, pkt II.A.2 oraz powołaną tam literaturę). W praktyce może powstać problem, jeśli przed kontrawencjonalizacją za przestępstwo wymierzono karę ograniczenia wolności w postaci kumulatywnej (orzeczenie tej kary zarówno w formie pracy, jak i potrąceń), a następnie na podstawie nowej ustawy za ten sam czyn o randze wykroczenia przewidziana jest kara ograniczenia wolności. Nie chodzi tutaj o kwestię temporalnego wymiaru nowej kary, która i tak nie może przekroczyć miesiąca. Trudności sprawia przekształcenie kary ograniczenia wolności ujętej w obu formach na karę ograniczenia wolności za wykroczenie w jednej z form, wszak w prawie wykroczeń kara ograniczenia wolności może mieć postać albo pracy, albo potrąceń z wynagrodzenia za pracę, nie można tych wariantów łączyć ze sobą. Wydaje się, że należy pozostawić sądowi swobodę w określeniu kary ograniczenia wolności za wykroczenie, tzn. sąd winien orzec tę karę w formie potrąceń albo w postaci pracy, w zależności od okoliczności. Słusznie podkreśla się w literaturze, że pozostawienie kary ograniczenia wolności w wersji kumulatywnej jako kary za wykroczenie byłoby niedopuszczalne z uwagi na to, że kara w takiej postaci nie jest znana Kodeksowi wykroczeń (V. Konarska-Wrzošek, *Nowe przepisy...*, s. 220).

5. **Środki karne, kompensacyjne, związane z poddaniem sprawcy próbie, zabezpieczające, przepadek.** Jeśli prawomocnym wyrokiem orzeczono środek karny, kompensacyjny, związany z poddaniem sprawcy próbie, zabezpieczający i przepadek, podlegają one wykonaniu na podstawie przepisów dotychczasowych. Oznacza to, że nie dokonuje się w tym zakresie żadnych zmian, mimo że doszło do przekształcenia przestępstwa w wykroczenie. W literaturze trafnie podkreśla się, że takie rozwiązanie prowadzi do „zadawania w majestacie prawa dolegliwości zupełnie nieadekwatnych do drobnego czynu sprawcy” (V. Konarska-Wrzošek, *Nowe przepisy...*, s. 216). W konsekwencji takie postawienie sprawy może narażać się na zarzut niezgodności z konstytucyjną zasadą proporcjonalności, przewidzianą w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Trzeba jednak podkreślić, że póki ta regulacja obowiązuje, trzeba dać pierwszeństwo wykładni gramatycznej. Pod pojęciem środków związanych z poddaniem sprawcy próbie należy rozumieć na pewno warunkowe umorzenie postępowania karnego. Słusznie podnosi się w doktrynie, że objęcie rzeczoną regulacją również warunkowego zawieszenia wykonania kary oznaczać będzie, że sprawcy groźniejsi, wobec których wykonywana jest kara pozbawienia wolności, korzystać będą z kontrawencjonalizacji i dojdzie w ich przypadku do zamiany kary (co jest równoznaczne ze złagodzeniem reżimu odpowiedzialności), natomiast sprawcy mniej groźni, wobec których kara pozbawienia wolności została warunkowo

zawieszona, będą musieli wykonywać wszystkie obowiązki związane z zawieszeniem i poddać się niekiedy daleko idącym ograniczeniom (V. Konarska-Wrzosek, *Nowe przepisy...*, s. 217). W obliczu brzmienia art. 2a § 3 k.w. nie sposób chyba jednak wykluczać z zakresu jego zastosowania tego środka probacyjnego. W doktrynie wyłącza się z pojęcia środków związanych z poddaniem sprawcy próbie warunkowe przedterminowe zwolnienie (tak np. V. Konarska-Wrzosek, *Nowe przepisy...*, s. 218). Takie rozwiązanie pozostaje jednak w sprzeczności z literalnym brzmieniem komentowanego przepisu. Nie pozostaje nic innego, jak przyjąć, że z konwencjonalizacji nie skorzysta skazany, który będzie w okresie próby związanej z warunkowym przedterminowym zwolnieniem. Kara pozbawienia wolności nie podlega wówczas zamianie na podstawie art. 2a § 1 k.w. do momentu odwołania stosowania tego środka. Przepis art. 2a § 3 k.w. obejmuje również środki zabezpieczające (wszystkie), które nie ulegają zamianie w razie konwencjonalizacji (zob. zastrzeżenia odnośnie do takiego rozwiązania V. Konarskiej-Wrzosek, *Nowe przepisy...*, s. 218–219).

6. **Kara łączna a zmiana ustawy.** W przypadku gdy prawomocnie orzeczona kara pozbawienia wolności stała się podstawą wyroku łącznego, a następnie doszło do przekształcenia prawomocnie osądzonego przestępstwa w wykroczenie, kara łączna traci moc. Jeśli sprawca był prawomocnie skazany na karę grzywny lub karę ograniczenia wolności, które weszły w skład kary łącznej, to po wejściu w życie nowej ustawy kara łączna traci moc tylko wówczas, gdy grzywna lub ograniczenie wolności podlega zamianie na podstawie art. 2a § 2 k.w. W razie potrzeby wydaje się nowy wyrok łączny.
7. **Zmiana ustawy a ciąg przestępstw.** Problemy praktyczne wywołuje sytuacja, w której tylko część przestępstw składających się na **ciąg przestępstw** została przekształcona w wykroczenia. W orzecznictwie podkreślono, że w takim przypadku nie ma znaczenia, iż tylko niektóre przestępstwa składające się na ciąg zmieniono na wykroczenia. Kara za ciąg w całości podlega zamianie według przepisów o konwencjonalizacji (zob. postanowienia SN: z 29.10.2015 r., IV KK 253/15, LEX nr 1866888, oraz z 3.12.2015 r., II KK 227/15, LEX nr 1932141). Do poglądu tego krytycznie odniósł się P. Gensikowski, który wskazał, że przepis art. 2a k.w. nie przewiduje możliwości zamiany kary orzeczonej za ciąg przestępstw na karę za wykroczenie na podstawie nowej ustawy (P. Gensikowski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 2, pkt II.A.2). Należy podzielić to stanowisko. Trzeba však zwrócić uwagę, że komentowane uregulowanie w § 4 odnosi się tylko do kary łącznej. Oznacza to, że w przypadku, gdy niektóre przestępstwa wchodzące w skład ciągu zostały zmienione na wykroczenia, kara za ciąg pozostaje bez zmian, chyba że przepis szczególnie nowej ustawy stanowi inaczej.
8. **Zasada niepogarszania sytuacji sprawcy.** Z art. 2a § 5 k.w. wynika konieczność porównywania sytuacji skazanego na gruncie przepisów dotychczasowych oraz po zastosowaniu art. 2a § 1–4 k.w. Jeśli zastosowanie tych przepisów miałoby pogarszać sytuację sprawcy, wówczas ich się nie stosuje. Pogorszenie sytuacji sprawcy na gruncie art. 2a § 1 k.w. może

mieć miejsce wówczas, gdy kara pozbawienia wolności pozostała do wykonania wynosi mniej niż 30 dni. W takim przypadku zamiana tej kary na areszt powodowałaby konieczność dłuższego pozostawienia w zakładzie karnym. Na gruncie art. 2a § 2 k.w. nie ma takich obaw, wszak przepis stanowi, że do zamiany dochodzi tylko wówczas, gdy pozostała do wykonania kara ograniczenia wolności lub grzywny przekracza górną granicę tych kar przewidzianą za wykroczenie w nowej ustawie (a więc miesiąc ograniczenia wolności, 5000 zł grzywny).

- 9. Zamiana kary a przepisy o zatarciu skazania.** W literaturze przedmiotu rozważano, które przepisy o zatarciu skazania należy stosować – czy zawarte w Kodeksie karnym, czy też w Kodeksie wykroczeń – w przypadku dokonania zamiany kary na podstawie art. 2a k.w. Zdaniem W. Wróbla zamiana taka nie pociąga za sobą zmiany charakteru prawnego skazania (podobnie SN w wyroku z 10.04.2018 r., III KK 100/18, LEX nr 2490901). Sprawca pozostaje skazanym za przestępstwo mimo depenalizacji częściowej. Pozwala to autorowi przyjąć, że w zakresie zatarcia skazania nie znajduje zastosowania przepis art. 46 k.w. Inaczej jest w przypadku przedawnienia wykonania kary – po zamianie kara podlegająca wykonaniu jest karą za wykroczenie, dlatego – zdaniem W. Wróbla – należy stosować w tym zakresie przepisy Kodeksu wykroczeń (W. Wróbel, *Aktualne problemy...*, s. 83). Do przywołanego poglądu w zakresie zatarcia skazania należy odnieść się krytycznie. Trzeba bowiem zwrócić uwagę, że na podstawie częściowej depenalizacji – wbrew przywołanemu wyżej stanowisku SN – przestępstwo pierwotnie przypisane w wyroku skazującym stało się wykroczeniem, wydaje się zatem, że z momentem wejścia w życie nowej ustawy sprawca przestaje być skazanym za przestępstwo, lecz za wykroczenie. Przywołane stanowisko judykatury zostało uznane za niekonsekwentne przez T. Bojarskiego, który także podkreśla, że na podstawie ustawy nowej to ustawodawca zdecydował, że dany czyn osądzony jako przestępstwo tego statusu już nie posiada, a mimo tego SN przyjmuje, że prawnokarny status sprawcy nie ulega zmianie. Autor dodaje, że skutki korzystnej dla sprawcy zmiany ustawy podlegają zastosowaniu w całej rozciągłości (T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 2a, nt 7). To musi oznaczać konieczność stosowania przepisów Kodeksu wykroczeń o zatarciu skazania.

- 10. Tryb zamiany.** Zamiana kary następuje według trybu uregulowanego w art. 95a § 1 k.p.k. Oznacza to, że następuje na posiedzeniu sądu pierwszej instancji w formie postanowienia. Na postanowienie przysługuje zażalenie.

Art. 3. [Zasada terytorialności]

§ 1. Na zasadach określonych w niniejszej ustawie odpowiada ten, kto popełnił wykroczenie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym.

§ 2. Odpowiedzialność za wykroczenie popełnione za granicą zachodzi tylko wtedy, gdy przepis szczególny taką odpowiedzialność przewiduje.

1. **Miejsce popełnienia wykroczenia.** Zob. komentarz do art. 4 § 2 k.w.
2. **Pojęcie wykroczenia.** Pod pojęciem **wykroczenia** na gruncie przepisu art. 3 § 1 k.w. należy rozumieć taki czyn, który spełnia przesłanki wskazane w art. 1 k.w., uzasadniające pociągnięcie do odpowiedzialności. Trafnie podkreśla się w doktrynie, że pojęcie to musi być jednak rozumiane szerzej, a zatem objąć nim należy także czyn zabroniony, który nie będzie prowadził do odpowiedzialności z powodu okoliczności wyłączających winę czy bezprawność (tak P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 3, pkt I.3). Istotnie, trudno sobie wyobrazić sytuację, w której do sprawcy czynu zabronionego popełnionego w przestrzeni opisanej w art. 3 § 1 k.w., stanowiącego rangę wykroczenia, nie stosować Kodeksu wykroczeń. Zasada terytorialności dotyczy wykroczeń, które stypizowane są w Kodeksie, jak i tych stypizowanych poza Kodeksem (por. art. 48 k.w.).
3. **Terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.** W świetle przepisu art. 1 u.o.g.p. granicą RP jest powierzchnia pionowa przechodząca przez linię graniczną, oddzielająca terytorium państwa polskiego od terytoriów innych państw i od morza pełnego. Natomiast na podstawie art. 3 u.o.g.p. granica na morzu przebiega w odległości 12 mil morskich (22 224 m) od linii podstawowej, określonej w odrębnych przepisach, lub po zewnętrznej granicy red włączonych do morza terytorialnego (por. postanowienie SN z 18.12.2001 r., V KKN 290/99, LEX nr 51577). Nad terytorium RP jurysdykcja polska rozciąga się do wysokości 90 km, tj. do najniższych punktów orbit sztucznych satelitów Ziemi. W głębi Ziemi, pod terytorium RP, jurysdykcja taka sięga do granic możliwości ludzkich.
4. **Polski statek wodny lub powietrzny.** Zgodnie z przepisem art. 2 § 1 ustawy z 18.09.2001 r. – Kodeks morski (Dz.U. z 2018 r. poz. 2175) **statkiem morskim** jest każde urządzenie pływające przeznaczone lub używane do żeglugi morskiej. Wydaje się, że pojęcie to rozciągać należy na każdy statek wodny. **Statkiem wodnym** nie jest **platforma na szelfie kontynentalnym**. Kodeks wykroczeń nie zawiera regulacji na wzór art. 115 § 15 k.k. Popełnienie wykroczenia na takiej platformie oznacza popełnienie czynu poza terytorium RP oraz poza statkiem wodnym (odmiennie B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń...*, art. 3, nt 7). W świetle przepisu art. 2 pkt 1 ustawy z 3.07.2002 r. – Prawo lotnicze (Dz.U. z 2020 r. poz. 1970) **statkiem powietrznym** jest urządzenie zdolne do unoszenia się w atmosferze na skutek oddziaływania powietrza innego niż oddziaływanie powietrza odbitego od podłoża. Polski statek wodny lub powietrzny nie stanowi fragmentu terytorium RP (odmiennie i nietrafnie M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 3, nb 5). Jedynie jurysdykcja polska rozciąga się na tę przestrzeń.
5. **Placówki dyplomatyczne na terenie RP.** Placówki dyplomatyczne na terytorium RP **nie mają charakteru eksterytorialnego**. Popełnienie wykroczenia w takiej placówce oznacza zatem popełnienie wykroczenia na terytorium RP (tak również P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 3, pkt II.4).

6. **Zakres podmiotowy zasady terytorialności.** Zasada terytorialności obejmuje każdego sprawcę wykroczenia, bez względu na obywatelstwo lub jego brak (tak również M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 3, nb 1; T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 3, nt 1).
7. **Immunitety.** Nie stanowią wyjątku od zasady terytorialności **immunitety dyplomatyczne** lub **konsularne**. Są one jedynie przeszkodą w ściganiu wykroczeń popełnionych na terytorium RP, polskim statku wodnym lub powietrznym (art. 5 § 1 pkt 6 lit. a–f k.p.w.). W sprawach o wykroczenia mają charakter formalny.
8. **Odpowiedzialność za wykroczenie popełnione za granicą.** Odpowiedzialność za wykroczenie popełnione za granicą wymaga **szczegółnej podstawy prawnej**. W Kodeksie wykroczeń jedynym takim przepisem jest art. 131, zgodnie z którym przepisy art. 119, 122 i 124 k.w. stosuje się w razie popełnienia wykroczenia za granicą. Nie ulega wątpliwości, że w razie popełnienia tych wykroczeń przez obywatela polskiego za granicą w grę wchodzi polska jurysdykcja. Problem powstaje w przypadku popełnienia takiego wykroczenia przez **cudzoziemca** na szkodę obywatela polskiego. Brak w Kodeksie wykroczeń regulacji na wzór art. 110 § 1 k.k. Ponieważ odpowiedzialność za wykroczenie popełnione za granicą ma charakter wyjątkowy, nie można jej poszerzać w drodze wykładni. Brak szczególnej podstawy dla odpowiedzialności cudzoziemca za wykroczenie popełnione za granicą nawet na szkodę obywatela polskiego musi prowadzić do wniosku, że w takiej sytuacji polska jurysdykcja jest wyłączona (odmiennie T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 3, nt 4; P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 3, pkt IV.2). Zgodnie z **przepisem art. 7 ustawy z 17.12.1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (Dz.U. z 2021 r. poz. 396)** osoby wchodzące w skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa podlegają na terytorium państwa obcego przepisom dyscyplinarnym, karnym, porządkowym obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej. Pod pojęciem przepisów karnych należy rozumieć także przepisy o wykroczeniach (bliżej na ten temat W. Marcinkowski, *Odpowiedzialność za wykroczenia żołnierzy oraz innych osób wchodzących w skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa*, WPP 2008/2, s. 38 i n.; J. Stochel, *Odpowiedzialność żołnierzy pełniących służbę poza granicami państwa za wykroczenia*, WPP 2007/1, s. 3 i n.). Przywołany przepis stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 3 § 2 k.w. (uchwała SN z 25.05.2004 r., WZP 1/04, OSNKW 2004/5, poz. 50).
9. **Kwestia zaliczenia kary orzeczonej za wykroczenie popełnione za granicą.** W literaturze podkreśla się brak regulacji prawnej w Kodeksie wykroczeń w zakresie zaliczenia kary orzeczonej za wykroczenie poza granicami RP na poczet kary wymierzonej w kraju. Postuluje się jednocześnie stosowanie *per analogiam* art. 114 § 2 k.k. (tak np. T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 3, nt 4; P. Kozłowska-Kalisz [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 3, nt 7). Odnotować można również pogląd

odmienny, zgodnie z którym analogia taka nie jest dopuszczalna (P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 3, pkt IV.4). Faktem jest, że proponowana analogia jest korzystna dla sprawcy. Wydaje się, że przemawia za nią взгляд na zasadę demokratycznego państwa prawa, wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP, z którego wynika zakaz podwójnej karalności za to samo.

Art. 4. [Czas i miejsce wykroczenia]

§ 1. Wykroczenie uważa się za popełnione w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany.

§ 2. Wykroczenie uważa się za popełnione na miejscu, gdzie sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek nastąpił lub miał nastąpić.

- 1. Czas popełnienia wykroczenia.** Czasem popełnienia wykroczenia jest czas, kiedy sprawca podjął działanie bądź zaniechanie wyczerpujące znamiona czynu zabronionego. Czasem popełnienia wykroczenia nie jest moment nastąpienia **skutku** należącego do ustawowych znamion.
- 2. Czas działania.** Działaniem jest aktywna forma zachowania sprawcy, innymi słowy – ruchy jego ciała, które pokrywają się z ustawowymi znamionami przedmiotowymi, a przede wszystkim z czynnością czasownikową.
- 3. Czas zaniechania.** Trudniej jest uchwycić czas popełnienia wykroczenia przez zaniechanie. Zaniechaniem jest powstrzymanie się od określonego, nakazanego przez prawo zachowania. Aby takie zaniechanie było prawnie relewantne, konieczne jest spoczywanie na sprawcy **prawnego obowiązku działania**. Ten obowiązek może wynikać z aktów normatywnych, może również wynikać z umowy. Nie może wynikać ze zwyczaju czy też zasad współżycia społecznego, wszak te źródła mają charakter całkowicie pozanormatywny. Ważne jest również ustalenie, że sprawca **miał obiektywną możliwość zadośćuczynienia ciążącemu na nim obowiązkowi** (wyrok SN z 19.09.2000 r., V KKN 183/98, LEX nr 50969). W doktrynie prawa – zwłaszcza karnego – różnie ujmuje się czas popełnienia czynu zabronionego przez zaniechanie. Przyjmuje się, że czyn taki **popełniany jest tak długo, jak sprawca nie stosuje się do obowiązku działania**. W takim przypadku charakter czynu należałoby określać jako trwały (A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 1, (art. 1–31), Gdańsk 1999, s. 85). Możliwe jest inne rozwiązanie, a mianowicie że czasem popełnienia czynu przez zaniechanie jest **moment, kiedy do świadomości sprawcy dotarł obowiązek działania, a sprawca natychmiast temu obowiązkowi nie zadośćuczynił**. Wreszcie można ujmować czas popełnienia czynu przez zaniechanie jako **ostatni moment, w którym sprawca mógł jeszcze zadośćuczynić swojemu obowiązkowi** (por. A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, cz. 1, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 135; P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*,

red. P. Daniluk, 2019, art. 4, pkt I.5; krytycznie na temat tego poglądu zob. A. Wąsek, *Kodeks karny...*, t. 1, s. 85). Ustawodawca nie udziela odpowiedzi na pytanie, które z tych rozwiązań preferuje. Pamiętać należy, że czasem popełnienia wykroczenia jest moment, w którym zachowanie sprawcy pokryje się z czynnością czasownikową opisaną w ustawowych znamionach przedmiotowych. Zachowanie sprawcy zaniechania pokrywa się z tymi znamionami już w momencie, w którym sprawca, świadomy obowiązku działania, natychmiast nie podejmie nakazanego zachowania. W tym momencie popełnione jest wykroczenie przez zaniechanie. Nie ma zatem znaczenia, jak długo ów stan zaniechania będzie się utrzymywał, nie ma również znaczenia moment, w którym obowiązek działania przestaje na sprawcy ciążyć.

4. **Wykroczenia rozciągnięte w czasie.** Czynność czasownikowa niektórych wykroczeń jest ujęta w taki sposób, że wymaga powtarzalności zachowań sprawcy. Tytułem przykładu można wskazać wykroczenie z art. 56 § 1 k.w., które wymaga m.in. przeprowadzania publicznej zbiórki ofiar. Również wykroczenie z art. 57 § 1 k.w. charakteryzuje się zachowaniem sprawczym polegającym na przeprowadzaniu publicznej zbiórki na grzywnę. Jeszcze innym przykładem jest wykroczenie z art. 58 § 1 k.w., który stanowi o żebraniu. W przypadku takich konstrukcji rodzi się pytanie, czy czasem popełnienia wykroczenia jest **pierwsze zachowanie, czasokres od pierwszego zachowania po ostatnie** (por. na gruncie czynu ciągłego wyroki SN: z 17.06.2014 r., II KK 24/14, LEX nr 1483950; z 29.09.2009 r., III KK 105/09, OSNKW 2009/12, poz. 106; z 25.10.2012 r., IV KK 213/12, LEX nr 1232841; zob. także M. Nawrocki, *Czas popełnienia niejednochwilowych czynów zabronionych de lege lata i de lege ferenda*, PwD 2019/37, s. 81; w przypadku wykroczeń o charakterze trwałym zob. P. Kozłowska-Kalisz [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 4, nt 4), czy też jedynie **ostatnie zachowanie** składające się na istotę czynu zabronionego (to ostatnie rozwiązanie przyjmuje się współcześnie niekiedy w orzecznictwie na gruncie czynu ciągłego; tak postanowienie SN z 27.09.2011 r., III KK 89/11, LEX nr 1124779; wyrok SN z 15.04.2002 r., II KKN 387/01, LEX nr 52943; por. też P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 4, pkt I.5 oraz powołani tam autorzy). Pierwsze rozwiązanie jest trudne do zaakceptowania z powodu tego, że sprawca, który przy pierwszym zachowaniu nie ukończył 17 lat, ale przy kolejnych już ten wiek miałby ukończony, nie mógłby w ogóle ponosić odpowiedzialności za wykroczenie. Nadto poważne problemy powstałyby na gruncie przedawnienia karalności wykroczenia – termin przedawnienia karalności uruchamiałby się w chwili pierwszego zachowania i biegłby już w czasie kolejnych, co w skrajnych przypadkach mogłoby doprowadzić do przedawnienia karalności w trakcie popełnienia innych zachowań składających się na wykroczenie. Poza tym takie rozwiązanie w ogóle nie przystaje do wieloczynowego charakteru wykroczenia, który wymaga **powtarzalności zachowań**, a przedawnienie biegnie **od momentu popełnienia wykroczenia**, a nie od pierwszego zachowania składającego się na wykroczenie wieloczynowe, które nie wystarcza dla stwierdzenia, że do wykroczenia doszło. **Przedawnienie nie może biec również w czasie popełnienia wykroczenia** (arg. ex art. 45 § 1 k.w.). Problematyczne jest również przyjęcie trzeciego rozwiązania, zgodnie z którym czasem popełnienia

wykroczenia rozciągniętego w czasie jest **ostatnie zachowanie**. Musiałoby ono otwierać możliwość pociągania do odpowiedzialności sprawcy, który w czasie pierwszych zachowań nie miał ukończonych 17 lat, ale miał ukończony ten wiek już w czasie dopuszczenia się ostatniego zachowania. Takie postawienie sprawy popada w kolizję z art. 8 k.w. Ponadto jest sprzeczne z funkcją gwarancyjną prawa, wszak pozwala pociągać do odpowiedzialności sprawcę za cały czyn, nawet jeśli w czasie pierwszego zachowania nie był on stypizowany w ustawie.

Wydaje się, że wskazanych wyżej wad nie posiada drugie rozwiązanie, traktujące czas popełnienia wykroczenia, na które składa się wielość zachowań, jako **czasokres od pierwszego do ostatniego czynu**. Rozwiązanie takie pozwala wyeliminować z opisu czynu zachowania, których sprawca dopuścił się przed 17. rokiem życia. Poza tym trzeba zwrócić uwagę na to, że takie rozstrzygnięcie zasygnalizowanego problemu jest najbliższe treści art. 4 § 1 k.w., który stanowi, że czasem popełnienia wykroczenia jest czas, kiedy sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany (zob. w tym zakresie P. Kardas, *Przestępstwo ciągle w prawie karnym materialnym. Analiza konstrukcji modelowych na tle pojęcia czynu, zbiegu przepisów i zbiegu przestępstw*, Kraków 1999, s. 250). Przepis ten nie stanowi ani o pierwszym, ani o ostatnim zachowaniu, lecz o każdym, które składa się na dane wykroczenie (*lege non distinguente*). Oznacza to, że w przypadku wykroczeń rozciągniętych w czasie sprawca popełnia czyn w chwili każdego zachowania, które się nań składa, a takie rozwiązanie jest najbliższe ujęciu czasu popełnienia takiego wykroczenia jako czasokresu. Przedawnienie karalności będzie jednak biegło od czasu ostatniego zachowania składającego się na wykroczenie. Wynika to z faktu, że bieg terminu przedawnienia nie może się uruchomić w trakcie popełniania wykroczenia. Dopiero z ukończeniem ostatniego zachowania sprawca przestaje popełniać wykroczenie, stąd od tej chwili będzie biegł termin przedawnienia. Warto zwrócić tutaj uwagę na jeszcze jeden problem związany z wykroczeniami rozciągniętymi w czasie. Może wszak zdarzyć się tak, że nie będzie możliwe ustalenie dokładnej daty popełnienia pierwszego i ostatniego zachowania, co pozwoliłoby spiąć taki czyn zabroniony konkretną klamrą czasu. Jeżeli ustalono, że to pierwsze lub ostatnie zachowanie zostało popełnione w pierwszej połowie lub drugiej połowie miesiąca, należałoby przyjąć, że sprawca dopuścił się ich odpowiednio 15. lub ostatniego dnia miesiąca (por. jednak postanowienie SN z 27.09.2011 r., III KK 89/11, LEX nr 1124779; wyrok SN z 29.07.2015 r., II KK 118/15, LEX nr 1781772 – na gruncie czynu ciągłego; orzeczenie to nie jest jednak trafne, wszak Sąd Najwyższy pominął tutaj okoliczność, że niekiedy możliwe jest ustalenie, w której połowie miesiąca zachowanie składające się na czyn rozciągnięty w czasie miało miejsce, co powinno rzutować bezpośrednio na przyjęcie konkretnej daty jego popełnienia).

5. **Czas karalnego podżegania lub pomocnictwa.** Podżegacz lub pomocnik popełnia swój czyn zabroniony w czasie, kiedy **nakłania** lub **ułatwia** popełnienie wykroczenia. Oznacza to, że czas podżegania będzie zawsze inny niż czas sprawstwa, natomiast czas pomocnictwa może być odmienny, może jednak również pokrywać się z czasem sprawstwa.

6. **Znaczenie czasu popełnienia wykroczenia.** Czas popełnienia wykroczenia pozwala ustalić, czy obowiązywała ustawa, która zabraniała określonego zachowania pod groźbą kary (art. 1 § 1 k.w.), którą z ustaw stosować w razie zmiany ustawodawstwa (art. 2 k.w.). Instytucja ta ma znaczenie dla ustalenia, czy sprawca w chwili czynu skończył 17 lat (art. 8 k.w.). Wreszcie, przesłanki przypisania winy bada się na czas popełnienia wykroczenia (art. 1 § 2, art. 17 k.w.). Również bieg przedawnienia karalności zdeterminowany jest czasem popełnienia wykroczenia (art. 45 § 1 k.w.).
7. **Miejsce popełnienia wykroczenia.** Przepis art. 4 § 2 k.w. przewiduje **zasadę wielomiejscowości**. Wykroczenie może być popełnione w miejscu, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek nastąpił lub miał nastąpić. Czas działania i zaniechania wyjaśniono wyżej. Natomiast dodatkowo wykroczenie popełnione jest w miejscu nastąpienia skutku albo w miejscu, gdzie skutek miał nastąpić. Przepis nie stanowi o skutku **należącym do ustawowych znamion**, ale wydaje się, że chodzi tutaj właśnie o taki skutek. Przepis mówi, że wykroczenie jest popełnione w miejscu, gdzie skutek nastąpił lub miał nastąpić. Skutek, który nie należy do znamion, nie stanowi elementu wykroczenia, zatem miejscem popełnienia wykroczenia nie może być miejsce wystąpienia skutku, który do struktury wykroczenia nie należy. Ostatnie kryterium miejsca popełnienia wykroczenia to miejsce, gdzie skutek miał nastąpić. Miejsce, gdzie skutek miał nastąpić, to nic innego jak miejsce, gdzie spodziewano się, że skutek nastąpi, a więc musi być on zamierzony przez sprawcę. Ten fragment art. 4 § 2 k.w. należy zatem odnosić do skutku należącego do znamion wykroczenia umyślnego. W przypadku wykroczeń rozciągniętych w czasie, w ramach których sprawca popełnienia zachowania składające się na ten czyn w różnych miejscach, wykroczenie jest popełnione w tylu miejscach, w ilu sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo w miejscach, w których następowały skutki należące do znamion bądź też w których skutki takie miały wystąpić (por. M. Nawrocki, *Miejsce popełnienia czynu zabronionego*, Warszawa 2016, s. 77, 88 oraz powołana tam literatura). Miejsce popełnienia **czynu o charakterze trwałym** może się zmieniać. Jako przykład można wskazać wykroczenie z art. 87 § 1–2 k.w. polegające na prowadzeniu wskazanego tam pojazdu w określonych okolicznościach. Miejsce może się zmieniać w czasie prowadzenia takiego pojazdu (por. M. Nawrocki, *Miejsce...*, s. 90). Jeśli ustawa przewiduje odpowiedzialność za **podżeganie** lub **pomocnictwo**, wówczas miejsce popełnienia wykroczenia przez sprawcę wykonawczego może być inne niż miejsce podżegania lub pomocnictwa. Jeżeli sprawca **usiłował** popełnić wykroczenie w jednym miejscu, a następnie **dokonał** tego samego wykroczenia w innym miejscu, wcześniejsze usiłowanie będzie z reguły traktowane jako czyn współukarany uprzedni, który nie będzie pociągał za sobą odpowiedzialności, stąd i miejsce popełnienia tego wykroczenia w postaci usiłowania będzie bez znaczenia.
8. **Znaczenie miejsca popełnienia wykroczenia.** Miejsce popełnienia wykroczenia ma znaczenie z punktu widzenia zasady terytorialności, a przede wszystkim dla odpowiedzi na pytanie, czy do popełnionego czynu zastosowanie znajdzie polska ustawa. Nadto

omawiana instytucja ma znaczenie dla ustalenia właściwości miejscowej sądu (art. 11 § 1 k.p.w.), a także z perspektywy znamion niektórych wykroczeń (np. art. 82 § 3 k.w.). W literaturze podkreśla się, że jeśli wykroczenie popełnione zostało w okręgach kilku sądów rejonowych, właściwy jest ten sąd, w którym wcześniej złożono wniosek o ukaranie. Podstawę dla takiego rozwiązania stanowić ma przepis art. 11 § 1 k.p.w. w zw. z art. 31 § 3 k.p.k. (tak T. Grzegorzczuk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczuk, art. 4, nt 2). Wydaje się jednak, że pogląd ten nie jest trafny. Trzeba wskazać, że przepis art. 31 § 3 k.p.k. akcentuje moment wszczęcia postępowania przygotowawczego. Przenosząc ten przepis na grunt art. 11 § 1 k.p.w., trzeba przyjąć, że o tym, który z kilku sądów będzie właściwy, nie decyduje moment złożenia wniosku, lecz moment wydania przez prezesa sądu zarządzenia o wszczęciu postępowania (*arg. ex* art. 57 § 1 i art. 59 § 2 k.p.w.).

Art. 5. [Wina]

Wykroczenie można popełnić zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie, chyba że ustawa przewiduje odpowiedzialność tylko za wykroczenie umyślne.

1. **Umyślność lub nieumyślność.** Kodeks wykroczeń przewiduje odmienną zasadę w porównaniu z art. 8 k.k., zgodnie z którym występki mogą być popełnione umyślnie, a nieumyślnie tylko wówczas, gdy ustawa tak stanowi. W prawie wykroczeń wykroczenie może być popełnione **zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie**. Oznacza to, że dla odpowiedzialności za taki czyn zabroniony wystarczające jest wykazanie, że po stronie sprawcy zachodziła **co najmniej nieumyślność** (tak również M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Raddecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 5, nt 4). W praktyce konieczne jest precyzyjne ustalenie, czy sprawca dopuścił się czynu umyślnie lub nieumyślnie, wszak wpływa to na ocenę **stopnia społecznej szkodliwości** (art. 47 § 6 k.w.), oczywiście przy akceptacji czysto normatywnego ujęcia winy (wina jako zarzut stawiany sprawcy z powodu popełnienia czynu zabronionego). Tym samym ustalenia w tym zakresie rzutują na wymiar kary (art. 33 § 1 k.w.). Co więcej, niezbędne jest ustalenie konkretnej postaci zamiaru lub konkretnej postaci nieumyślności. Nie można zadowalać się ogólnymi stwierdzeniami, że sprawca działał co najmniej nieumyślnie albo że działał co najmniej w zamiarze ewentualnym.
2. **Odpowiedzialność za wykroczenie umyślne.** Odejście od wyżej wymienionej zasady jest konieczne wówczas, gdy ustawa przewiduje odpowiedzialność **tylko za wykroczenie umyślne**. Warto w tym miejscu podkreślić, że to **ustawa** musi przewidywać takie ograniczenie odpowiedzialności. Przy czym – co istotne – wymóg ten spełnia taka stylizacja przepisu określającego typ czynu zabronionego, w którym ***expressis verbis* stanowi tylko o umyślności** (np. art. 65 § 1, art. 124 § 1 k.w.). Wydaje się jednak, że nawet jeśli ustawa wprost nie stanowi o umyślności, to odpowiedzialność może być oparta tylko na takiej formie strony podmiotowej, jeśli **sposób ujęcia znamion nie pozostawia wątpliwości, że chodzi tylko o umyślność** (art. 92 § 2, art. 119 § 1, art. 134 § 1 k.w.; tak również

M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 5, nt 6; T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 5, nt 3; T. Grzegorzczak [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczak, art. 5, nt 4; M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2009, LEX, art. 5, nt 5; B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń...*, art. 5, nt 3). W tym ostatnim przypadku ograniczenie odpowiedzialności na gruncie prawa wykroczeń tylko do umyślności rekonstruuje się w procesie interpretacji przepisu ustawy. Za takim rozwiązaniem przemawia wykładnia systemowa. Wypada odwołać się tutaj ponownie do Kodeksu karnego, w którym klauzula nieumyślności w przypadku występków może być wyraźnie wypowiedziana (np. art. 155 k.k.), może być również sformułowana odmienne przez użycie takich zwrotów, które nie pozostawiają wątpliwości, że czyn ma charakter nieumyślny (np. art. 292 § 1 k.k.). W przypadku wykroczeń tylko umyślnych ustalenie, że sprawca dokonał czynu nieumyślnie, oznacza, że nie wyczerpał znamion strony podmiotowej i w konsekwencji nie ponosi odpowiedzialności za wykroczenie (tak również W. Kotowski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2009, LEX, art. 5, nt 1).

3. **Pojęcie umyślności.** Zob. komentarz do art. 6 § 1 k.w.
4. **Pojęcie nieumyślności.** Zob. komentarz do art. 6 § 2 k.w.
5. **Znaczenie ustalenia umyślności lub nieumyślności.** Trafnie podkreśla się w doktrynie prawa wykroczeń, że karalne podżeganie (art. 12 k.w.), pomocnictwo (art. 13 k.w.) i usiłowanie (art. 11 § 1 k.w.) mogą odnosić się tylko do wykroczeń umyślnych (tak np. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2019, art. 5, nb 5). Wynika to z faktu, że strona podmiotowa podżegania oparta jest na „chcieniu”, a więc na **zamiarze bezpośrednim**, pomocnictwo w ogóle oparte jest na **zamiarze**, podobnie zresztą jak usiłowanie. Z kolei popełnienie wykroczenia nieumyślnego stanowi przeszkodę do wymierzenia **kary aresztu** (art. 35 k.w.), chyba że ustawa przewiduje taką karę za wykroczenie. Nie jest również możliwe przypisanie wykroczenia nieumyślnego jako chuligańskiego (art. 47 § 5 k.w.), ponadto nie ma mowy w takiej sytuacji o recydywie w rozumieniu art. 38 k.w. (zob. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 5, nb 5 oraz powołana tam literatura).

Art. 6. [Umyślność i nieumyślność]

§ 1. Wykroczenie umyślne zachodzi wtedy, gdy sprawca ma zamiar popełnienia czynu zabronionego, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia na to się godzi.

§ 2. Wykroczenie nieumyślne zachodzi, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia je jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.

1. **Umyślność.** Na konstrukcję umyślności składają się dwa elementy: świadomość oraz wola popełnienia czynu zabronionego. **Świadomość** to odzwierciedlenie w psychice sprawcy pewnego wycinka rzeczywistości, objętego ustawowymi znamionami czynu zabronionego. Owa świadomość może obejmować wiedzę o faktach, ewentualnie może ograniczać się do przewidywania pewnych faktów (na temat świadomości znamion strony podmiotowej czynu zabronionego zob. J. Giezek, *Świadomość sprawcy czynu zabronionego*, Warszawa 2013, s. 73 i n.). Z punktu widzenia przypisania zamiaru nie ma znaczenia, czy sprawca miał świadomość bezprawności swojego zachowania. Odzwierciedlenie w psychice sprawcy pewnego wycinka rzeczywistości nie musi wcale automatycznie oznaczać, że ma on świadomość sprzeczności tego stanu rzeczy z obowiązującym porządkiem prawnym. Odzwierciedlenie takie wcale nie musi również oznaczać, że ma myśleć on słowami ustawy. Ważne jest jedynie to, aby treść tego uświadomienia pokrywała się z zespołem ustawowych znamion jako pewną całością (por. J. Giezek, *Świadomość...*, s. 74–75, 211, oraz postanowienie SN z 9.10.2018 r., III KK 552/18, OSNKW 2019/2, poz. 9). Aby przypisać zamiar, świadomość, która go warunkuje, musi obejmować nie tylko znamiona przedmiotowe czynu zabronionego, ale również znamiona dotyczące podmiotu indywidualnego wykroczenia. Jeśli wykroczenie ma charakter skutkowy, świadomością muszą być objęte także przebiegi przyczynowe. Rekonstrukcja stanu świadomości sprawcy odbywa się nie tylko na podstawie jego depozycji w trakcie postępowania wyjaśniającego czy też przed sądem. O zakresie świadomości świadczy także samo jego zachowanie oraz okoliczności, w których przyszło mu działać. **Wola** to stosunek psychiczny sprawcy do otaczającej go rzeczywistości, ujętej w ustawowych znamionach. Treść woli rekonstruuje się na podstawie zachowania sprawcy w warunkach określonych znamionami czynu zabronionego. Im to zachowanie było bardziej zdeterminowane, tym większe będzie natężenie woli charakteryzującej zamiar. Ponadto o natężeniu woli świadczyć będzie również zachodząca po stronie sprawcy świadomość prawdopodobieństwa realizacji znamion czynu zabronionego w momencie podjęcia zachowania realizującego czynność czasownikową. Im ta świadomość jest pełniejsza, tym natężenie woli może być większe. Natomiast wola realizacji znamion nie będzie zachodziła wówczas, gdy sprawca podjął działania mające odwrócić bieg wydarzeń prowadzących do określonego w ustawie skutku, pod warunkiem że miał świadomość, iż działania takie faktycznie mogą zapobiec skutkowi. W takiej sytuacji wola sprawcy nie jest w ogóle ukierunkowana na skutek należący do ustawowych znamion czynu zabronionego.
2. **Zamiar bezpośredni i jego odmiany.** W przypadku zamiaru bezpośredniego świadomość sprawcy winna polegać na tym, że **wie** on o okolicznościach należących do ustawowych znamion czynu zabronionego (tak M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 6, pkt II.1; szerzej na temat zamiaru bezpośredniego zob. M. Budyn-Kulik, *Umyślność w prawie karnym i psychologii. Teoria i praktyka sądowa*, Warszawa 2015, s. 35 i n.). Może jednak również jedynie przewidywać określony stan rzeczy i jednocześnie chcieć jego realizacji. Zamiar bezpośredni polega na tym, że sprawca chce popełnić czyn zabroniony. O takiej treści woli można wnioskować z tego, że sprawca sam oświadczy, iż chciał zrealizować określony znamionami stan rzeczy, ewentualnie gdy na podstawie

zeznań świadków zostanie ustalone, że sprawca faktycznie chciał popełnić czyn zabroniony. Jeśli w oparciu o te źródła dowodowe nie sposób ustalić, czego sprawca chciał, należy poszukiwać odpowiedzi na pytanie, jakie było prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego w czasie zachowania sprawcy. Jeśli popełnienie czynu było pewne, a sprawca swoim zachowaniem zmierzał do wypełnienia znamion, to znaczy, że chciał popełnić czyn zabroniony. Duża determinacja sprawcy w dążeniu do zrealizowania stanu rzeczy, który jest opisany ustawowymi znamionami czynu zabronionego, świadczy o tym, że chciał popełnić taki czyn. Natomiast jego wahania podczas popełnienia czynu zabronionego świadczą o osłabieniu intensywności woli i oddalają od zamiaru bezpośredniego.

Wśród odmian zamiaru bezpośredniego wskazać należy **zamiar nagły**, który polega na tym, że gwałtownie powstaje w psychice sprawcy, który natychmiast przystępuje do jego realizacji (tak trafnie m.in. M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 6, nt 11). Nadto warto wskazać **zamiar o szczególnym zabarwieniu**, który charakteryzuje się dążeniem do realizacji konkretnego celu. Wreszcie trzeba wymienić **zamiar przemyślany**, w którym sprawca planuje realizację znamion czynu zabronionego, po czym przystępuje do jego popełnienia. Możliwe jest również wystąpienie **zamiaru quasi-ewentualnego**, który polega na tym, że sprawca chce zrealizować określoną czynność, a godzi się jedynie na zaistnienie pewnych okoliczności. Jest to również odmiana zamiaru bezpośredniego (na temat odmian zamiaru bezpośredniego zob. M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 57 i n. oraz powołani tam autorzy).

Wskazane wyżej postacie zamiaru **mogą być ujęte w ustawowych znamionach czynu zabronionego**. W takim przypadku wyznaczają granice bezprawności. Jeśli natomiast z ustawowych znamion nie wynika zawężenie do określonej kategorii zamiaru bezpośredniego, jego odmiany będą miały znaczenie dla oceny **stopnia społecznej szkodliwości czynu** (zob. art. 47 § 6 k.w.). Warto również dodać, że zamiar nagły nie zawsze będzie „lżejszą” postacią zamiaru bezpośredniego. Wszystko zależy bowiem od tego, czy powstanie tego zamiaru to był swego rodzaju incydent, czy też sprawca z łatwością ulega emocjom, nad którymi nie panuje i którym daje się ponieść. W tym ostatnim przypadku zamiar nagły będzie oceniany zdecydowanie negatywnie (tak na gruncie Kodeksu karnego zob. wyrok SN (7) z 28.05.1975 r., VI KRN 7/75, LEX nr 16900). W literaturze prawa karnego należy odnotować pogląd, że zamiar przemyślany i nagły mogą być również odmianą zamiaru ewentualnego. Wskazuje się wszak, że godzenie się na określony stan rzeczy może powstać nagle i sprawca może niezwłocznie przystąpić do jego realizacji, a planowanie czynu nie wyklucza godzenia się na jego popełnienie (zob. M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 60–61).

3. **Zamiar ewentualny.** Istota zamiaru ewentualnego polega na tym, że sprawca przewiduje możliwość popełnienia czynu zabronionego i na to się godzi (bliżej na temat zamiaru ewentualnego zob. M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 38 i n.). Pojęcie przewidywania wyjaśniono już wyżej. Jedynie dodać można, że w sytuacji, w której sprawca **wie** o okolicznościach należących do ustawowych znamion czynu zabronionego i mimo tego podejmuje

zakazane zachowanie, trudno mówić o zamiarze ewentualnym. W takim przypadku zachowanie sprawcy świadczy o chceniu. Na zamiar ewentualny może wskazywać również wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego przy jednoczesnym braku ze strony sprawcy takich czynności, które miały przeciwdziałać zrealizowaniu się znamion. Jego bierna postawa w takim przypadku może dowodzić, że godził się na popełnienie czynu zabronionego.

4. **Odróżnienie zamiaru bezpośredniego od zamiaru ewentualnego.** Różnica pomiędzy zamiarem bezpośrednim oraz ewentualnym przebiegać może w **plaszczyźnie świadomości**, a zawsze przebiega w ramach **woli** realizacji znamion czynu zabronionego. Jak podkreślono wyżej, wiedza sprawcy o ustawowych znamionach raczej będzie świadczyła o zamiarze bezpośrednim niż o zamiarze ewentualnym, natomiast jedynie przewidywanie możliwości popełnienia czynu będzie prowadziło do przyjęcia zamiaru ewentualnego. Różnica między wiedzą a przewidywaniem określonego stanu rzeczy polega na tym, że w tym pierwszym przypadku sprawca ma pewność, iż rzeczywistość objęta znamionami czynu zabronionego ziści się, a w przypadku przewidywania mamy do czynienia jedynie z liczeniem się, że taka sytuacja zajdzie. Oznacza to, że w tym drugim przypadku sprawca uświadamia sobie mniejsze prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego (por. tak np. K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 343; tak – jak się wydaje – również SN w wyroku z 30.10.2013 r., II KK 130/13, LEX nr 1396511). Różnica między zamiarem bezpośrednim a zamiarem ewentualnym zależy zatem nie tylko od tego, jakie jest rzeczywiste prawdopodobieństwo popełnienia czynu przez sprawcę, ale też od tego, w jakim zakresie on sobie to prawdopodobieństwo **uświadamia**. Może zatem zdarzyć się tak, że obiektywnie będzie ono bardzo wysokie, natomiast sprawca tak wysokiego prawdopodobieństwa sobie z różnych powodów nie uświadamiał (J. Giezek, *Świadomość...*, s. 213 i n.). Jeżeli skutek zachowania sprawcy, należący do ustawowych znamion, jest **nieuchronny i pewny**, a sprawca podjął zachowanie sprzyjające jego sprostowaniu, wówczas nie ma wątpliwości, że w grę będzie wchodził zamiar bezpośredni (zob. na gruncie art. 9 § 1 k.k. wyrok SA w Warszawie z 11.02.2016 r., II AKa 438/15, LEX nr 2044285). Warto dodać, że zamiar ewentualny nie ma charakteru samodzielnego, z reguły towarzyszy on zamiarowi bezpośredniemu, który będzie miał irrelevantne znaczenie z punktu widzenia prawa wykroczeń (zob. na gruncie prawa karnego: wyrok SA w Krakowie z 29.05.2014 r., II AKa 26/14, KZS 2014/7–8, poz. 63; wyrok SA we Wrocławiu z 11.09.2013 r., II AKa 278/13, LEX nr 1375925; M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 6, pkt III.2; M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 6, pkt III.4; T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 6, nt 2; M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 6, nt 7). Postać zamiaru musi być zawsze ustalona przez sąd. To sfera ustaleń faktycznych. Nie jest dopuszczalne w tym zakresie czynienie ustaleń alternatywnych albo przyjmowanie, że sprawca działał w zamiarze co najmniej ewentualnym. Wynika to z art. 82 § 2 pkt 1 k.p.w., który wymaga dokładnego określenia czynu przypisanego obwinionemu (tak również M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 6, pkt III.8). Wola

przy zamiarze ewentualnym polega na **godzeniu się** na popełnienie czynu zabronionego. Godzenie się oznacza przyzwolenie, akceptację. O akceptacji popełnienia takiego czynu z reguły będzie świadczyć to, że mimo uświadomienia sobie prawdopodobieństwa popełnienia wykroczenia sprawca podejmował ryzykowne zachowanie, licząc się z tym, że popełnia czyn zabroniony. Wola sprawcy jest w takim przypadku ukierunkowana na czyn zabroniony, ale jej intensywność jej mniejsza niż przy zamiarze bezpośrednim.

5. Brak zamiaru jako podstawa nieumyślności. Przepis art. 6 § 2 k.w. stanowi, że nieumyślność zachodzi w przypadku **braku zamiaru**. Takie stwierdzenie wymaga jednak uściślenia. Przypomnijmy, że na zamiar składa się zarówno **świadomość**, jak i **wola**. Ten ostatni element jest charakterystyczny przede wszystkim dla zamiaru. Jego brak oznacza zatem, że przypisanie zamiaru nie jest możliwe. Pozwala to przyjąć, że na gruncie komentowanego przepisu **brak zamiaru oznacza w istocie brak woli ukierunkowanej na realizację znamion czynu zabronionego**. Jednakowoż koniecznie trzeba podkreślić, że do istoty nieumyślności nie należy brak woli w ogóle. Sprawcy czynu nieumyślnego najczęściej będzie towarzyszyła wola, tyle że nie będzie ona ukierunkowana na rzeczywistość objętą ustawowymi znamionami czynu zabronionego. Innymi słowy, będzie to wola irrelevantna z punktu widzenia prawa wykroczeń. W doktrynie prawa karnego podkreśla się, że nieumyślność nie wyczerpuje się w braku zamiaru (tak A. Zoll [w:] *Kodeks karny...*, t. 1, cz. 1, red. W. Wróbel, A. Zoll, s. 160). Pogląd ten należy zaakceptować także na gruncie prawa wykroczeń. Oznacza to, że stwierdzenie braku zamiaru, a ściślej rzecz ujmując – woli popełnienia czynu zabronionego, nie jest wystarczające dla przypisania nieumyślności.

6. Naruszenie zasad ostrożności. Przypisanie nieumyślnego wykroczenia zdeterminowane jest ustaleniem, że sprawca naruszył zasady ostrożności wymagane w danych okolicznościach. Zasady ostrożności to pewne reguły postępowania, których przestrzeganie w określonych okolicznościach chroni konkretne dobro prawne przed spowodowaniem nieakceptowalnego przez ustawodawcę niebezpieczeństwa lub jego naruszeniem (podobnie W. Kotowski, *Kodeks wykroczeń...*, 2009, art. 6, nt 3). Chodzi o **reguły konkretne**, tzn. odnoszące się do skonkretyzowanego podmiotu, precyzujące sposób postępowania w określonym układzie sytuacyjnym, a nie o reguły ogólne. Musi być to reguła obowiązująca w chwili popełnienia czynu zabronionego, a nie konstruowana *post factum*. Źródłem tych reguł ostrożności może być akt normatywny, umowa, orzeczenie sądu. Wydaje się, że źródłem takim nie mogą być zasady współżycia społecznego oraz zwyczaje z powodu niejednolitego oraz zbyt ogólnego i pozanormatywnego charakteru (odmiennie M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 6, nt 15). Skoro naruszenie reguł ostrożności należy do znamion czynu zabronionego popełnianego nieumyślnie, to muszą one mieć zakotwiczenie w porządku prawnym, albowiem domaga się tego względ na funkcję gwarancyjną prawa karnego. Reguły ostrożności mogą dotyczyć kwalifikacji sprawcy, używanego przez niego narzędzia, wymaganego przez niego instrumentarium niezbędnego do realizowania określonych zadań, reguł zespołowego działania (zob. postanowienie SN z 8.03.2017 r., III KK 345/16, LEX nr 2242366).

7. **Popelnienie czynu zabronionego.** Odnośnie do pojęcia czynu zabronionego zob. komentarz do art. 47 § 1 k.w. Na skutek naruszenia reguł ostrożności musi dojść do popelnienia czynu zabronionego, tj. to wyczerpania jego ustawowych znamion.
8. **Związek przyczynowy między naruszeniem zasad ostrożności a popelnieniem czynu.** Między naruszeniem reguł ostrożności a popelnionym czynem musi zachodzić związek przyczynowy. Innymi słowy, chodzi o taką sytuację, w której bez naruszenia tych reguł do popelnienia czynu zabronionego nie doszłoby. Ów związek zachodzi wówczas, gdy przez naruszenie reguł ostrożności sprawca spowodził nieakceptowalne niebezpieczeństwo dla dobra prawnego, któremu miało przeciwdziałać przestrzeganie takich zasad. Jeżeli zostanie ustalone, że to niebezpieczeństwo zaistniałoby również wówczas, gdyby sprawca przestrzegał wiążących go reguł, wówczas nie jest możliwe przypisanie mu nieumyślnego czynu zabronionego. Gdyby zdarzyło się tak, że reguły ostrożności naruszyło kilka podmiotów, to nieumyślny czyn zabroniony trzeba przypisać temu, który w stopniu istotniejszym przyczynił się do spowodzenia rzeczzonego niebezpieczeństwa czy też naruszenia dobra.
9. **Nieumyślność świadoma.** Nieumyślność świadoma polega na tym, że sprawca **przewiduje** możliwość popelnienia czynu zabronionego. W sytuacji, w której owo przewidywanie należy również do istoty zamiaru ewentualnego, powstaje pytanie, jaka jest różnica między tą postacią zamiaru a nieumyślnością świadomą. **Najogólniej rzecz ujmując, różnica przebiega w płaszczyźnie woli odnoszącej się do popelnianego czynu zabronionego.** Jeśli wola ta skierowana jest na taki czyn, w grę może wchodzić zamiar ewentualny, natomiast brak woli ukierunkowanej na taki czyn przesuwają jego ocenę w stronę nieumyślności. Nawiązując do tego, co wyżej napisano na temat różnicy między zamiarem bezpośrednim a zamiarem ewentualnym, warto podkreślić, że również w przypadku analizy relacji między zamiarem ewentualnym a nieumyślnością świadomą znaczenie ma prawdopodobieństwo popelnienia czynu zabronionego, a zwłaszcza uświadomienie przez sprawcę stopnia tego prawdopodobieństwa. Znaczenie mają również akty manifestujące jego wolę. Jeżeli prawdopodobieństwo popelnienia czynu jest wysokie, a sprawca sobie to uświadamia i jednocześnie nie podejmuje żadnych czynności odwracających bieg zdarzeń, to zachowanie sprawcy należy oceniać jako umyślne, co najmniej w zamiarze ewentualnym. Jeśli prawdopodobieństwo popelnienia czynu będzie niewielkie, a według wyobrażeń sprawcy będzie ono duże, przy jednoczesnym braku zachowania przeciwdziałającego popelnieniu czynu zabronionego, ocena będzie identyczna. Natomiast jeżeli prawdopodobieństwo takie będzie bardzo duże, ale sprawca będzie je oceniał jako niskie i z powodu tej oceny będzie podejmował ryzykowne zachowanie, wówczas w grę może wchodzić nieumyślność świadoma. Sprawca w takim wypadku liczy się bowiem z tym, że może popelnić czyn zabroniony, ale z powodu niskiego prawdopodobieństwa jego popelnienia zakłada, że jednak tego uniknie. Z taką samą oceną będziemy mieli do czynienia w przypadku, gdy obiektywnie prawdopodobieństwo popelnienia czynu będzie niewielkie, co sprawca będzie sobie uświadamiał i jednocześnie będzie decydował się na ryzykowne zachowanie. O nieumyślności świadomej można mówić także wówczas, gdy

sprawca będzie uświadamiał sobie prawdopodobieństwo popełnienia czynu, ale w momencie, kiedy jeszcze może temu zapobiec, podejmie takie zachowanie, które miało temu przeciwdziałać. Takie zachowanie manifestuje brak woli popełnienia czynu zabronionego, a właściwie wolę jego niepopełnienia (bliżej na temat różnicy między zamiarem ewentualnym a nieumyślnością świadomą zob. M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 268–275). W literaturze podkreśla się, że z nieumyślnością świadomą mamy do czynienia wówczas, gdy sprawca, mając świadomość możliwości popełnienia czynu zabronionego, nie zmienił swojego postępowania, nie dostosował go do zaistniałej sytuacji, w której istniało ryzyko popełnienia czynu zabronionego (T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 6, nt 5). Od sprawcy, który ma świadomość możliwości popełnienia czynu zabronionego, można oczekiwać, że podejmie działania przeciwdziałające jego popełnieniu.

- 10. Nieumyślność nieświadoma.** Istota nieumyślności nieświadomej polega na tym, że znamiona czynu zabronionego **w ogóle nie znajdują odzwierciedlenia w psychice sprawcy**. Inaczej rzecz ujmując, w przypadku tej postaci nieumyślności sprawca nie uświadamia sobie, że popełnia czyn zabroniony, a wręcz przeciwnie – jest przekonany, że postępuje legalnie. Sprawca nie ma nawet świadomości, że jego zachowanie jest ryzykowne, że naraża dobra prawne na niebezpieczeństwo, że narusza jakiegokolwiek reguły ostrożności. Przypisanie czynu zabronionego opartego na nieumyślności nieświadomej oparte jest **na możliwości przewidywania popełnienia czynu zabronionego**. W literaturze sporne jest, czy owa możliwość przewidywania powinna być oparta na **kryteriach obiektywnych**, czy też na **kryteriach indywidualno-konkretnych**. W tym pierwszym przypadku przyjmuje się, że możliwość przewidywania oznacza **obiektywną przewidywalność** ocenianą w oderwaniu od właściwości i warunków osobistych sprawcy. Punktem odniesienia jest tutaj wzorcowy obywatel oraz jego prawdopodobne zachowanie w okolicznościach, w których przyszło działać sprawcy. Jeśli taki wzorcowy obywatel miałby możliwość przewidzenia popełnienia czynu zabronionego, to oznacza, że dla sprawcy *in concreto* było to również przewidywalne. Prowadzi to do przypisania nieumyślności nieświadomej (tak w komentarzu do art. 9 § 2 k.k. np. A. Zoll [w:] *Kodeks karny...*, t. 1, cz. 1, red. W. Wróbel, A. Zoll, s. 166–167). Podejście **indywidualno-konkretne** nie odrzuca obiektywnej przewidywalności, ale dodaje do tej oceny kryteria indywidualizujące, uwzględniające warunki i właściwości osobiste sprawcy (tak np. na gruncie art. 9 § 2 k.k. A. Wąsek, *Kodeks karny...*, t. 1, s. 117; T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 6, nt 6; T. Grzegorzczak [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczak, art. 6, nt 4). Zwolennicy tego rozwiązania akcentują, że gdyby ustawodawcy chodziło o obiektywną przewidywalność, zaakcentowałby to w treści przepisu. Tymczasem w art. 6 § 2 *in fine* k.w. mowa o **możliwości przewidywania**, przez którą należy rozumieć zdolność do prognozy, ale odnoszącą się do konkretnego sprawcy, ocenianą przy uwzględnieniu jego cech. Wydaje się, że to drugie rozwiązanie jest poprawne. Przemawia za tym взгляд na wykładnię literalną art. 6 § 2 k.w. Przepis ten stanowi „mógł przewidzieć”, a więc używa formy osobowej czasownika „móc”. To trzecia osoba liczby pojedynczej – „on”, a więc regulacja nawiązuje do konkretnej osoby. Takie podejście sprzyja realizacji zasady indywidualizacji odpowiedzialności

za wykroczenie, zasadzie subiektywizmu, której hołduje prawo wykroczeń (podobnie jak prawo karne). Pozwala również uniknąć sytuacji, w której sprawca na skutek pewnego naddatku doświadczenia i wiedzy przewidywałby to, co nieprzewidywalne dla zwykłego, wzorcowego obywatela, ale mimo tego (wbrew treści przepisu art. 6 § 2 k.w.) musiałby uniknąć odpowiedzialności z uwagi na to, że dla wzorcowego obywatela byłoby to nieprzewidywalne. Posiadane instrumentarium wiedzy i doświadczenia zamiast uzasadniać odpowiedzialność z powodu możliwości przewidzenia czynu zabronionego wyłączałoby tę odpowiedzialność. Z kolei skrajnie subiektywistyczne podejście musiałoby prowadzić do nieakceptowalnego usprawiedliwiania sprawcy z powodu jego deficytu wiedzy. Oznacza to, że chyba najtrafniejsze jest rozwiązanie pośrednie, odwołujące się zarówno do kryteriów obiektywnych, jak i subiektywnych przypisania możliwości przewidywania popełnienia czynu zabronionego.

11. **Nieumyślność nieświadoma a nieszczęśliwy przypadek.** Trafnie podkreśla się w doktrynie, że od nieumyślności nieświadomej należy odróżnić **nieszczęśliwy przypadek**. Jakkolwiek w obydwu przypadkach sprawca **nie przewiduje** określonego stanu rzeczy, to jednak w przypadku nieumyślności nieświadomej **miał taką możliwość**, choć z niej nie skorzystał, a w tej drugiej sytuacji – **nie miał możliwości przewidzenia** tego, co się wydarzyło (zob. np. M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 6, pkt IV.C.1; B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń...*, art. 6, nt 9). Oczywiście w tym drugim wypadku nie ma odpowiedzialności za wykroczenie, wszak sytuacja wykracza poza nieumyślność nieświadomą.

Art. 7. [Nieświadomość karalności; błąd]

§ 1. Nieświadomość tego, że czyn jest zagrożony karą, nie wyłącza odpowiedzialności, chyba że nieświadomość była usprawiedliwiona.

§ 2. Nie popełnia wykroczenia umyślnego, kto pozostaje w błędzie co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego.

1. **Pojęcie i rodzaje błędu.** Błąd postrzegany jest jako **mylne wyobrażenie o rzeczywistości** (tak np. T. Grzegorzczuk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczuk, art. 7, nt 1 oraz powołani tam autorzy). Innymi słowy, zachodzi on wówczas, gdy nie ma zgodności pomiędzy obiektywną rzeczywistością a wyobrażeniem o niej po stronie sprawcy. Ze względu na **postać** błędu wyróżnia się **nieświadomość**, która polega na tym, że jakiś fragment rzeczywistości nie znajduje odzwierciedlenia w psychice. Druga postać błędu to **urojenie**, które zachodzi wówczas, gdy w psychice sprawcy powstaje pewne wyobrażenie, które nie pokrywa się z rzeczywistością. Twierdzi się, że każdy błąd jest jednocześnie nieświadomością i urojeniem. Jeżeli sprawca będący na polowaniu uroił sobie, że w zaroślach jest zwierzę, podczas gdy obiektywnie znajduje się tam człowiek, to znaczy, że jest on jednocześnie nieświadomy tego, że człowiek tam się faktycznie znajduje. W praktyce, w konkretnym układzie sytuacyjnym, znaczenie ma zawsze tylko jedna z tych dwóch postaci, a więc

albo urojenie, albo nieświadomość. To, która z nich będzie istotna, zależy od tego, co jest przedmiotem błędu. Znaczenie będzie miał tylko ten błąd, którego przedmiotem będą **okoliczności mające znaczenie prawne**, istotne z punktu widzenia odpowiedzialności sprawcy. Z uwagi na **doniosłość prawną** można podzielić błędy na istotne oraz nieistotne. **Błąd istotny** to taki, który będzie wpływał na kwalifikację prawną czynu, natomiast **błąd nieistotny** nie będzie miał na nią wpływu. W kategoriach błędu nieistotnego można wymienić sytuację, w której sprawca zamiast zabrać rzecz A o wartości do 500 zł pomylił się i zabrał rzecz B o podobnej wartości. Z punktu widzenia przepisu art. 119 § 1 k.w. nie ma znaczenia, czy sprawca kradnie bądź przywłaszcza rzecz A lub B, ważne jest, że przedmiotem jego czynu staje się cudza rzecz ruchoma, która jest obiektem czynności wykonawczej w przypadku tego czynu zabronionego. Natomiast błąd będzie istotny, jeżeli sprawca nie będzie miał świadomości, że zabiera rzecz cudzą (sprawca uroił sobie, że zabiera rzecz własną). W takim przypadku nie ma mowy o odpowiedzialności za wykroczenie z art. 119 § 1 k.w. Z uwagi na **zarzucalność** wyróżnia się także błąd **usprawiedliwiony** oraz błąd **nieusprawiedliwiony**. Ta pierwsza sytuacja zachodzi wówczas, gdy sprawca znalazł się w sytuacji, w której nie był w stanie zorientować się, że działa pod wpływem błędu. Natomiast błąd nieusprawiedliwiony oznacza, że sprawca nie zachował się ostrożnie, starannie, albowiem gdyby było inaczej, to prawidłowo oceniłby rzeczywistość.

2. **Przedmiot błędu.** Przedmiotem błędu może być **karalność** danego czynu w obszarze prawa wykroczeń, a więc to, czy czyn jest zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w chwili jego popełnienia. W tym przypadku błędem nie są objęte znamiona, które prawidłowo odbijają się w psychice sprawcy. Nie wie on jedynie, że te okoliczności są przez ustawodawcę traktowane jako czyn zabroniony pod groźbą kary (bliżej na temat błędu co do karalności zob. J. Guść, S. Sykuna, *Usprawiedliwiona nieświadomość zagrożenia karą jako okoliczność wyłączająca odpowiedzialność za wykroczenie*, PS 2005/5, s. 144 i n.). Przedmiotem błędu mogą być również **okoliczności należące do ustawowych znamion czynu zabronionego (błąd co do faktu)**. W tym miejscu trzeba wskazać, że chodzi o okoliczności obiektywne, nie można zatem błędzić co do znamion strony podmiotowej czynu. Sprawca nie może błędzić co do tego, że chce popełnić czyn zabroniony albo przewidując taką możliwość, na to się godzi. Obydwa rodzaje błędu: co do karalności i co do faktu zostały uregulowane w komentowanym przepisie. Nie ma w Kodeksie wykroczeń unormowania na wzór art. 29 k.k., który dotyczy błędu co do okoliczności wyłączającej odpowiedzialność karną. Brak takiej regulacji w Kodeksie wykroczeń musi prowadzić do wniosku, że taki błąd winien być oceniany na podstawie art. 7 § 1 k.w. Sprawca, który działa w warunkach urojonej obrony koniecznej czy też urojonego stanu wyższej konieczności, jest przekonany, że jego zachowanie mieści się w granicach prawa. Skoro tak, to nie jest on świadomy karalności swojego zachowania z powodu braku sytuacji kontratypowej. Uchylenie odpowiedzialności będzie zależało od tego, czy błąd jest usprawiedliwiony, czy też nie. Nietrafny jest wyrażany w literaturze pogląd, zgodnie z którym błąd taki winien być oceniany według art. 7 § 2 k.w. (tak np. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 7, pkt I.2 oraz powołani tam autorzy; M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*,

2019, art. 7, pkt IV.1; T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 7, nt 4; M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 7, nt 1). Pogląd taki daje się bronić jedynie przy akceptacji teorii negatywnych znamion, zgodnie z którą zanegowane znamiona kontratywu (brak kontratywu) należą do znamion czynu zabronionego. Z powodu otwartego katalogu kontratywów akceptacja tej koncepcji musiałaby jednak prowadzić do stwierdzenia, że katalog ustawowych znamion jest także otwarty, co jest sprzeczne z zasadą *nulla contraventio sine lege*. Faktem jest, że błąd co do karalności ma tutaj charakter wtórny i jest konsekwencją błędu co do okoliczności sytuacji kontratypowej. Trzeba jednak stanowczo podkreślić, że okoliczności takie (nawet zanegowane) nie wchodzi w skład ustawowych znamion, mają zupełnie inny charakter. Z tego powodu błąd co do okoliczności wyłączającej winę nie może być oceniany na gruncie art. 7 § 2 k.w.

3. **Pojęcie nieświadomości karalności.** W myśl art. 7 § 1 k.w. sprawca błędzi co do karalności swojego zachowania, a więc co do tego, czy zachowanie takie jest zabronione pod groźbą kary. Nieistotny z punktu widzenia przepisu art. 7 § 1 k.w. jest błąd co do rodzaju kary grożącej za dane wykroczenie (J. Guść, S. Sykuna, *Usprawiedliwiona...*, s. 145). To, że sprawca błędzi co do karalności konkretnego czynu, nie musi jednak oznaczać, że jednocześnie błędzi co do bezprawności (te dwie kwestie zdaje się również odróżniać T. Grzegorzczak [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczak, art. 7, nt 2). Jeżeli sprawca nie jest świadomy, że zachowanie, którego się dopuścił, jest bezprawne, to nie może być również świadomy tego, iż takie zachowanie jest karalne. Innymi słowy, sprawca, który działa w przekonaniu, że postępuje legalnie, jest jednocześnie przekonany, że jego zachowanie nie jest karalne. **Zatem nieświadomość bezprawności oznacza jednocześnie nieświadomość karalności.** Trzeba jednak podkreślić, że nie wszystkie zachowania, które traktowane są jako bezprawne, są jednocześnie karalne. Dlatego świadomość sprawcy, że postępuje bezprawnie, nie jest równoznaczna ze świadomością, że zachowanie takie jest karalne. Nieistotny z punktu widzenia prawa wykroczeń jest błąd polegający na urojeniu karalności określonego zachowania. Mamy wówczas do czynienia z tzw. wykroczeniem urojonym, które nie ulega karze z powodu tego, że urojony czyn nie jest karalny na gruncie obowiązującego prawa. Błąd co do karalności czynu, który popełnił sprawca, nie dotyczy okoliczności faktycznych, które zostały opisane w znamionach. Tę rzeczywistość sprawca postrzega prawidłowo. Błąd taki nie wyłącza również **zamiaru** sprawcy, który ma świadomość, w jakich okolicznościach działa, ma również zamiar realizacji określonej w ustawowych znamionach czynności czasownikowej.

4. **Okoliczności usprawiedliwiające nieświadomość karalności.** Do okoliczności usprawiedliwiających błąd co do karalności zaliczyć należy dużą częstotliwość zmian legislacyjnych w obszarze prawa wykroczeń. Również częste zmiany przepisów wypełniających normy blankietowe prawa wykroczeń mogą usprawiedliwiać błąd co do karalności (zob. T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 7, nt 2). Z sytuacją taką mamy do czynienia zwłaszcza wówczas, gdy normę blankietową wypełniają przepisy prawa miejscowego. Taki przypadek może zachodzić na gruncie przepisu art. 54 k.w.,

który stanowi o przepisach porządkowych, których źródłem mogą być uchwały organów stanowiących samorządu terytorialnego. Również zbyt krótka *vacatio legis* może usprawiedliwiać sprawcę. W takim przypadku ustawodawca nie daje obywatelom dostatecznej ilości czasu na zapoznanie się z nowymi regulacjami. Także obywatelstwo sprawcy nie będzie bez znaczenia, zwłaszcza wówczas, gdy cudzoziemiec po raz pierwszy przyjeżdża do Polski i nie zna obowiązującego tutaj porządku prawnego (tak również B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń...*, art. 7, nt 3). Jeżeli jednak zostanie wykazane, że przed podjęciem określonego zachowania sprawca mógł zapoznać się ze znowelizowanymi przepisami, wówczas o usprawiedliwieniu nieświadomości karalności nie ma mowy (zob. postanowienie SA w Katowicach z 21.03.2012 r., II AKz 161/12, KZS 2012/7–8, poz. 126; wyrok SN z 3.02.1997 r., II KKN 124/96, OSNKW 1997/5–6, poz. 46). To, że sprawca zapoznał się określoną regulacją, wcale nie przesądza jego świadomości karalności zachowania, którego się dopuścił. Trafnie podkreśla się w doktrynie, że oprócz tego, że musi zapoznać się z określonym uregulowaniem, musi je jeszcze zrozumieć (tak np. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 7, pkt I.5 i powołani tam autorzy). Jeżeli sprawca, chcąc zorientować się, czy zachowanie, które zamierza podjąć w przyszłości, jest karalne na gruncie prawa wykroczeń, udał się do profesjonalisty (adwokata, radcy prawnego), gdzie uzyskał zapewnienie, że zachowanie takie nie jest zabronione, wówczas trzeba przyjąć, że dochował należytej staranności w rozeznaniu w zakresie obowiązującego porządku prawnego, a ewentualny błąd jest w takim przypadku usprawiedliwiony (na gruncie art. 30 k.k. zob. P. Góralski, *Wybrane problemy regulacji prawnej, wykładni oraz stosowania instytucji błędu co do prawa (error iuris) na tle poglądów doktryny i orzecznictwa sądowego*, Prok. i Pr. 2019/10, s. 14–15). Usprawiedliwiająca będzie również zawilość regulacji prawnej. Im bardziej skomplikowany stan prawny, tym trudniej oczekiwać od sprawcy pełnej świadomości co do karalności (W. Zalewski, *Granice dopuszczalności podstawowej typizacji przestępstw. Glosa do postanowienia SN z 29.01.2009 r., I KZP 29/08, GSP-Prz.Orz. 2009/4*, s. 151). Oczywiście nie bez znaczenia są również właściwości i warunki osobiste sprawcy. Jeśli jest nim prawnik, trudniej będzie wykazać, że jego nieświadomość co do karalności zachowania jest usprawiedliwiona. Również rozpowszechnienie informacji na temat nowej regulacji w mediach będzie utrudniało usprawiedliwienie nieświadomości karalności zachowania (na gruncie art. 30 k.k. zob. A. Wąsek, *Kodeks karny...*, t. 1, s. 375; wyrok SN z 1.03.1982 r., V KRN 50/82, OSNKW 1982/6, poz. 39). W orzecznictwie na gruncie art. 30 k.k. podkreśla się, że błędne pouczenie przez organ państwowy czy też funkcjonariusza państwowego (np. policjanta) o legalności określonego zachowania może usprawiedliwiać nieświadomość karalności (por. wyrok SO w Zamościu z 16.12.2013 r., II Ka 607/13, LEX nr 1663291; wyrok SA w Szczecinie z 27.10.2016 r., II AKa 162/16, LEX nr 2295137). Pogląd ten należy zaakceptować także w zakresie komentowanej regulacji. Jeśli sprawca działał na podstawie dotychczasowego stanowiska judykatury w zakresie wykładni określonej regulacji, które nagle uległo zmianie, a nie miał on możliwość zapoznać się ze zmienionym poglądem, to również zachodzi sytuacja usprawiedliwienia nieświadomości karalności (w zakresie art. 30 k.k. zob. wyrok SA w Katowicach z 29.11.2006 r., II AKa 96/06, LEX nr 297315; szerzej na ten temat zob. P. Góralski, *Wybrane...*, s. 22 i n.).

Jeżeli sprawca był już wcześniej karany za określone wykroczenie, a od momentu ukarania w chwili ponownego popełnienia tego samego czynu stan prawny nie uległ zmianie, to ukarany nie może bronić się nieświadomością karalności (zob. w zakresie art. 30 k.k. wyrok SN z 5.02.2020 r., III KK 1/20, LEX nr 2797341). Nie będzie usprawiedliwiony błąd w postaci nieświadomości karalności, który dotyczy czynów, odnośnie do których powszechnie wiadomo, że są karalne pod groźbą kary (np. art. 119 k.w.) (tak trafnie M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 7, pkt I.5 oraz powołani tam autorzy; M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. M. Mozgawa, art. 7, nt 6).

5. **Znamiona czynu zabronionego jako przedmiot błędu.** Przedmiotem błędu mogą być również okoliczności faktyczne ujęte w ustawowych znamionach. Mogą one dotyczyć podmiotu wykroczenia albo strony przedmiotowej takiego czynu.
6. **Nieświadomość znamion czynu zabronionego.** Nieświadomość okoliczności należących do znamion czynu zabronionego oznacza, że nie znalazła ona odzwierciedlenia w psychice sprawcy. Innymi słowy, zachodzi sytuacja, w której sprawca o takiej okoliczności nie wie, a mówiąc szerzej – nie przewiduje, że ona zachodzi. Obraz ustawowych znamion przedmiotowych w psychice sprawcy jest zatem uboższy niż rzeczywistość obiektywna. Chodzi oczywiście o taką nieświadomość ustawowych znamion, która prowadzi do modyfikacji odpowiedzialności sprawcy.
7. **Urojenie znamion czynu zabronionego.** W przypadku urojenia okoliczności należących do ustawowych znamion czynu zabronionego odzwierciedlenie ich w psychice jest bogatsze niż rzeczywistość. Innymi słowy, sprawca wyobraża sobie więcej niż się dzieje w rzeczywistości w zakresie objętym ustawowymi znamionami.
8. **Funkcje błędu.** Błąd z art. 7 § 1 k.w. wyłącza odpowiedzialność za wykroczenie wówczas, gdy jest usprawiedliwiony. Nie ma znaczenia, czy czyn zabroniony jest czynem umyślnym, czy też nieumyślnym (tak trafnie T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 7, nt 2). Z przepisu nie wynika, z jakiego powodu następuje wyłączenie takiej odpowiedzialności, w szczególności czy podstawą wyłączenia jest w takim przypadku brak winy. Nie ulega wątpliwości, że gdy sprawca błądzi co do bezprawności, a tym samym co do karalności, wówczas wina może być wyłączona. Problem natomiast pojawia się wtedy, gdy sprawca nie błądzi co do bezprawności (jest świadomy, że to, co czyni, jest sprzeczne z prawem, co uzasadniać może przypisanie winy), ale nie ma świadomości, że jego bezprawne zachowanie jest jednocześnie karalne. Wydaje się, że również w tym przypadku zachodzi wyłączenie winy. W przeciwnym wypadku nie byłoby podstawy do wyłączenia odpowiedzialności za wykroczenie. Natomiast na gruncie przepisu art. 7 § 2 k.w. w razie nieświadomości okoliczności należącej do znamion czynu zabronionego zdekompletowaniu ulega strona podmiotowa, a mianowicie umyślność. Jak podniesiono już wyżej, umyślność, a więc zamiar, polega na tym, że sprawca ma świadomość wszystkich okoliczności należących do ustawowych znamion czynu zabronionego i towarzyszy mu wola

realizacji czynności czasownikowej zawartej w znamionach w takich właśnie okolicznościach. Jeśli sprawca nie ma świadomości wszystkich okoliczności należących do znamion ustawowych, nie sposób przypisać mu zamiaru, a tym samym umyślności. Błąd w postaci nieświadomości co do ustawowych znamion wyłącza odpowiedzialność za wykroczenie umyślne. Jeżeli ustawodawca ogranicza odpowiedzialność za wykroczenie do umyślności, wówczas sprawca w ogóle nie ponosi odpowiedzialności. Zdekompletowanie umyślności następuje niezależnie od tego, czy błąd sprawcy był usprawiedliwiony, czy też nie. Przepis art. 7 § 2 k.w. nie stanowi o usprawiedliwieniu. Jeżeli ustawa przewiduje również odpowiedzialność za analogiczne wykroczenie nieumyślne (zgodnie z zasadą wskazaną w art. 5 k.w.), należy zweryfikować, czy zachodzą podstawy przypisania nieumyślności, o której mowa w art. 6 § 2 k.w. Brak umyślności oraz niemożność przypisania nieumyślności są równoznaczne z niewypełnieniem przez sprawcę ustawowych znamion czynu zabronionego. Podstawą odmowy wszczęcia postępowania lub umorzenia postępowania jest przepis art. 5 § 1 pkt 2 *in principio* k.p.w. W razie ustalenia, że przesłanki przypisania nieumyślności, o których mowa w art. 6 § 2 k.w., są spełnione, konieczna jest odpowiedź na pytanie, czy błąd sprawcy był usprawiedliwiony, czy też nie. Jeżeli błąd sprawcy był usprawiedliwiony, to jego zachowanie nie było zarzucalne, co oznacza brak możliwości przypisania winy. Podstawą uwolnienia sprawcy od odpowiedzialności za wykroczenie jest wówczas art. 1 § 2 k.w. W świetle tego, co powiedziano wyżej, nie można się zgodzić z wyrażanym w doktrynie poglądem, że na gruncie art. 7 § 1 i 2 k.w. dochodzi do wyłączenia winy, wszak przeczy temu treść tego drugiego paragrafu (zob. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 7, pkt I.1). Na marginesie można wskazać, że przepis art. 7 § 2 k.w. stanowi *superfluum* ustawowe. Do wyżej wskazanych wniosków można bowiem dojść w drodze wykładni art. 6 § 1 k.w. i nie jest potrzebny przepis, który stanowi, że w razie błędu co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego umyślność jest wyłączona. Jeżeli błąd co do okoliczności należące do ustawowych znamion czynu zabronionego przybiera postać urojenia, wówczas sprawca nie poniesie odpowiedzialności za wykroczenie. Taką sytuację można wszak postrzegać w kategoriach usiłowania nieudolnego, a Kodeks wykroczeń nie przewiduje karalności w takim przypadku.

Art. 8. [Wiek]

Na zasadach określonych w niniejszej ustawie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu lat 17.

1. **Czas popełnienia czynu zabronionego.** Zob. komentarz do art. 4 § 1 k.w.
2. **Popełnienie czynu po ukończeniu 17. roku życia.** Odpowiedzialność za wykroczenie wchodzi w grę tylko wówczas, gdy czyn jest popełniony po ukończeniu 17. roku życia. Zgodnie z art. 112 zdanie drugie k.c. przy obliczaniu wieku osoby fizycznej termin upływa z początkiem dnia ostatniego. Oznacza to, że czyn zabroniony musi być popełniony po północy, z początkiem dnia ostatniego, w którym osoba fizyczna kończy 17 lat, bez

względem na godzinę, o której faktycznie się rodziła. Jeżeli sprawca zaczął realizację ustawowych znamion przed północą, tj. przed początkiem dnia, w którym kończy 17 lat, i kontynuuje swoje zachowanie po północy, to nie będzie odpowiadał za wykroczenie, jeśli zachowanie, którego dopuścił się przed północą, jest niezbędne dla skompletowania znamion wykroczenia (warunkuje odpowiedzialność za to wykroczenie) (zob. jednak T. Grzegorzczuk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczuk, art. 8, nt 1). Natomiast jeżeli wykroczenie jest rozciągnięte w czasie, wówczas z opisu czynu należy wyłączyć te zachowania, które miały miejsce przed północą, tj. przed początkiem dnia, w którym sprawca kończy 17 lat (por. wyrok SN z 29.09.2009 r., III KK 105/09, OSNKW 2009/12, poz. 106). Trafnie podkreśla się w literaturze, że podjęcie zachowania opisanego w znamionach przed ukończeniem 17. roku życia i nastąpienie skutku należącego do tych znamion po ukończeniu tego wieku nie uzasadnia odpowiedzialności za wykroczenie, wszak moment nastąpienia skutku nie ma znaczenia z punktu widzenia czasu popełnienia czynu zabronionego (tak P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 8, pkt I.2).

3. **Popęlnienie czynu zabronionego przed ukończeniem 17. roku życia.** Ustawa nie zna wyjątków od zasady przewidzianej w komentowanym przepisie. Jeśli sprawca popełnia czyn stypizowany w Kodeksie wykroczeń lub w innej ustawie, do którego stosuje się przepisy części ogólnej Kodeksu wykroczeń, może to uzasadniać wszczęcie postępowania na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (bliżej na ten temat zob. np. P. Daniluk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 8, pkt II.1–II.3; T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Bojarski, 2020, art. 8, nt 2; W. Kotowski, *Kodeks wykroczeń...*, 2009, art. 8, nt 2–7; B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń...*, art. 8, nt 4–8).

Art. 9. [Zbieg przepisów i wykroczeń]

§ 1. Jeżeli czyn wyczerpuje znamiona wykroczeń określonych w dwóch lub więcej przepisach ustawy, stosuje się przepis przewidujący najsurowszą karę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych na podstawie innych naruszonych przepisów.

§ 2. Jeżeli jednocześnie orzeka się o ukaraniu za dwa lub więcej wykroczeń, wymierza się łącznie karę w granicach zagrożenia określonych w przepisie przewidującym najsurowszą karę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych na podstawie innych naruszonych przepisów.

1. **Pojęcie zbiegu przepisów ustawy.** Podstawą zbiegu przepisów ustawy jest popełnienie przez sprawcę **jednego czynu** (zob. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 9, pkt I.3). Z natury rzeczy jedno zachowanie sprawcy może stanowić jeden czyn. Jednakże nie można wykluczyć sytuacji, w której kilka zachowań tego samego sprawcy może składać się na jeden czyn w rozumieniu prawa wykroczeń. Muszą być wówczas spełnione pewne warunki jedności czynu. Do **przedmiotowych** przesłanek jedności czynu zaliczyć należy ścisły związek czasowo-sytuacyjny między zachowaniami tego samego sprawcy. Istotna jest zbieżność miejsca oraz bliskość czasowa (na gruncie prawa

karnego zob. wyroki SA w Katowicach z 29.04.2009 r., II AKa 405/08, LEX nr 519653, oraz z 19.12.2007 r., II AKa 429/07, LEX nr 418225; wyrok SN z 9.02.2006 r., III KK 164/05, LEX nr 180805). Rozluźnienie tego związku będzie mogło prowadzić do odrębnego traktowania poszczególnych zachowań, a tym samym do multiplikacji czynów. O wielości czynów od strony przedmiotowej nie decyduje wielość skutków czy też wielość pokrzywdzonych. O takiej wielości nie decyduje również to, że sprawca zaatakował kilka dóbr prawnych bądź skierował zamach na wiele przedmiotów czynności wykonawczej (zob. na gruncie prawa karnego wyrok SA w Lublinie z 8.09.2009 r., II AKa 129/09, LEX nr 550503). Od **strony podmiotowej** ważne jest to, aby zachowania sprawcy stanowiły realizację tego samego zamiaru, były wynikiem jednego impulsu woli (na gruncie art. 11 § 1 k.k. zob. wyrok SA w Rzeszowie z 12.12.2013 r., II AKa 106/13, LEX nr 1416283; wyrok SA w Lublinie z 2.03.2010 r., II AKa 270/09, LEX nr 583683; wyrok SA w Katowicach z 15.01.2009 r., II AKa 321/08, LEX nr 511994). Pod tymi warunkami kilka zachowań można uznać za jeden czyn na gruncie prawa wykroczeń (na temat tożsamości czynu zob. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 9, pkt I.2). Ze zbiegiem przepisów będziemy mieli do czynienia wówczas, gdy **jeden czyn** będzie realizował znamiona opisane w **co najmniej dwóch przepisach ustawy typizujących czyny zabronione**. Chodzi o zbieg takich przepisów, które określają ustawowe znamiona czynu zabronionego. Nie ma znaczenia, czy zbiegające się przepisy znajdują się w Kodeksie wykroczeń, czy też poza nim. Przepis art. 9 § 1 i 2 k.w. znajduje zastosowanie również do wykroczeń stypizowanych w innych ustawach (art. 48 k.w.).

2. **Rodzaje zbiegu przepisów ustawy.** Podobnie jak w prawie karnym, można wyróżnić dwa rodzaje zbiegu przepisów w prawie wykroczeń: **zbieg pomijalny** i **zbieg rzeczywisty**. Zbieg pomijalny zachodzi wówczas, gdy ten sam czyn wyczerpuje znamiona opisane w kilku przepisach ustawy, ale w oparciu o pewne reguły wykładni daje się ową wielość zredukować. Zbieg pomijalny zachodzi wówczas pomiędzy przepisem, który trzeba będzie zastosować, a przepisem, który musi być pominięty. Natomiast zbieg rzeczywisty ma miejsce wtedy, gdy przepisy krzyżują się ze sobą (por. wyrok SN z 30.03.2015 r., II KK 62/15, OSNKW 2015/9, poz. 74).
3. **Reguły wyłączania wielości ocen.** Wśród zasad pozwalających na redukcję ocen w obszarze prawa wykroczeń wskazać należy **zasadę specjalności** (*lex specialis derogat legi generali*). Istota tej zasady sprowadza się do stwierdzenia, że przepis szczególny powiela znamiona zawarte w przepisie ogólnym, ale dodaje jeszcze pewne okoliczności charakteryzujące czyn (podobnie M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 9, pkt IV.2 oraz powołana tam literatura). Jako przykład przepisu ogólnego można podać art. 124 § 1 k.w., który stanowi o niszczeniu, uszkodzeniu, czynieniu niezdadną do użytku cudzej rzeczy. Jest to regulacja ogólna. Przepisem szczególnym ze względu na specyficzny przedmiot czynności wykonawczej, ujęty wężiej, jest np. przepis art. 67 § 1 k.w., który stanowi o niszczeniu ogłoszeń, art. 74 § 1 k.w., który mówi o niszczeniu, uszkodzeniu znaków i napisów ostrzegających o grożącym niebezpieczeństwie, czy też

art. 144 § 1 k.w., który mówi o niszczeniu roślinności. Z kolei **zasada pochłaniania** (*lex consumens derogat legi consumptae*) sprowadza się do tego, że do istoty wykroczenia opisanego przepisem pochłaniającym należy czyn zabroniony stypizowany w przepisie pochłanianym. Najczęściej przepisy takie nie będą posługiwały się takimi samymi sformułowaniami, ale po dokonaniu wykładni przepisu pochłaniającego oraz rekonstrukcji zakresu kryminalizacji na jego gruncie okazuje się, że zachowanie i okoliczności zawarte w przepisie pochłanianym zawierają się w nim. Jako przykład działania zasady pochłaniania można wskazać relację pomiędzy przepisem art. 90 i art. 91 k.w. Ten pierwszy stanowi o tamowaniu lub utrudnianiu ruchu na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub strefie ruchu, a ten drugi – o zanieczyszczaniu drogi publicznej, pozostawianiu na niej pojazdu, innego przedmiotu lub zwierzęcia w okolicznościach, w których może to zagrozić bezpieczeństwu lub spowodować utrudnienia w ruchu drogowym. Nie ulega wątpliwości, że pozostawienie auta na środku drogi publicznej z zasady będzie tamowało ruch, zatem ten pierwszy przepis pochłonie ten drugi. Dla wskazania, który ze zbiegających się przepisów jest przepisem pochłaniającym, a który pochłoniętym, pomocne może być **ustawowe zagrożenie** przewidziane w tych przepisach. Regułą będzie, że przepis zagrożony karą surowszą będzie przepisem pochłaniającym. Odwrotna sytuacja nie jest możliwa. Mniejsze znaczenie na gruncie prawa wykroczeń ma **zasada subsydiarności**, w tym zasada subsydiarności milczącej. Obydwie reguły oznaczają konkurencję przepisu głównego i pomocniczego, przy czym przepis pomocniczy stosuje się wówczas, gdy przepis główny nie będzie mógł znaleźć zastosowania. **Subsydiarność milcząca** będzie zachodziła pomiędzy przepisem penalizującym usiłowanie określonego wykroczenia i dokonanie tego samego czynu. Sprawca, który dokonuje czynu zabronionego, musi zawsze przejść przez fazę usiłowania. Jeśli usiłowanie jest karalne, to odpowiedzialność za nie będzie wchodziła tylko wówczas, gdy sprawca nie dojdzie do fazy dokonania.

4. **Rzeczywisty zbieg przepisów ustawy.** Rzeczywisty zbieg przepisów ustawy zachodzi wówczas, gdy mimo zastosowania reguł wyłączenia wielości ocen między co najmniej dwoma przepisami zbiegającymi się do jednego czynu żadnego z nich nie można wyeliminować. Innymi słowy, chodzi o przypadek, w którym zbiegające się przepisy krzyżują się ze sobą, a zatem albo w ogóle nie zawierają obszarów wspólnych, albo częściowo się pokrywają, a w części już nie. Tytułem przykładu można wskazać sytuację, w której sprawca prowadzi pojazd mechaniczny na drodze publicznej w stanie po użyciu alkoholu, a jednocześnie nie używa wymaganych świateł i nie posiada przy sobie odpowiednich dokumentów. W takim przypadku zrealizowane są znamiona z art. 87 § 1, art. 88 i 95 k.w. (krytycznie na temat rzeczywistego zbiegu przepisów prawa wykroczeń zob. J. Raglewski, *Wybrane zagadnienia zbiegu przepisów w prawie wykroczeń*, CzPKiNP 2010/1, s. 150 i n.).
5. **Skutki rzeczywistego zbiegu przepisów ustawy.** Przepis art. 9 § 1 k.w. przewiduje zasadę tzw. **eliminacyjnego zbiegu rzeczywistego przepisów ustawy**. Oznacza to, że spośród wszystkich zbiegających się przepisów **stosuje się ten, który przewiduje najsurowszą karę**. Prowadzi to do wniosku, że tylko ten przepis będzie stanowił podstawę przypisania

wykroczenia i podstawę ukarania, a opis czynu musi odpowiadać w pełni temu przepisowi (zob. wyrok SN z 12.06.2019 r., IV KK 626/18, LEX nr 2684182). Jeżeli inne zbiegające się przepisy, przewidujące łagodniejsze zagrożenie, stanowią podstawę zastosowania środków karnych, wówczas można je orzec, stosując je. W razie zbiegu kilku przepisów przewidujących tożsame zagrożenie ustawowe podstawą ukarania będzie ten, który pełniej oddaje zawartość i ładunek społecznej szkodliwości. Co prawda Kodeks wykroczeń takiej sytuacji nie reguluje jednoznacznie, ale wskazana zasada, którą akceptuje się na gruncie art. 11 § 2 k.k., jest w tym przypadku w pełni uzasadniona (taką regułę przyjmuje się także w doktrynie prawa wykroczeń; zob. M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 9, pkt IV.5). W postępowaniu mandatowym zbieg rzeczywisty przepisów uzasadnia podwyższenie górnej granicy grzywny możliwej do wymierzenia do 1000 zł (art. 96 § 1 k.p.w.). Jeżeli sprawca zostanie błędnie ukarany za dwa wykroczenia, podczas gdy popełnił jeden czyn realizujący znamiona dwóch wykroczeń, wówczas przywrócenie stanu zgodnego z prawem – możliwe poprzez umorzenie postępowania zakończonego orzeczeniem, które uprawomocniło się później – powinno nastąpić w fazie rozpoznawczej uruchomionej wniesieniem nadzwyczajnego środka zaskarżenia (tak trafnie SN w postanowieniu z 26.09.2002 r., I KZP 22/02, LEX nr 55874).

6. **Pojęcie zbiegu wykroczeń.** Zbieg wykroczeń zachodzi wówczas, gdy sprawca popełnia co najmniej dwa czyny zabronione, które mogłyby stanowić wykroczenia. Warunkiem przyjęcia zbiegu wykroczeń jest tożsamość sprawcy. Zbieg zachodzi tylko wówczas, gdy popełnia on takie czyny, które mogłyby stanowić podstawę odpowiedzialności w obszarze prawa wykroczeń. Nie ma znaczenia, czy są to dokonane wykroczenia, czy też usiłowane, pod warunkiem że usiłowanie konkretnego czynu jest karalne.
7. **Pomijalny zbieg wykroczeń.** Pomijalny zbieg wykroczeń zachodzi wówczas, gdy sprawca popełnia co najmniej dwa czyny, ale nie będą one traktowane jako odrębne wykroczenia, lecz jako jedno. Mamy wówczas do czynienia z **tzw. prawną jednością wykroczenia**. Ta konstrukcja znajduje zastosowanie wówczas, gdy do istoty określonego czynu należy powtarzalność zachowania sprawcy. Mimo wielości czynów sprawca odpowiada wówczas za jedno wykroczenie. Czyny składające się na takie wykroczenie, rozpatrywane oddzielnie, nie muszą być czynami zabronionymi, ale uwzględnienie ich sumy daje czyn zabroniony o określonej kwalifikacji prawnej. Są to **wykroczenia o wieloczynowo określonych znamionach czynności wykonawczej**. Jako przykład wskazać można czyn z art. 56 § 1 k.w., który polega na organizowaniu lub publicznym zbieraniu ofiar. Inny przykład odnajdujemy w art. 107 k.w., gdzie mowa o złośliwym niepokojeniu. Czynność czasownikowa należąca do znamion wskazanych wykroczeń wymaga powtarzalności zachowań przez sprawcę. Tylko wielość takich zachowań będzie tworzyła jeden czyn zabroniony. Zachowania takie nie muszą być jednorodne, mogą być różnorodne. Rodzajem wykroczeń wieloczynowych są wykroczenia o **alternatywnie określonych znamionach czynności wykonawczej**. Istota takiego wykroczenia polega na tym, że do ustawowych znamion wykroczenia należą co najmniej dwie alternatywne czynności, przy czym realizacja obydwu

w zbieżności czasowo-sytuacyjnej powoduje odpowiedzialność za jedno wykroczenie. Jako przykład można wskazać czyn z art. 120 § 1 k.w., w którym spenalizowano wyrąb drzewa w lesie oraz kradzież lub przywłaszczenie z lasu drzewa wyrąbanego lub powalonego. Jeżeli sprawca dopuści się wyrębu drzewa w lesie i zabierze to drzewo w celu przywłaszczenia, wówczas odpowie za jedno wykroczenie, a nie za dwa. Jakkolwiek w prawie wykroczeń nie ma przepisu na wzór art. 12 § 1 k.k., to jednak w doktrynie dopuszcza się możliwość przypisania sprawcy **wykroczenia ciągłego**. Wśród przesłanek uzasadniających przypisanie wykroczenia ciągłego wymienia się: tożsamość dobra atakowanego przez sprawcę, jednorodny sposób zachowania sprawcy, związek czasowo-sytuacyjny pomiędzy poszczególnymi czynami, realizacja z góry powziętego zamiaru. W przypadku zamachu na dobra osobiste konieczna jest tożsamość pokrzywdzonego. Do kategorii prawnej jedności wykroczenia nie należy wykroczenie trwałe, albowiem nie występuje tutaj wielość zachowań sprawcy. Polega ono na tym, że sprawca tworzy swoim zachowaniem pewien stan bezprawia i utrzymuje go (np. art. 87 § 1 k.w.). Natomiast przykładem prawnej jedności wykroczenia są **współukarane czyny uprzednie i następne**. Współukaranie to relacja zachodząca pomiędzy czynem głównym a czynem, który go poprzedza (czyn uprzedni) lub po nim następuje (czyn następny). Aby można było mówić o współukaraniu, muszą być spełnione pewne warunki. Po pierwsze, czyn główny i współukarany muszą godzić w to samo dobro prawne. Po drugie, między tymi czynami musi zachodzić ścisły związek czasowo-sytuacyjny. Wreszcie, społeczna szkodliwość czynu głównego musi być wyższa od społecznej szkodliwości czynu współukaranego. W kategoriach czynu współukaranego uprzedniego można postrzegać podżeganie do popełnienia czynu zabronionego, a następnie dokonanie tego czynu przez podżegacza. Natomiast czynem współukaranym następnym będzie zniszczenie mienia (art. 124 § 1 k.w.), które zostało skradzione przez tego samego sprawcę (art. 119 § 1 k.w.).

8. **Rzeczywisty zbieg wykroczeń.** Rzeczywisty zbieg wykroczeń zachodzi wówczas, gdy nie ma miejsca żaden z przypadków prawnej jedności wykroczenia, jest to relacja pomiędzy co najmniej dwoma wykroczeniami, których nie da się zredukować do jednego.
9. **Skutki rzeczywistego zbiegu wykroczeń.** W przypadku rzeczywistego zbiegu wykroczeń sąd przypisuje obwinionemu **wszystkie wykroczenia**, ale wymierza tylko jedną karę. Granice kary wyznacza zagrożenie najsurowsze przypisanych wykroczeń. Możliwe jest orzeczenie środków karnych na podstawie innych naruszonych przepisów. Nie jest natomiast dopuszczalne wymierzenie kar jednostkowych za poszczególne wykroczenia pozostające w zbiegu rzeczywistym (wyrok SN z 4.03.2015 r., IV KK 23/15, LEX nr 1650299). Jeżeli sprawca popełnia kilka umyślnych wykroczeń przeciwko mieniu w krótkich odstępach czasu, przy wykorzystaniu tej samej albo takiej samej sposobności lub w podobny sposób, jeśli łączna wartość mienia uzasadnia odpowiedzialność za przestępstwo, wówczas sąd skazuje sprawcę za przestępstwo ciągle (art. 12 § 2 k.k.).

Art. 10. [Zbieg wykroczenia z przestępstwem]

§ 1. Jeżeli czyn będący wykroczeniem wyczerpuje zarazem znamiona przestępstwa, orzeka się za przestępstwo i za wykroczenie, z tym że jeżeli orzeczono za przestępstwo i za wykroczenie karę lub środek karny tego samego rodzaju, wykonuje się surowszą karę lub środek karny. W razie uprzedniego wykonania łagodniejszej kary lub środka karnego zalicza się je na poczet surowszych.

§ 2. Przy zaliczaniu kar przyjmuje się jeden dzień aresztu za równoważny jednemu dniowi pozbawienia wolności, dwóm dniom ograniczenia wolności oraz grzywnie w kwocie od 20 do 150 złotych.

§ 3. Karę aresztu orzeczoną za wykroczenie uważa się za karę tego samego rodzaju co kara pozbawienia wolności orzeczona za przestępstwo.

§ 4. Zaliczeniu, o którym mowa w § 1, nie podlegają środki karne w postaci:

- 1) nawiązki, jeżeli za wykroczenie i za przestępstwo orzeczono je na rzecz różnych podmiotów;
- 2) obowiązku naprawienia szkody, jeżeli za wykroczenie i za przestępstwo orzeczono je w związku z różnym rodzajem szkód.

1. **Idealny zbieg przestępstwa z wykroczeniem.** Komentowane uregulowanie przewiduje instytucję **idealnego zbiegu przestępstwa z wykroczeniem**. Jej istota sprowadza się do tego, że mimo popełnienia **jednego czynu**, który wyczerpuje znamiona wykroczenia i przestępstwa, sprawca ponosi odpowiedzialność **za dwa czyny zabronione**. Trzeba jednak zwrócić uwagę na treść przepisu art. 61 § 1 k.p.w., który stanowi, że można odmówić wszczęcia postępowania, a wszczęte umorzyć również wtedy, gdy w sprawie o ten sam czyn, jako mający jednocześnie znamiona przestępstwa i wykroczenia, postępowanie karne zostało już prawomocnie zakończone orzeczeniem skazującym lub toczy się postępowanie karne z oskarżenia publicznego. Oznacza to, że w przypadku wydania wyroku warunkowo umarzającego postępowanie w sprawie o przestępstwo nie ma podstaw do odmowy wszczęcia postępowania lub umorzenia postępowania w sprawie o wykroczenie. Nie ma również podstaw ku temu w sprawach o przestępstwa, w których prywatny akt oskarżenia złożył pokrzywdzony.

2. **Pojęcie jednego czynu.** Zob. komentarz do art. 9 § 1 k.w.

3. **Pomijalny zbieg wykroczenia z przestępstwem.** Przepis art. 10 § 1 k.w. nie znajduje zastosowania w razie popełnienia jednego czynu, który wyczerpuje zarazem znamiona wykroczenia i przestępstwa, jeśli na zasadzie **reguł wyłączenia wielości ocen** przepis o wykroczeniu ulega eliminacji. Odnośnie do reguł wyłączenia wielości ocen zob. komentarz do art. 9 k.w. Trzeba stanowczo podkreślić, że wskazane reguły nie znajdują zastosowania wyłącznie wewnątrz prawa karnego. Przepisy prawa wykroczeń nie uchylają ich stosowania (zob. np. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 10, pkt III.1; T. Grzegorzcyk [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzcyk, art. 10, nt 2;

A. Błachnio-Parzych, *Pozorny zbieg znamion przestępstwa i wykroczenia a zasada ne bis in idem w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Pal. 2008/9–10, s. 65). Tytułem przykładu pomijalnego zbiegu wykroczenia z przestępstwem można wskazać sytuację, w której sprawca, wobec którego orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, wbrew temu zakazowi prowadzi pojazd. W takiej sytuacji wyczerpuje znamiona wykroczenia z art. 94 § 1 k.w., ale popełnia również przestępstwo z art. 244 k.k. Trafnie przyjmuje się w orzecznictwie, że w przedstawionej sytuacji ten ostatni przepis pochłania art. 94 § 1 k.w. (tak SN w wyroku z 18.11.2015 r., V KK 189/15, LEX nr 1944287). Podobna relacja zachodzi między przepisem art. 87 § 1 k.w. i art. 178a § 1 k.k. (zob. wyrok SN z 5.11.2009 r., III KK 255/09, LEX nr 550488). Natomiast nietrafny jest pogląd, że w przypadku wyczerpania ustawowych znamion przestępstwa z art. 177 k.k. sprawca odpowiada również za wykroczenie z art. 86 § 1 k.w. (tak np. SN w postanowieniu z 12.01.2001 r., III KKN 504/98, OSP 2001/9, poz. 126). W takim przypadku przepis o przestępstwie w pełni pochłania przepis o wykroczeniu. Naruszenie zasad bezpieczeństwa w ruchu należące do znamion czynu z art. 177 § 1 k.k. zawsze będzie wiązało się ze spowodowaniem zagrożenia w tym ruchu. Trzeba však podkreślić, że przestrzeganie tych zasad ma chronić przed spowodowaniem takiego niebezpieczeństwa (krytycznie na temat tego orzeczenia SN zob. T. Grzegorzczak [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. T. Grzegorzczak, art. 10, nt 2; por. także R.A. Stefański, *Glosa do postanowienia SN z 12.01.2001 r., III KKN 504/98, OSP 2001/9, s. 424–426*). Jedynym wyjątkiem będzie sytuacja, w której kilka osób będzie pokrzywdzonych takim zdarzeniem drogowym i u niektórych wystąpi uszczerbek na zdrowiu, o którym mowa w art. 157 § 1 k.k., a u innych ten stypizowany w art. 157 § 2 k.k. (zob. M. Budyn-Kulik, *Odpowiedzialność za czyn wypełniający znamiona przestępstwa i wykroczenia w orzecznictwie sądów powszechnych*, PwD 2016/26, s. 87 i powołaną tam literaturę).

4. **Rzeczywisty zbieg wykroczenia z przestępstwem.** Jeśli w przypadku popełnienia jednego czynu przepis o wykroczeniu krzyżuje się z przepisem o przestępstwie, a zastosowanie reguł wyłączania wielości ocen nie powoduje eliminacji któregośkolwiek z nich, wówczas mamy do czynienia z idealnym zbiegiem przestępstwa i wykroczenia (na temat uzasadnienia tej konstrukcji zob. J. Raglewski, *Wybrane...*, s. 156 oraz powołaną tam literaturę). Jako przykład można podać sytuację, w której sprawca prowadzi bez uprawnień pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości w ruchu lądowym. W takim przypadku wyczerpuje on znamiona wykroczenia z art. 94 § 1 k.w. oraz przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. Mimo tego, że obydwa czyny godzą w zbliżone rodzajowo dobro (bezpieczeństwo w komunikacji), to nie ulega wątpliwości, że prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości nie należy do ustawowych znamion wykroczenia z art. 94 § 1 k.w., a brak uprawnień do prowadzenia pojazdu nie należy do istoty przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. (bliżej na temat zbiegu przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. z wykroczeniami przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji zob. K. Szmidt, *Zbieg przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości z niektórymi typami wykroczeń*, Prok. i Pr. 2001/11, s. 19 i n.; zob. także W. Marcinkowski, *Zbieg przestępstw i wykroczeń drogowych*, WPP 2004/1, s. 14 i n.). Innym przykładem jest sytuacja, w której sprawca powoduje wypadek w ruchu lądowym, w którym inna osoba doznała

uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia na czas do 7 dni. W takim przypadku sprawca wyczerpuje znamiona wykroczenia z art. 86 § 1 k.w. oraz przestępstwa z art. 157 § 2 i 3 k.k. (por. postanowienie SN z 27.03.2014 r., I KZP 1/14, LEX nr 1441242). Nie zachodzi zbieg idealny wykroczenia z przestępstwem, jeżeli sprawca popełnia kilka wykroczeń, które łącznie konstytuują jedno przestępstwo ciągle. W takim przypadku wykroczenia tracą swoją samodzielność. Nie ma mowy tutaj o jednoczesnym wyczerpaniu znamion wykroczenia i przestępstwa, ponieważ ukonstituowanie przestępstwa jest następstwem popełnienia kilku wykroczeń (por. wyrok SN z 21.10.2010 r., V KK 291/10, OSNKW 2010/12, poz. 108).

5. **Skutki idealnego zbiegu przestępstwa i wykroczenia w zakresie przypisania.** W razie zastosowania przepisu art. 10 § 1 k.w. prowadzi się jednocześnie postępowanie w sprawie o wykroczenie i o przestępstwo. Mogą zatem zapaść dwa wyroki, w których przypisuje się każdy z tych czynów zabronionych. Takie rozwiązanie stanowi odstępstwo od zasady *ne bis in idem*, a mianowicie, że nie prowadzi się dwóch postępowań w sprawie o ten sam czyn. Komentowane rozwiązanie prawne zostało uznane za zgodne z Konstytucją RP (wyrok TK z 1.12.2016 r., K 45/14, OTK-A 2016, poz. 99; por. też K.M. Witkowska, *Idealny zbieg czynów karalnych w Kodeksie wykroczeń a zasada ne bis in idem*, CzPKiNP 2012/2, s. 109 i n.; zob. również W. Steppa, *Zasada ne bis in idem a idealny zbieg przestępstwa i wykroczenia*, Prok. i Pr. 2016/5, s. 127 i n.; M. Budyn-Kulik, *Odpowiedzialność...*, s. 82 i n.; M. Kolenkowska-Matejczuk, *Problematyka zgodności z zasadą ne bis in idem rozwiązania przyjętego w art. 10 § 1 Kodeksu wykroczeń*, Pal. 2015/9–10, s. 69 i n.; P. Kardas, *Problem reakcji na tzw. czyny przepolowane w świetle ciągłości popełnienia przestępstwa, konstrukcji idealnego zbiegu czynów karalnych oraz zasady ne bis in idem*, Prok. i Pr. 2018/3, s. 10–13, 30–36).
6. **Skutki idealnego zbiegu przestępstwa i wykroczenia w zakresie wykonania kary.** Mimo ukarania za przestępstwo i wykroczenie wykonaniu będzie podlegała **surowsza kara lub środek karny**. Przy ocenie tego, która kara lub środek karny jest surowszy, konieczne jest porównanie ich treści i ustalenie stopnia dolegliwości dla sprawcy płynącej z samej treści kary lub środka. Przyjmuje się, że ocena taka ma charakter dynamiczny i może się zmieniać w toku postępowania wykonawczego. Na przykład kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania będzie karą łagodniejszą od bezwzględnej kary aresztu, ale jeśli dojdzie do zarządzenia wykonania tej pierwszej, to ocena ta się zmienia (tak M. Budyn-Kulik, *Odpowiedzialność...*, s. 86). Trafnie podkreśla się w literaturze, że w razie równowartości surowości kar lub środków karnych wykonaniu powinna podlegać kara lub środek orzeczony za przestępstwo (tak M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 10, pkt IV.3), choć ustawa nie przewiduje reguły, że w takim przypadku zawsze wykonuje się karę lub środek karny orzeczony za przestępstwo (odmiennie i nietrafnie M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń...*, 2019, art. 10, nb 2). Nie można wykluczyć, że w pewnych sytuacjach zwłaszcza środek karny orzeczony za wykroczenie będzie surowszy niż środek karny tego samego rodzaju orzeczony za przestępstwo. Zasada wykonywania kary lub środka karnego surowszego zależy od tego, czy wymierzono karę lub środki karne **tego samego rodzaju**. Nie ulega wątpliwości,

że grzywna orzeczona za wykroczenie jest karą tego samego rodzaju co grzywna orzeczona za przestępstwo, i to mimo tego, że sposób wymiaru tej kary w prawie wykroczeń i w prawie karnym jest odmienny. W jednym i drugim przypadku jest to kara finansowa, z której wynika obowiązek zapłaty określonej sumy na rzecz Skarbu Państwa. Wydaje się, że karami tego samego rodzaju będą kary ograniczenia wolności orzeczone za przestępstwo i za wykroczenie w formie nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cel społeczny. Natomiast pewne wątpliwości powstają w przypadku tej kary, jeśli orzeczona była w formie potrąceń na rzecz równych podmiotów: w sprawie o przestępstwo na cel społeczny wskazany przez sąd, natomiast w sprawie o wykroczenie – na rzecz Skarbu Państwa. Wydaje się, że z powodu tej różnicy nie sposób uznać tych dwóch kar za jednorodzyste. Za taką tezę przemawia nie tylko treść takich kar, ale również взгляд na wykładnię systemową. Mianowicie zgodnie z art. 10 § 4 pkt 1 k.w., w razie różnicy beneficjentów nawiązki, środek wykonany nie podlega zaliczeniu na poczet surowszego. W zakresie relacji między aresztem i karą pozbawienia wolności nie ma wątpliwości, że są to kary tego samego rodzaju, wszak wynika to *expressis verbis* z art. 10 § 3 k.w. Środkami karnymi tego samego rodzaju mogą być tylko zakazy prowadzenia pojazdów oraz podanie wyroku do publicznej wiadomości, ponieważ takie same środki występują na gruncie prawa karnego, w katalogu opisanym w art. 39 k.k. Natomiast nie będą środkami karnymi tego samego rodzaju przepadek przedmiotów, nawiązka, obowiązek naprawienia szkody, ponieważ Kodeks karny takich środków karnych nie przewiduje. Aby można było mówić o jednorodności zakazu prowadzenia pojazdów, konieczne jest porównanie ich treści, a zwłaszcza zakresu przedmiotowego. Nie ma natomiast znaczenia okres, na który taki środek został orzeczony. To znaczy okres ten nie wpływa na ocenę, czy mamy do czynienia ze środkami tego samego rodzaju, czy też nie, lecz determinuje surowość tych środków. Jeśli chodzi o podanie wyroku do publicznej wiadomości, to znaczenie ma treść, która ma być podana do publicznej wiadomości. Tylko zbieżność w tym zakresie może prowadzić do wniosku, że mamy do czynienia ze środkiem tego samego rodzaju.

7. **Upřednie wykonanie łagodniejszej kary lub łagodniejszego środka.** Jeżeli łagodniejsza kara lub łagodniejszy środek karny zostanie wykonany szybciej, wówczas podlega on zaliczeniu na poczet surowszych. Chodzi o wykonanie kary lub środka karnego w całości lub części. Nie muszą to być kary tego samego rodzaju, albowiem przepis art. 10 § 2 k.w. przewiduje zaliczanie na poczet kar różnorodzystych (tak również M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 10, pkt IV.2). Takiej samej regulacji nie ma w zakresie środków karnych. Jeśli są to środki różnego rodzaju, podlegają one odrębnemu wykonaniu. Część wykonana podlega zaliczeniu, a w pozostałym zakresie łagodniejszego środka karnego lub kary się nie wykonuje, wszak wykonaniu podlega surowszy, ale tego samego rodzaju.
8. **Nawiązka i obowiązek naprawienia szkody.** Przepis art. 10 § 4 pkt 1 k.w. nie uwzględnia tego, że na gruncie prawa karnego nawiązka nie jest środkiem karnym, tylko środkiem kompensacyjnym. Podobnie jest w przypadku obowiązku naprawienia szkody na

gruncie prawa karnego. Z uwagi na odmienny charakter tych środków w prawie wykroczeń i w prawie karnym nie podlegają one wzajemnemu zaliczeniu. Wykonuje się je odrębnie.

Art. 10a. [Zbieg kar lub środków karnych tego samego rodzaju]

§ 1. Jeżeli czyn będący wykroczeniem, za które wymierzono karę lub środek karny, stanowi, wspólnie z innym czynem lub czynami, ze względu na łączną wartość mienia przestępstwo, za które wymierzono karę lub środek karny tego samego rodzaju, wykonuje się surowszą karę lub środek karny. Przepisy art. 10 § 1 zdanie drugie oraz § 2–4 stosuje się odpowiednio.

§ 2. W wypadku dwóch lub więcej czynów będących wykroczeniami, o których mowa w § 1, za karę lub środek karny wymierzony za wykroczenie w rozumieniu § 1 uznaje się sumę kar lub środków karnych wymierzonych za te wykroczenia.

- 1. Geneza regulacji.** Przepis został dodany do Kodeksu wykroczeń na podstawie nowelizacji z 4.10.2018 r., która weszła w życie z dniem 15.11.2018 r. Tą samą ustawą do art. 12 k.k. dodano § 2, który przewiduje odmianę czynu ciągłego, składającego się z kilku wykroczeń przeciwko mieniu, jeśli łączna wartość mienia uzasadnia kwalifikację takiego czynu jako przestępstwa. Pod adresem komentowanego unormowania sformułowano zarzut niekonstytucyjności (por. M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń...*, red. P. Daniluk, 2019, art. 10a, nb 2 oraz powołani tam autorzy), albowiem stwarza on możliwość dwukrotnego orzekania w sprawie o ten sam czyn: raz jako wykroczenie, a drugi raz jako przestępstwo ciągłe.
- 2. Pojęcie wykroczenia.** Wykroczeniem, o którym mowa w komentowanym przepisie, są wykroczenia przepołowione, w ramach których przekroczenie określonej wartości przedmiotu czynności wykonawczej prowadzi do kwalifikacji takiego zachowania jako przestępstwa. Będą to przede wszystkim wykroczenia przeciwko mieniu (art. 119 § 1, art. 120 § 1, art. 122 § 1 i 2, art. 123 § 1, art. 124 § 1 k.w.). Na gruncie art. 10a § 1 k.w. chodzi o zbieg co najmniej dwóch identycznych wykroczeń przepołowionych, z których za pierwsze już wymierzono karę, natomiast drugie wykroczenie nie zostało jeszcze osądzone, ale łącznie z tym pierwszym uzasadnia kwalifikację jako przestępstwo ciągłe z art. 12 § 2 k.k. Pod pojęciem wymierzenia kary należy rozumieć nie tylko wydanie wyroku przez sąd i orzeczenie kary, ale również wymierzenie kary w mandacie karnym. Komentowane unormowanie mówi o wymierzeniu kary, a nie o orzekaniu. Jeśli wymierzono kary lub środki karne za kilka takich samych wykroczeń, karą lub środkiem wymierzonym za wykroczenie jest suma kar lub środków karnych zastosowanych za te wykroczenia. Oczywiście warunkiem jest w takim przypadku wymierzenie kar lub środków karnych tego samego rodzaju.
- 3. Skutki wymierzenia kary za wykroczenie i za przestępstwo.** Jeżeli za wykroczenie i za przestępstwo ciągłe wymierzono karę lub środek karny tego samego rodzaju, wówczas

wykonuje się surowszą karę lub środek karny. Jeśli wcześniej już wykonano łagodniejszą karę lub środek karny, podlega on zaliczeniu na poczet surowszych. Przy zaliczaniu przewiduje się takie same przeliczniki jak na gruncie art. 10 § 2–4 k.w.

4. **Wyłączenie zastosowania art. 10a k.w.** Komentowanego przepisu nie można zastosować, jeżeli wykroczenie, za które wymierzono już karę, skierowane przeciwko mieniu zbiegnie się z przestępstwem przeciwko mieniu. Sprawca podlega wówczas odrębnemu ukaraniu. Uregulowanie to nie znajdzie także zastosowania w przypadku, gdy sprawca zostanie osądzony za kilka wykroczeń przeciwko mieniu, jeśli łączna wartość tego mienia nie przekroczy progu przewidzianego w Kodeksie wykroczeń. W takim przypadku zastosowanie znajdzie przepis art. 9 § 2 k.w. Jeśli wartość ta zostanie przekroczona, wówczas otwiera się możliwość powtórnego orzekania w sprawie o te czyny, ale przedmiotem osądu będzie przestępstwo ciągle. Takiego przypadku dotyczy przepis art. 10a § 1–2 k.w. Ponadto komentowane uregulowanie nie znajdzie zastosowania w tych sytuacjach, w których osądzone zostaną wykroczenia, których przedmiotem nie jest mienie, a które mogą składać się na określone typy przestępstw. Jako przykład można wskazać osądzenie wykroczenia złośliwego niepokojenia (art. 107 k.w.), które łącznie z innymi podobnymi zachowaniami będzie kwalifikowane jako przestępstwo z art. 190a § 1 k.k. W takiej sytuacji również znajdzie zastosowanie norma z art. 10 § 1 k.w. (problem ten sygnalizuje M. Grzesik, *Czyn ciągły i inne mechanizmy redukcyjne w przypadku jednoczynowego zbiegu przestępstwa z wykroczeniem*, CzPKiNP 2019/4, s. 115, 126).

Art. 11. [Usiłowanie wykroczenia]

§ 1. Odpowiada za usiłowanie, kto w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje.

§ 2. Odpowiedzialność za usiłowanie zachodzi, gdy ustawa tak stanowi.

§ 3. Karę za usiłowanie wymierza się w granicach zagrożenia przewidzianego dla danego wykroczenia.

§ 4. Nie podlega karze za usiłowanie, kto dobrowolnie odstąpił od czynu lub zapobiegł skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego.

1. **Uwagi wstępne.** W komentowanym przepisie unormowano zasady odpowiedzialności za usiłowanie – poprzedzającą dokonanie formę stadialną popełnienia wykroczenia. Przepis art. 11 k.w. ustanawia granicę odpowiedzialności karnej na płaszczyźnie form stadialnych popełnienia wykroczenia, wobec bezkarności, na gruncie prawa wykroczeń, czynności przygotowawczych. Uzasadnione jest to przede wszystkim mniejszym – w ujęciu abstrakcyjnym – stopniem społecznej szkodliwości czynów stypizowanych jako wykroczenia. Obecny kształt unormowania art. 11 § 1 k.w., odpowiadający identycznej treści art. 13 § 1 k.k., został ustanowiony na mocy art. 1 pkt 9 nowelizacji z 28.08.1998 r., która weszła w życie z dniem 1.09.1998 r. Zmiana ta, mająca charakter dostosowawczy względem wchodzącego w tym samym dniu w życie Kodeksu karnego z 1997 r., wyeliminowała mogące się

pojawić wątpliwości interpretacyjne, np. w zakresie rozumienia pojęcia sprawcy, którego użyto w pierwotnym brzmieniu art. 11 § 1 k.w., a które w literaturze może być rozumiane w znaczeniu wąskim lub szerokim (zob. szerzej uwagi do art. 14 k.w.).

2. **Przesłankami usiłowania** są: zamiar popełnienia czynu zabronionego, zachowanie zmierzające bezpośrednio do jego dokonania, brak dokonania.
3. **Strona podmiotowa usiłowania.** Zamiar popełnienia czynu zabronionego nie został na gruncie komentowanego przepisu zawężony do jednej z postaci umyślności, a zatem *lege non distinguente* usiłowanie wykroczenia dotyczy także czynów realizowanych zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i zamiarem ewentualnym (art. 6 k.w.). Chociaż w przeszłości, zwłaszcza w okresie międzywojennym, występowały rozbieżności w piśmiennictwie co do dopuszczalności karalności usiłowania *cum dolo eventuali*, obecnie zagadnienie to nie budzi już sporów i jest powszechnie aprobowane w orzecznictwie (zob. wyrok SN z 14.06.1989 r., V KRN 123/89, LEX nr 18002; wyrok SA w Białymstoku z 28.11.2016 r., II AKa 157/16, LEX nr 2252794).

Wobec braku zamiaru popełnienia czynu zabronionego odnośnie do wykroczeń umyślnych w ogóle nie sposób mówić o *iter delicti* tego rodzaju wykroczeń (por. M. Mozgawa [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2009, LEX, art. 11, nt 2). Zachowanie nieostrożne, jeśli nie generuje stanu niebezpieczeństwa, stanowiącego odrębny typ czynu zabronionego, pozostaje bezkarne do czasu wystąpienia skutku w postaci naruszenia określonego dobra prawnego.

4. **Forma czynu.** Wskazanie na **zachowanie zmierzające do dokonania** oznacza, że usiłowanie dotyczy zarówno działania, jak i zaniechania. Przesłankę tę, jako element przedmiotowy, należy interpretować obiektywnie, co oznacza, że chodzi tutaj o sytuacje, w których zachowanie hipotetycznie mogłoby wyczerpać wszystkie znamiona czynu zabronionego. Przy takim ujęciu opisywana przesłanka wyjaśnia bezkarność usiłowania nieudolnego, którego „nieudolność” sprowadza się właśnie do braku obiektywnej możliwości zrealizowania wszystkich znamion czynu zabronionego przez sprawcę w danej sytuacji.
5. **Bezpośredniość** zachowania zmierzającego do dokonania stanowi kluczową przesłankę omawianej instytucji. W języku potocznym pojęcie to oznacza brak oddzielenia w przestrzeni lub czasie, taki związek między dwoma obiektami, który istnieje tylko dzięki nim i nie wymaga obecności innych zjawisk, osób lub rzeczy (*Słownik języka polskiego*, t. 1, red. M. Bańko, Warszawa 2007, s. 107). Istotą tej przesłanki jest zatem brak ogniw pośrednich pomiędzy określonymi stanami. Co istotne, na gruncie wskazanego znaczenia uwidacznia się autonomiczność semantyki analizowanego terminu w zależności od tego, czego dotyczy. Skoro bowiem tę bliskość czasowo-miejscową wyznaczają same obiekty, to znaczy, że w zależności, czego pojęcie bezpośredniości będzie dotyczyć, bliskość więzi

między nimi, a tym samym zakres bezpośredniości, może być różna. Nie będzie zatem naruszeniem zakazu wykładni homonimicznej nadawanie innych znaczeń pojęciu bezpośredniości na gruncie innych unormowań, w których to pojęcie występuje, odnosząc się do innych stanów (zob. teza 5 do art. 15, teza 2 do art. 16). Nie budzi wątpliwości, że analizowana przesłanka ma charakter obiektywistyczny, a zatem nieistotne jest, czy w przekonaniu sprawcy jego zachowanie weszło w fazę bezpośredniości. Decydujący jest obiektywny osąd odnoszący się do bliskości czasowej i sytuacyjnej pomiędzy ocenianym zachowaniem a momentem zrealizowania znamion czynu zabronionego. W najnowszym orzecznictwie na gruncie art. 13 § 1 k.k. powszechnie i konsekwentnie akcentuje się potrzebę zbadania stopnia zagrożenia dla dobra prawnego. Określenie „bezpośrednio zmierza” do dokonania czynu zabronionego oznacza całość zachowań wiodących wprost do wypełnienia jego znamion, stwierdzających realne zagrożenie dla chronionego dobra prawnego, a nie wyłącznie ostatnie z tych zachowań, poprzedzające realizację czynności sprawczej czynu zabronionego. Usiłowaniem będzie zatem także zachowanie, które ocenione *in concreto* stworzyło takie zagrożenia dla dobra prawnego chronionego określonym typem czynu zabronionego, co do którego sprawca ma zamiar realizacji wszystkich jego znamion, iż zagrożenie jego popełnienia miało charakter zagrożenia realnego, a nie abstrakcyjnego (wyrok SN z 8.02.2018 r., V KK 224/17, LEX nr 2449792; por. postanowienie SN z 20.01.2017 r., IV KK 438/16, LEX nr 2224613; wyrok SN z 8.08.2018 r., VII KK 2/18, LEX nr 2558548). Nie jest zatem konieczne rozpoczęcie realizacji znamion czynu zabronionego ani nawet podjęcie zachowania poprzedzającego ten moment. W judykaturze akcentuje się również i to, że bezpośrednie zmierzanie do dokonania odnosi się do działania samego sprawcy i jego zachowania również wówczas, gdy uzyskanie zamierzonego skutku uzależnione jest od postępowania jeszcze innych osób (wyrok SN z 4.09.2007 r., II KK 322/06, LEX nr 450569; zob. też postanowienie SN z 20.01.2017 r., IV KK 438/16, LEX nr 2224613). Niewątpliwie perspektywa realności naruszenia dobra prawnego stanowi pomocne kryterium oceny przesłanki bezpośredniości *in concreto*, choć nie może mieć charakteru uniwersalnego, zawodząc np. w odniesieniu do wykroczeń formalnych, penalizujących jedynie stany abstrakcyjnego zagrożenia dla dobra prawnego (zob. J. Giezek [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012, LEX, art. 13, nt 6).

6. **Brak dokonania** oznacza niezrealizowanie wszystkich znamion czynu zabronionego. W przypadku wykroczeń materialnych brakiem dokonania będzie nienastąpienie skutku, natomiast w odniesieniu do wykroczeń formalnych – niezrealizowanie wszystkich znamion czynu zabronionego, w szczególności znamienia czynności wykonawczej, odzwierciedlającej istotę danego typu czynu zabronionego.
7. **Karalność usiłowania** ograniczona została do przypadków wyraźnie wskazanych w ustawie, co oznacza, że regułą jest bezkarność usiłowania w prawie wykroczeń. Warto na marginesie zauważyć, że na gruncie Kodeksu karnego skarbowego usiłowanie wykroczeń skarbowych pozostaje bezkarne. Karalność usiłowania dotyczy czynów przepołowionych

(zob. art. 119 § 2, art. 120 § 2, art. 122 § 3, art. 124 § 2 k.w.), a także wykroczeń przeciwko interesom konsumentów (art. 133 § 2, art. 134 § 3, art. 136 § 3 k.w.) oraz nielegalnego przekroczenia granicy państwowej (art. 49a § 2 k.w.). Również w pozakodeksowym prawie wykroczeń znaleźć można regulacje wprowadzające karalność usiłowania wykroczenia, stypizowanego w ustawie szczególnej (zob. np. art. 37 ust. 2 u.o.z.; art. 27a ust. 2 i art. 27b ust. 2 u.r.ś.).

8. **Karalność usiłowania.** Zgodnie z art. 11 § 3 k.w. **zagrożenie karą** za usiłowanie jest takie samo jak za dokonanie, przy czym regułą jest, że na etapie sądowego wymiaru kary sankcja orzekana za usiłowanie wykroczenia powinna być niższa niż w wypadku czynu stanowiącego dokonanie danego wykroczenia.
9. **Czynny żal.** W art. 11 § 4 k.w. ustanowiono **klausulę niekaralności** wobec usiłującego, który dobrowolnie odstąpił od czynu lub zapobiegł skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego, co wyraża się w przekonaniu, że w interesie społecznym korzystniejsze jest uchronienie dobra prawnego przed naruszeniem kosztem niepociągania do odpowiedzialności za wykroczenie sprawcy. Aktualny kształt art. 11 § 4 k.w. stanowi dostosowanie rozwiązań normatywnych do Kodeksu karnego. Przed jego wejściem w życie art. 11 § 4 k.w. stanowił o wyłączeniu odpowiedzialności w ww. sytuacjach. W orzecznictwie utrwalony jest pogląd, zgodnie z którym: „Dobrowolne odstąpienie od czynu wyłączające karalność usiłowania [...] zachodzi wówczas, gdy sprawca mający możliwość zrealizowania swojego zamiaru dokonania czynu zabronionego, po rozpoczęciu działania zmierzającego bezpośrednio do tego celu zaprzestaje z własnej woli dalszych czynności niezbędnych do wypełnienia wszystkich znamion zamierzonego przestępstwa (usiłowanie niezakończone). Pobudki rezygnacji z dokonania czynu są przy tym obojętne, jak również decyzja taka nie musi być podjęta przez sprawcę spontanicznie, wyłącznie z wewnętrznego impulsu i zupełnie niezależnie od jakichkolwiek bodźców zewnętrznych, jeżeli nie stwarzają one dla sprawcy sytuacji przymusowej lub przeszkód trudnych do pokonania, a stanowią tylko jeden z czynników wpływających na swobodne podjęcie tej decyzji” (postanowienie SN z 17.07.1975 r., VI KZP 15/75, LEX nr 16885).
10. **Zapobiegnięcie skutkowi,** stanowiącemu znamię czynu zabronionego, może być dokonane rękoma innych osób, jeżeli ustali się, że ich zachowanie było wynikiem inicjatywy usiłującego. Nie może to być jedynie przyczynienie się, ale doniosły kauzalnie akt stanowiący wyraźny wyraz woli odwrócenia biegu wypadków (por. postanowienie SN z 7.03.2017 r., V KK 406/16, LEX nr 2258064). W wypadku bezskutecznego czynnego żalu zastosowanie będzie mógł znaleźć art. 39 k.w.
11. **Aspekty procesowe.** Stwierdzenie występowania w sprawie okoliczności wskazujących na brak karalności czynu, po wniesieniu wniosku o ukaranie, stanowi negatywną przesłankę procesową, określoną w art. 5 § 1 pkt 3 k.p.w., która skutkować powinna skierowaniem sprawy na posiedzenie (art. 60 § 1 pkt 3 k.p.w.), na którym sąd wyda postanowienie

o umorzeniu postępowania (zaskarżalne zażaleniem). W wypadku stwierdzenie okoliczności wyłączającej karalność po rozpoczęciu przewodu sądowego sąd orzekający zobligowany jest do wydania wyroku umarzającego postępowanie (art. 62 § 2 k.p.w.).

Art. 12. [Podżeganie do wykroczenia]

Odpowiada za podżeganie, kto chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, nakłania ją do tego.

- 1. Uwagi wstępne.** Unormowana w komentowanym przepisie instytucja podżegania, po zmianach dostosowujących Kodeks wykroczeń do Kodeksu karnego, stanowi odwzorowanie redakcji art. 18 § 2 k.k. Istotę podżegania oddaje pojęcie nakłaniania, pod którym należy rozumieć **zachowanie, które przez oddziaływanie na sferę emocjonalną lub intelektualną ukierunkowane jest na podjęcie przez inną osobę zamiaru popełnienia czynu zabronionego, a w dalszej konsekwencji realizację tej decyzji woli.** Czyn taki może polegać jedynie na działaniu, przy czym nie musi mieć wyłącznie charakteru werbalnego, ale może również sprowadzać się do użycia określonych gestów. Możliwe jest również podżeganie na piśmie lub przy użyciu form równoważnych (e-mail, SMS, MMS).
- 2. Podmiot podżegania.** Podżeganie musi być ukierunkowane na **zindywidualizowaną osobę lub skonkretyzowaną grupę**, przynajmniej w takim stopniu, że podżegacz zna każdego członka tej grupy, przy czym nie chodzi o znajomość danych osobowych, ale o postrzeganie tej grupy przez pryzmat każdego z jej członków. Oznacza to, że adresatem podżegania nie może być bliżej nieokreślone zgromadzenie osób postrzegane homogenicznie jako tłum, masa, którą można co najwyżej nawoływać do popełnienia przestępstwa. W takim wypadku w grę może wchodzić kwalifikacja czynu na podstawie art. 52a k.w., ewentualnie art. 255 § 1 lub 2 k.k. Należy jednak podkreślić, że wymienione typizacje nie stanowią przeszkody dla uznania za podżeganie zachowania, które realizowane jest publicznie.
- 3. Strona podmiotowa podżegania** wyraża się w „chceniu”, a zatem sprowadza się tylko i wyłącznie do zamiaru bezpośredniego, który odnosi się do tego, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, a w konsekwencji również i do samego nakłaniania. Jeżeli bowiem nakłanianie ma być środkiem prowadzącym do osiągnięcia ww. celu, to nie może być ono realizowane w zamiarze ewentualnym.
- 4. Materialny charakter podżegania.** Poważne kontrowersje wywołuje zagadnienie **skutkowego charakteru podżegania**. Część przedstawicieli piśmiennictwa opowiada się za formalnym charakterem komentowanej instytucji (zob. A. Zoll [w:] A. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116 Kodeksu karnego*, Kraków 1998, s. 183; por. wyroki SN: z 2.10.2002 r., IV KKN 109/00, LEX nr 56086, oraz z 26.09.2003 r., WA 42/03, OSNwSK 2003, poz. 2055). Inni zaś wskazują na potrzebę wystąpienia skutku, przy czym skutek ten może być rozumiany jedynie jako wywołanie w psychice sprawcy

zamiaru albo jako zarówno zmiana w sferze wolicjonalnej podżeganego, jak i podjęcie się przez niego realizacji znamion czynu zabronionego (zob. szerzej: P. Kardas [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, cz. 1, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, art. 18, nt 131 i 132). Nie jawi się jako zasadne przekonanie o formalnym charakterze podżegania. Użycie w art. 12 k.w. czasownika w formie niedokonanej, podobnie jak w odniesieniu do określenia znamienia czasownikowego czynu zabronionego, wynika z konwencji językowej, uzasadnionej funkcją czasowników niedokonanych, do których należy m.in. oznaczanie czynności wielokrotnych, co rzecz jasna ma miejsce w tekście prawnym zawierającym normy generalno-abstrakcyjne. Nie ma zatem przeszkód, by uznać, że termin „nakłanianie” ma znaczenie synonimiczne do wyrazu „powoduje” czy „doprowadza” na płaszczyźnie decyzji woli nakłanianego. Dlatego zasadne wydaje się zaaprobowanie dominującego w najnowszym orzecznictwie stanowiska o skutkowym charakterze podżegania, gdzie skutek polega na dokonaniu zmiany w sferze wolicjonalnej nakłanianego przez spowodowanie powstania zamiaru dokonania czynu zabronionego (zob. uzasadnienie uchwały SN (7) z 21.10.2003 r., I KZP 11/03, OSNKW 2003/11–12, poz. 89; postanowienie SN z 29.01.2019 r., IV KK 716/18, LEX nr 2636841; wyrok SN z 3.04.2006 r., V KK 316/05, OSNKW 2006/5, poz. 52; postanowienie SN z 3.08.2006 r., III KK 445/05, LEX nr 193016; wyrok SN z 28.11.2006 r., III KK 156/06, OSNwSK 2006, poz. 2264).

5. **Karalność usiłowania podżegania.** Z uwagi na to, że karalne pozostaje jedynie tak ujmowane skuteczne podżeganie, bezkarne pozostaje usiłowanie podżegania. Teoretycznie można wyobrazić sobie sytuację, w której osoba A wysłała do osoby B wiadomość tekstową, w której nakłania ją do dokonania np. zakupu biletów na mecz piłkarski w celu ich odsprzedaży z zyskiem, ale wiadomość ta z przyczyn technicznych nie dotarła do adresata, który pomimo tego podjął i zrealizował zamiar popełnienia wykroczenia z art. 133 § 1 k.w. Z obiektywnego punktu widzenia przesłanka z art. 14 § 1 k.w. została spełniona, choć nie miało to związku z czynem podżegacza. Wydaje się, że art. 14 § 1 k.w. należy interpretować wąsko, przez pryzmat powiązania kauzalnego pomiędzy zachowaniem podżegacza a czynem osoby nakłanianej. Z uwagi na brak penalizacji usiłowania nieudolnego w prawie wykroczeń oczywiście bezkarne pozostawałyby czynności podżegania, kiedy u osoby nakłanianej występował już zamiar popełnienia czynu zabronionego, o czym podżegacz nie wiedział. Gdyby natomiast nakłaniający miał tę świadomość, wówczas mógłby odpowiadać za **pomocnictwo psychiczne**. Stając na tradycyjnym w polskiej doktrynie prawa karnego stanowisku, że podżeganie jest formą popełnienia wykroczenia, nie zaś samym wykroczeniem, należy uznać, że w świetle art. 14 § 1 k.w. bezkarne pozostaje tzw. **łańcuskowe podżeganie**, albowiem skutek wiążący poszczególne ogniwa podżegania wykracza poza samą istotę podżegania, związaną ze wzbudzeniem u podżeganego zamiaru popełnienia wykroczenia, i dotyczy realizacji konkretnych znamion danego typu czynu zabronionego.
6. **Przedmiot nakłaniania.** W art. 12 k.w. mowa jest o nakłanianiu do popełnienia czynu zabronionego, nie zaś wykroczenia, a zatem podżegać można np. osobę nieletnią lub taką, która w chwili realizacji znamion czynu zabronionego, do którego została nakłoniiona,

będzie niepoczytalna. W związku z wyrażoną w art. 14 § 2 k.w. zasadą nieakcesoryjności w takich sytuacjach brak możliwości przypisania winy sprawcy wykonawczemu nie będzie wyłączał odpowiedzialności podżegacza. Analogicznie w wypadku nakłaniania innej osoby do czynu zabronionego, który zrealizowany został przez nią nieumyślnie, podżegacz będzie odpowiadał za wykroczenie umyślne, zaś sprawca wykonawczy za czyn nieumyślny.

7. **Nakłanianie do naruszenia reguł ostrożności.** W piśmiennictwie stworzona została koncepcja tzw. **niewłaściwego podżegania**, sprowadzającego się do nakłaniania do zachowania nieostrożnego. Należy jednak zauważyć, że w art. 12 k.w. mowa jest o nakłanianiu do czynu zabronionego, który należy rozumieć zgodnie z jego definicją legalną (art. 47 § 1 k.w.), a zatem jako zachowanie wyczerpujące wszystkie znamiona danego typu czynu zabronionego. Samo naruszenie reguł ostrożności jest zaledwie jednym ze znamion strony przedmiotowej.

8. **Karalność podżegania;** zob. uwagi do art. 14 k.w.

Art. 13. [Pomocnictwo do wykroczenia]

Odpowiada za pomocnictwo, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawnemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie.

1. **Uwagi wstępne.** Obecnie obowiązująca treść tego przepisu jest wynikiem zmian dostosowujących przepisy części ogólnej Kodeksu wykroczeń do regulacji zawartych w Kodeksie karnym z dniem 1.09.1998 r. Na uwagę zasługuje w szczególności określenie pomocnictwa przez zaniechanie oraz zaakcentowanie przesłanki „ułatwia”, która w poprzednim, pierwotnym brzmieniu art. 13 k.w. wprawdzie występowała, ale jedynie dopełniała definicję pomocnictwa po wskazaniu typowych jego sposobów – dostarczenia środków, udzielenia rady lub informacji.
2. **Istota czynu.** Pomocnictwem jest **ułatwienie** innej osobie popełnienia czynu zabronionego, a zatem tego rodzaju zachowanie, które obiektywnie czyni co najmniej prostszym do osiągnięcia, a niekiedy też w ogóle możliwym, zrealizowanie znamion czynu zabronionego. W piśmiennictwie podnoszone są wątpliwości, czy pomocnictwem będzie dostarczenie środka przewozu ku wygodzie sprawców, aby nie musieli oni korzystać ze środka komunikacji masowej lub iść pieszo (tak: T. Bojarski [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2019, s. 930). Wydaje się, że wystarczy takie zachowanie, które tworzy pewną realną dogodność dla sprawcy, nawet jeżeli nie jest ona doniosła dla zrealizowania znamion czynu zabronionego. Istotność pomocnictwa będzie natomiast podlegała ocenie z punktu widzenia stopnia społecznej szkodliwości czynu.

3. **Forma czynu.** Pomocnictwo może być dokonane przez działanie, ale również przez zaniechanie. Warunkiem odpowiedzialności za pomocnictwo przez zaniechanie jest spoczywanie na sprawcy prawnego, szczególnego obowiązku niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego. Obowiązek musi wynikać zatem z przepisów prawa, nie tylko wprost, ale również za sprawą np. umów cywilnoprawnych lub nawiązania stosunku pracy. Obowiązek musi mieć charakter szczególny, czyli być na tyle swoisty, że będzie odnosił się do danej konkretnej sytuacji, obligując jego adresata do podjęcia działania uniemożliwiającego popełnienie czynu zabronionego. Co istotne, uwzględniając akcentowaną przez ustawodawcę funkcję tego obowiązku, tj. niedopuszczenie do popełnienia czynu zabronionego, należy uznać, że zaniechanie jego realizacji powinno likwidować przeszkodę dla dokonania czynu zabronionego lub co najmniej w sposób istotny ułatwiać jego popełnienie.
4. **Rodzaje pomocnictwa.** Zawarte w komentowanym przepisie wyliczenie postaci pomocnictwa: dostarczenie narzędzia, środka przewozu, udzielenie rady lub informacji jest jedynie przykładowe i nie stanowi katalogu zamkniętego. Wskazuje natomiast, że pomocnictwo nie sprowadza się jedynie do fizycznego ułatwienia popełnienia czynu zabronionego, ale obejmuje również pomoc psychiczną (intelektualną). Oprócz udzielenia rady lub informacji może to być np. złożenie obietnicy zakupu skradzionego lub przywłaszczonego mienia bądź obietnicy pomocy sprawcy po popełnieniu wykroczenia albo umacnianie w sprawcy wykonawczym zamiaru popełnienia wykroczenia. Istotne jest, aby czynności pomocnictwa zostały podjęte przed lub w trakcie dokonywania czynu zabronionego. Wspieranie sprawcy po dokonaniu czynu pozostaje co do zasady bezkarne. Wyjątek stanowi uiszczenie grzywny za skazanego bądź ukaranego (art. 57 k.w.).
5. **Materialny charakter pomocnictwa.** Pomocnictwo ma charakter skutkowy. Jest nim skuteczne ułatwienie sprawcy popełnienia czynu zabronionego (zob. uzasadnienie uchwały SN (7) z 21.10.2003 r., I KZP 11/03, OSNKW 2003/11–12, poz. 89). Z uwagi na regulację art. 14 § 1 k.w. usiłowanie pomocnictwa pozostaje bezkarne.
6. **Strona podmiotowa pomocnictwa.** Pomocnictwo może być popełnione jedynie umyślnie. Skoro ustawodawca użył sformułowania „w zamiarze”, *lege non distinguente* oznacza to obie postaci zamiaru – bezpośredni i ewentualny (art. 6 § 1 k.w.). Mając na względzie, że zamiar wynikowy nigdy nie występuje samodzielnie, przypadki pomocnictwa *cum dolo eventuali* będą dotyczyć takich sytuacji, w których pomocnik chciał zrealizować jakiś stan rzeczy, mając świadomość i godząc się, że na skutek swojego zachowania może ułatwić innej osobie popełnienie czynu zabronionego. Inną kwestią jest dopuszczalność pomocnictwa do wykroczeń nieumyślnych, co będzie mieć miejsce w sytuacji, w której np. osoba A podwiezie osobę B na grzyby w pobliże granicy, przewidując i godząc się na to, że osoba B, zapuszczając się głębiej w las, ją przekroczy (art. 49a § 1 k.w.).
7. **Karalność pomocnictwa;** zob. uwagi do art. 14 k.w.